

वैशाख - २

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २६, अङ्क २

२०७४, वैशाख १६-३१

पूर्णाङ्क ५९६

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन नं. ४२५०७४२, ४२६२३९७, ४२६२३९८, ४२६२८०१, ४२५८१२२ Ext.२५११ (सम्पादन), २५१४ (छापाखाना), २१३१ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२६२८७८, पो.व.नं. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री अनिलकुमार सिन्हा, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायव महान्यायाधिवक्ता श्री किरण पौडेल, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
अधिवक्ता श्री खम्मबहादुर खाती, महासचिव, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
अधिवक्ता श्री शैलेन्द्रकुमार दाहाल, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
सहरजिस्ट्रार श्री भद्रकाली पोखरेल, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

सम्पादक : श्री ठगिन्द्र कट्टेल

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन शाखामा कार्यरत्
कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री निलकण्ठ बराल
शाखा अधिकृत श्री मिनबहादुर कुँवर
कम्प्युटर अधिकृत श्री विक्रम प्रधान
ना.सु. श्री विनोदकुमार यादव
ना.सु. श्री पुष्पराज शर्मा
ना.सु. श्री अर्जुनबाबु सापकोटा
सि.क. श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री विजय खड्का
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री राजेश तिमल्सिना

भाषाविद् : सहप्रा. श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखामा कार्यरत् कर्मचारी
डि.श्री नरबहादुर खत्री

मुद्रण शाखामा कार्यरत् कर्मचारीहरू

सुपरभाइजर श्री कान्छा श्रेष्ठ
मुद्रण अधिकृत श्री आनन्दप्रकाश नेपाल
सिनियर प्रेसम्यान श्री नरेन्द्रमुनि बज्राचार्य
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
सहायक डिजायनर श्री रसना बज्राचार्य
बुकबाइन्डर श्री यमनारायण भडेल
बुकबाइन्डर श्री मीरा वार्ले
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री मोति चौधरी
कार्यालय सहयोगी श्री रामचन्द्र खड्का

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा

प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

संवैधानिक इजलास	३	इजलास नं. १०	२
संयुक्त इजलास	८	इजलास नं. ११	२
इजलास नं. १	६	इजलास नं. १२	३
इजलास नं. २	४	इजलास नं. १३	२
इजलास नं. ३	१२	इजलास नं. १४	१
इजलास नं. ४	३	इजलास नं. १५	३
इजलास नं. ५	३	इजलास नं. १६	२
इजलास नं. ६	८	इजलास नं. १७	२
इजलास नं. ७	६	इजलास नं. १८	२
इजलास नं. ८	२	एकल इजलास	१
इजलास नं. ९	३	जम्मा	२०
जम्मा	५८		

कूल जम्मा

५८ + २० = ७८

नेपाल कानून पत्रिकामा
२०१५ सालदेखि २०६९ साल असोजसम्म
प्रकाशित

निर्णयहरूको सारसङ्ग्रह

विषयगत आधारमा

वर्गीकृत

एघार खण्ड पुस्तकहरू बिक्रीमा छन् ।

मूल्य रु.५,५००।-

पाइने ठाउँ

- नेपाल कानून पत्रिका बिक्री कक्ष, सर्वोच्च अदालत
- न्यायाधीश समाज नेपाल, बबरमहल
- सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन, नेबाए भवन

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

सअ बुलेटिन २०७... .. १ वा २, पृष्ठ

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थः सअ बुलेटिन २०७४, वैशाख – २, पृष्ठ १

सर्वोच्च अदालतलगायत मातहतका अदालतहरू एवम् अन्य न्यायिक निकायहरूका कामकारवाहीसँग सेवाग्राहीहरूको कुनै गुनासो, उजुरी र सुझाव भए सर्वोच्च अदालत, प्रधानन्यायाधीशको निजी सचिवालयमा रहेको

Toll Free Number

१६६०-०१-३३३-५५

वा

इमेल ठेगाना

cjs@supremecourt.gov.np

मा सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष / विपक्ष	पृष्ठ
संवैधानिक इजलास			१ - १२
१.	उत्प्रेषण	अधिवक्ता प्रकाशमणि शर्मासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	
२.	उत्प्रेषण / परमादेश	अधिवक्ता माधवकुमार बस्नेतसमेत वि. सम्माननीय प्रधानमन्त्री डा. बाबुराम भट्टराई प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	
३.	उत्प्रेषण / परमादेश	विशेश्वर मण्डल धानुकसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	
संयुक्त इजलास			१२ - १९
४.	उत्प्रेषण / परमादेश	अधिवक्ता बाबुराम अर्यालसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	
५.	निषेधाज्ञा	रामसागर मुखिया वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, महोत्तरीसमेत	
६.	निषेधाज्ञा	अच्छेलाल राय यादव वि. संजय राय	
७.	जालसाजी	राम वृक्ष सिंह वि. श्रीमती जिन्दु देवी ठाकुर	
८.	परमादेश	डा. विजयबहादुर राजभण्डारी वि. गुठीसंस्थान, के.का. काठमाडौंसमेत	

९.	उत्प्रेषण / परमादेश	रविन शाक्य वि. नेपाल बङ्गलादेश बैंक लि. प्रधान कार्यालयसमेत
१०.	लागु औषध खैरो हिरोइन	मनोजकुमार साह वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. १		१९ - २२
११.	जग्गा खिचोला घर पर्खाल गेट भत्काई चलन	अनिमा अधिकारी वि. शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग, डिभिजन कार्यालय, पर्सा, वीरगञ्जसमेत
१२.	सरकारी छाप कित्ते	नेपाल सरकार वि. जयराम दर्लामीसमेत
१३.	उत्प्रेषण	काशी राय यादव वि. विनोद राय यादवसमेत
१४.	ज्यान मार्ने उद्योग	नेपाल सरकार वि. ज्ञानु विश्वकर्मा
१५.	गाली बेइज्जती	इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास वि. सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ
१६.	कित्ते जालसाजी	इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास वि. सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ
इजलास नं. २		२२ - २६
१७.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	हिमालयभक्त प्रधानाङ्ग वि. कारागार कार्यालय, नख्खु, ललितपुरसमेत

१८.	घरजग्गा खिचोला चलन	विश्वनाथ साह तेलीसमेत वि. नगीना देवी
१९.	घरजग्गा खिचोला घर खाली चलन	जगरनाथ ठाकुर हजामसमेत वि. गुल्जरिया गोढिन
२०.	परमादेश	अधिवक्ता सोमप्रसाख लुइँटेलसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
इजलास नं. ३		२६ - ३१
२१.	निर्णय बदर हक कायम	सत्यप्रसाद प्रधानसमेत वि. देवरत्न महर्जनसमेत
२२.	जबर्जस्ती करणी	नेपाल सरकार, वि. तेजबहादुर थारू
२३.	कर्तव्य ज्यान	पवी खत्रीसमेत वि. नेपाल सरकार
२४.	अंश दपोट लिखत बदर दर्ता	रामप्रसाद यादवसमेत वि. सुदीलाल यादव
२५.	निषेधाज्ञा	बद्री नेपालीसमेत वि. थलनाथ अधिकारी
२६.	निर्णय दर्ता बदर	टेकबहादुर बुढाथोकीसमेत वि. हरिकृष्ण खत्रीसमेत

२७.	लिखत दर्ता बदर दर्ता	जगदीश हजरा दुसाधसमेत वि. रामस्वरूप हजरा दुसाधसमेत
२८.	कर्तव्य ज्यान	नगेन्द्रबहादुर घर्ती मगर वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ४		३१ - ३३
२९.	निषेधाज्ञा	नरेशकुमार राई वि. दिपिका बुताङ राई मयाङ्गयाकसमेत
३०.	निषेधाज्ञा	भागवतलाल गन्गाई वि. जि.प्र.का. मोरङसमेत
३१.	उत्प्रेषण / परमादेश	जिल्ला वन कार्यालय, दाङ वि. दानबहादुर अधिकारी
इजलास नं. ५		३३ - ३७
३२.	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार	नेपाल सरकार वि. वीरबल नेपाली
३३.	कर्तव्य ज्यान, ज्यान मार्ने उद्योग	नेपाल सरकार वि. विन्दु यादवसमेत
३४.	कर्तव्य ज्यान	रामबहादुर तामाङ वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ६		३७ - ४३
३५.	जबर्जस्ती करणी	नेपाल सरकार वि. खगेन्द्र बस्नेत

३६.	डाँका	नेपाल सरकार वि. मिलन लामासमेत
३७.	लागु औषध (खैरो हेरोइन)	नेपाल सरकार वि. साजन डफाली (हेला)
३८.	मोही दर्ता नामसारी	लडुवतीदेवी यादव वि. शोभादेवी मण्डलसमेत
३९.	लिखत बदर	कृष्णबहादुर राउतसमेत वि. इन्द्रप्रसाद शाक्यसमेत
४०.	अंश दपोट	राकेशकुमार ठाकुर वि. राम नरेश ठाकुर भूमिहारसमेत
४१.	उत्प्रेषण	राजेन्द्रकुमार शाही वि. नेपाल विद्युत् प्राधिकरण, के.का. काठमाडौंसमेत
४२.	उत्प्रेषण / परमादेश	मीरा गौली श्रेष्ठ वि. सुमीत्रा गौलीसमेत
इजलास नं.७		४३ - ४९
४३.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. गोविन्द विश्वकर्मा
४४.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. गणेशनाथ
४५.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. कालीबहादुर राई
४६.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. कन्हैया पासवानसमेत
४७.	कर्तव्य ज्यान	केदार खाती वि. नेपाल सरकार

४८.	कर्तव्य ज्यान	मिथुन राजवंशी वि. नेपाल सरकार
इजलास नं.८		४९ - ५१
४९.	बहुविवाह	नेपाल सरकार वि. जयराम छतकुली
५०.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. टेकबहादुर गुरागाईँ
इजलास नं.९		५१ - ५३
५१.	अंश चलन	श्रीमती दिल्लीमाया दर्शन वि. गोपालमान कपाली
५२.	अंश दर्ता	शंकर साह तेलीसमेत वि. चनर ज्योतिया तेलिन
इजलास नं.१०		५३ - ५४
५३.	उत्प्रेषण	महेशकुमार श्रेष्ठ वि. त्रिभुवन विश्वविद्यालय पुनरावेदन आयोग, कीर्तिपुरसमेत
५४.	उत्प्रेषण	ब्रह्मप्रसाद महतो थारू वि. पुनरावेदन अदालत, हेटौँडासमेत
इजलास नं.११		५४ - ५७
५५.	जबर्जस्ती करणी	प्रकाश खडका वि. नेपाल सरकार
५६.	ज्यान मार्ने उद्योग	बसुन्धरा रेग्मी वि. नेपाल सरकार
इजलास नं.१२		५७ - ५८
५७.	उत्प्रेषण / परमादेश	चन्द्रकिरण राजभण्डारी वि. नेपाल सरकार

५८.	उत्प्रेषण	लिलाबहादुर सुनार वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरवार, काठमाडौंसमेत
इजलास नं. १३		५८ - ५९
५९.	लिखत बदर, दर्ता बदर दर्ता	मिथिलेशकुमार मण्डल वि. भूमिका कुमारीको संरक्षक भई आफ्नो हकमा समेत वीणा कुमारी मण्डल
६०.	उत्प्रेषण / परमादेश	घुर्नी थरुनी वि. भूमिसुधार कार्यालय, सुनसीसमेत
इजलास नं. १४		५९ - ६०
६१.	कर्तव्य ज्यान	पुरन सुनारसमेत वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. १५		६० - ६३
६२.	घर भत्काई जग्गा खाली	जमुना साह कलवार वि. धीरेन्द्रप्रसाद जैसवाल
६३.	अंश चलन	तिलकमान सिंह प्रधानसमेत वि. रत्नकुमारी श्रेष्ठ प्रधान
६४.	अंश दर्ता	पतिलाल राउत कुर्मीसमेत वि. मनमतियादेवी कुर्मीसमेत

इजलास नं. १६		६३ - ६४
६५.	उत्प्रेषण / परमादेश	रामसिंह थापा वि. लोक सेवा आयोग, के.का. अनामनगर, काठमाडौंसमेत
६६.	सम्बन्ध विच्छेद	तीर्थ माया मल्ल वि. शिवप्रसाद मल्लसमेत
इजलास नं. १७		६४ - ६६
६७.	उत्प्रेषण	नयनबहादुर सुवेदी खत्री वि. नेपाल सरकारसमेत
६८.	उत्प्रेषण / परमादेश	बलबहादुर थापा क्षेत्री वि. गृह मन्त्रालयसमेत
इजलास नं. १८		६६ - ६८
६९.	उत्प्रेषण	नरेन्द्रबहादुर खत्री के.सी. वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगालसमेत
७०.	उत्प्रेषण / परमादेश	बोधनाथ दुवाडसमेत वि. नेपाल सरकारसमेत
एकल इजलास		६८
७१.	उत्प्रेषण / परमादेश	मिश्रण के.सी. वि. बुद्धबहादुर जिसीसमेत

संवैधानिक इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ, मा.न्या.श्री सुशीला कार्की, मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-WS-०००३, उत्प्रेषण, अधिवक्ता प्रकाशमणि शर्मासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

नेपाल सरकारको तर्फबाट चलाइएको सरकारवादी हुने फौजदारी मुद्दा नेपाल सरकारको आदेश भएमा सरकारी वकिलले अदालतको मन्जुरीले फिर्ता लिन हुन्छ भन्ने देखिन्छ । सरकारले मुद्दा फिर्ता लिने आदेश वा निर्णय गर्दैमा मुद्दा फिर्ता हुने होइन । सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा रहेको अदालतको मन्जुरी भन्ने शब्द केवल रीत पुर्याउन मात्र राखिएको होइन । साथै नेपाल सरकारले वादी भई दायर गरेका जुनसुकै मुद्दा जुनसुकै अवस्थामा अदालतले फिर्ताको लागि अनुमति दिनुपर्ने अनिवार्यता पनि होइन । मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा सरकारले निर्णय गरी अदालतसमक्ष फिर्ता लिनको लागि सरकारी वकिलमार्फत माग भएकोमा अदालतले मन्जुरी दिएमा मात्र मुद्दा फिर्ता हुनसक्ने देखिन्छ । मुद्दा फिर्ता लिनुपर्ने आधार र कारण उल्लेख गरी मुद्दा फिर्ता माग भई आएको अवस्थामा त्यस्तो फिर्ता मागको आधार संविधान तथा कानूनसम्मत र न्यायोचित देखिई मुद्दा फिर्ताको लागि अदालत सन्तुष्ट भएमा मात्र मन्जुरी दिनसक्ने भन्ने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को मनसाय देखिन्छ । नेपाल सरकारले मुद्दा फिर्ता लिनसक्ने अवस्था र आधारहरूका सम्बन्धमा भने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐनमा व्यवस्था भएको नदेखिने ।

व्यक्तिलाई जीवनको अन्तरनिहित अधिकार

रहन्छ । जीवनको अधिकारको संरक्षण कानूनद्वारा गरिने तथा स्वेच्छाचारीरूपले कसैको पनि जीवनको अधिकारको हरण हुन सक्दैन । जीवनको अधिकारलाई व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकारका रूपमा नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, १९६६ को धारा ६ ले किटान गरी दिएको छ । सोही प्रतिज्ञापत्रको धारा २ ले उक्त प्रतिज्ञापत्रमा उल्लिखित अधिकार तथा स्वतन्त्रताको हनन भएको अवस्थामा सक्षम न्यायिक निकायले तोकेबमोजिमको प्रभावकारी उपचार पाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक प्रदान गरेको छ, धारा १३ ले समानताको हक प्रदान गरेको छ । त्यस्तै धारा २४(९) ले कुनै पनि व्यक्तिलाई अदालत वा न्यायिक निकायबाट स्वच्छ सुनुवाइको हकको व्यवस्था गरेको पाइने ।

मानिसको जीवनको अधिकार अन्य अधिकारभन्दा उपल्लो कोटी मानव अधिकार हो । जस्तै संकट वा विपत् आइपरेको अवस्थामा समेत नागरिकको जीवनको अधिकार अपहरित वा कुण्ठित हुन नसक्ने ।

अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार तथा मानवीय कानूनले गैरकानूनी हत्याजस्ता अपराधहरूलाई मानव अधिकार उल्लङ्घनका गम्भीर घटनाको रूपमा लिएको पाइन्छ । मानव अधिकारको उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धको अपराध गर्ने कसुरदारलाई फौजदारी कानूनका स्थापित मूल्य र मान्यताअनुरूप फौजदारी दायित्व बहन गराउन जोड दिएकोसमेत पाइन्छ । न्यायको सुनिश्चितताका लागि गैरकानूनी हत्या, अपहरणजस्तो मानव अधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धका घटनाहरूलाई सामान्य फौजदारी न्याय प्रणालीको दायराभित्र ल्याउनु पर्ने ।

नेपाल सरकारबाट मिति २०५५।५।१ मा

पारित गरेको सरकारवादी भई चलाइएका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिने सम्बन्धमा अपनाउनुपर्ने नीतिगत मापदण्ड तथा कार्यविधिको दफा १ ले गरेको राजनीतिक मुद्दाको परिभाषामा राज्य विरुद्धको अपराध र सजाय ऐन, २०४६ को दफा ३, ४ र ५ अन्तर्गतका कसुरलाई मात्र राजनीतिक अपराध र अन्यलाई सामान्य अपराध भनेको छ। कुनै राजनीतिक दलमा आवद्ध व्यक्तिलाई कुनै अपराधको अनुसन्धानबाट दोषी देखिई मुद्दा दायर भएकै आधारमा त्यस्तो कसुरलाई राजनीतिक कसुर तथा राजनीतिक मुद्दा मान्न नमिल्ने।

सरकारले आफूले दायर गरेको मुद्दा आफ्नो स्वेच्छामा फिर्ता लिन मिल्ने पनि होइन। गम्भीर प्रकृतिका फौजदारी मुद्दाहरूमा पीडित स्वयम्ले पीडकउपर वादी भई मुद्दा दायर गर्न नसक्ने र गम्भीर अपराधमा सरकारी संयन्त्रबाट अनुसन्धान गरी घटनाका दोषीउपर अदालतमा मुद्दा दायर गरी समाजमा शान्ति र न्याय कायम गर्ने दायित्व कानूनद्वारा नै सरकारलाई सुम्पिएको हुन्छ। कुनै घटनाका सम्बन्धमा गलत अनुसन्धान हुन गई निर्दोष मानिसमाथि अभियोग लाग्न गएको अवस्थामा न्यायिक प्रक्रियाप्रति जनताको विश्वास कायम राख्न, समाजमा सामाजिक सद्भाव र शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्न, कुटनीतिक सम्बन्ध बिग्रिन दिनबाट जोगाउन, सामाजिक तथा धार्मिक सद्भाव कायम राख्ने जस्ता उद्देश्य र वृहत्तर राष्ट्रिय हितका लागि न्यायिक सुझबुझका आधारमा विशुद्ध आपराधिक घटनाबाहेकका कसुरसँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन जायज मानिने।

सरकार परिवर्तनसँगै फौजदारी कसुरका सम्बन्धमा अदालतमा दायर भएका मुद्दाहरू कुनै राजनीतिक दल विशेषसँग आवद्ध भएकै नाताले सरकारले स्वेच्छाचारीरूपमा मुद्दा फिर्ता लिने परिपाटीले नागरिकको जिउ, धन एवम् वैयक्तिक स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी कानूनको शासन स्थापना गर्ने, समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्ने,

दण्डहीनताको अन्त्य गर्ने राज्यको उद्देश्य एवम् कार्य नै धरासायी हुन जाने।

मुद्दा फिर्ता लिने वा नलिने निर्णय विशुद्ध फौजदारी न्यायको सिद्धान्तसँग सम्बन्धित कुरा हो। फौजदारी न्यायको राजनीतिकरण गर्ने प्रत्यक्ष वा परोक्ष कुनै प्रयास न्यायको स्वच्छताको लागि विषसहर हुन्छ। अभियोजन स्वयम् न्यायिक प्रक्रियाको अभिन्न अङ्ग बनेको हुन्छ, अभियोजनलाई विशुद्ध कार्यकारी निर्णय मान्ने र त्यसमाथि हुने निर्णय मात्रै न्यायिक भए पुग्छ भन्ने ठान्ने हो भने न्यायको जरोमा नै स्वेच्छाचारीता प्रभावी हुनजान्छ र अन्तसम्म न्यायिकतामा असर पर्न सक्ने स्थिति रहने।

धेरै हदसम्म अभियोजन कार्यलाई स्वतन्त्र र निष्पक्ष बनाउने संवैधानिक र कानूनी प्रयासहरू कानून प्रणालीहरूमा भइरहेको पाइन्छ। अभियोजन कार्यलाई समेत राजनीतिक प्रभाव एवम् हस्तक्षेपबाट मुक्त नगर्ने हो भने न्याय प्रणालीको निष्पक्षता र प्रभावकारिता प्रभावित हुने हुनाले नै त्यस्तो व्यवस्था गर्नु परेको हो। एउटा कानूनी र वैज्ञानिक आधारमा गरिएको निर्णयबाट अपराध पीडित व्यक्ति र समाजको संरक्षणको लागि फौजदारी मुद्दा चलाइन्छ भने तिनै उद्देश्य र प्रयोजनलाई नै बेवास्ता गरेर नितान्त गैर व्यवसायिक र राजनीतिक आधारमा मुद्दा फिर्ता लिने, लिन लगाउने वा त्यसलाई प्रभावित गर्ने प्रयासहरूलाई स्थान र मान्यता दिई रहेको खण्डमा न्यायको मूल प्रभाव अवरुद्ध भई जस्केलाबाट उम्कने छिद्रहरू बढेर वा बढाएर बस्ने प्रणाली हुकिन जान्छ। कार्यकारी प्रभाव वा पहुँच भएकाको हकमा फौजदारी न्याय खेलौनाजस्तो र अन्यलाई सन्नासो जस्तो भयो भने न्यायले न्यायिकता नै गुमाउन जाने अवस्था हुन्छ। यस्तो कुरालाई सम्पूर्ण राज्य र फौजदारी न्याय प्रणालीका सञ्चालकहरूले विचार गर्नुपर्ने।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रिया न्यायिक मार्गको विचलन वा विमुखकारी हुनु हुँदैन। यो

न्यायपूर्ण स्वाभाविक, स्वच्छ र दबाबरहित हुनुका साथै मुद्दा फिर्तामा पारदर्शिता र स्वीकार्यता रहनुपर्छ । यो समानता र न्यायको अधिकारमा आधारित हुनुपर्दछ । राज्यले निश्चित र उचित आधारमा आफ्नो गलत अनुसन्धान वा अभियोजनको परिणाम रोक्नसमेत हरहालतमा मुद्दा फिर्ता लिन नपाउने भन्ने कुरा होइन । त्यस्तो कुराले न्यायको पृष्ठपोषण नहुन सक्छ । तथापि सरकारले कुनै अपराध पूर्ण घटनाका सम्बन्धमा गहिराइमा पुगी आवश्यक अनुसन्धान गरी दोषीउपर मुद्दा दायर गर्नुपर्ने ।

अपराधको आवश्यक अनुसन्धान नगरी मुद्दा चलाउन हतार गर्ने र स्वेच्छाचारी ढङ्गले फिर्ता लिने गर्ने हो भने यो समग्र प्रक्रियाले एउटा राजनीतिक हल्कण्डाको रूप लिन पुग्दछ । घटित अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धानबाट दोषी देखिएका व्यक्तिहरूलाई मुद्दा चलाई न्यायिक प्रक्रियामा ल्याइसकेपछि न्यायिक प्रक्रिया नै निरर्थक, निस्तेज वा परास्त हुने गरी मुद्दा फिर्ता लिने कुराको अन्धाधुन्ध प्रयोग गरी राजनीतिक निर्णयबाट मुद्दा फिर्ता लिने संस्कार वा परम्परा न्यायिक होइन । समाजमा विशुद्ध आपराधिक मनोवृत्तिबाट घटाइएका अपराधपूर्ण घटनालाई राजनीतिक आधारमा उन्मुक्ति दिन मिल्दैन । यसले मुद्दा फिर्ता गर्ने प्रक्रियामा विकृति ल्याउने मात्र नभई समाजमा आपराधिक मनोवृत्तिले प्रश्रय पाउने ।

फौजदारी न्यायलाई परास्त गर्ने गरी विशुद्ध आपराधिक घटनासँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन सकिँदैन । मुद्दा फिर्ता अपवादमा हुनुपर्ने हो, अपराधी मुक्त गर्ने प्रयासको अंश वा त्यसको परिणामको रूपमा देखिनु नहुने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रियामा पीडितको परामर्श, सुनुवाइमा सहभागिता र न्यायिक प्रक्रियामा प्रतिवादीले गर्नुपर्ने समर्पण जरूरी छ । यस अदालतबाट

माथि विभिन्न प्रकरणमा उल्लेख भएको निर्णय एवम् सिद्धान्तहरूबाट सुस्थापित कानूनी मूल्य, मान्यता र परम्पराहरू जुन हाम्रो संवैधानिक कानूनको पनि अभिन्न अङ्ग भइसकेको छन्, जसलाई उपेक्षा गरेर मुद्दा फिर्ता सम्बन्धमा जेसुकै निर्णय गर्न मिल्दछ भन्ने होइन । न्याय दिने दिलाउने राज्यको कार्यलाई Public Trust को रूपमा लिनुपर्ने ।

जथाभावी मुद्दा फिर्ता लिने दिने गर्दा पीडित पक्षको न्याय प्राप्तिको हक कुण्ठित हुन जान्छ । अदालतले विभिन्न मुद्दाहरू मार्फत दिएको निर्देशन र गरेको फैसलाको अतिरिक्त सरकार आफैँले बनाएको मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधिको दुरुपयोगको प्रवृत्ति कानूनी शासनमा सुहाउने देखिन्छ । मुद्दाको प्रतिवादीले पनि न्यायिक प्रक्रियाबाट नै न्याय पाउने हो । न्यायिक प्रक्रियाबाट प्रतिवादीलाई अन्याय पर्नसक्छ भन्ने पूर्वानुमान गरी मुद्दा नै फिर्ता लिनुपर्छ भन्नु न्यायिक प्रक्रियाको दुरुपयोगको चरम अवस्था हो । विशुद्ध राजनीतिक आधारमा मुद्दा चलाएको वा अनुसन्धान र अभियोजनमा त्रुटिहरू स्पष्टतः विद्यमान भएको अवस्थामा न्यायोचित आधारमा विचार गर्ने एउटा अवस्था हुन सक्दछ । यस अवस्थामा राज्यले गर्ने सौदा एउटा हुनसक्छ । तर विशुद्ध आपराधिक चरित्रका मुद्दाहरूमा भने मुद्दा फिर्ता लिन न्यायिक मान्यताअनुकूल नहुने ।

मुद्दा फिर्तासम्बन्धी सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा भएको व्यवस्थाले के कस्ता प्रकृतिका मुद्दा के कस्तो प्रक्रियाबाट फिर्ता लिने हो भन्ने स्पष्ट नभई सर्वसामान्य प्रकृतिको देखिए पनि यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणहरूमा उल्लेख गरिएअनुसार विभिन्न मुद्दाहरूमा संविधानबमोजिम कानूनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको निर्णय एवम् अदालतबाट जारी भएका निर्देशनहरूबाट उक्त कानूनी व्यवस्थाको व्याख्यासहित फिर्ता लिन सकिने मुद्दा,

अवस्था र प्रक्रियाका सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको हुँदा ती आदेश एवम् निर्देशनको अधीनमा कार्य गर्नुपर्ने र सोको कार्यान्वयन भएको खण्डमा स्वेच्छाचारिता नियन्त्रण हुने र कानूनको शासन कायम भई दण्डहीनताको समेत अन्त्य हुने।

सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को कानूनी व्यवस्थाका सम्बन्धमा यस अदालतबाट पटकपटक संवैधानिकताको परीक्षण भई उक्त व्यवस्थालाई वैध मानिएको छ। उक्त संवैधानिकताको परीक्षण नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ को सन्दर्भमा भई प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकहरूले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को सन्दर्भमा उक्त कानूनी व्यवस्था असंवैधानिक भनी दाबी गरे पनि मुद्दा फिर्ताका सम्बन्धमा संविधान र कानूनमा आधारभूत परिवर्तन नभएको अवस्थामा हाल सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को कानूनी व्यवस्था असंवैधानिक मान्ने अवस्था रहेको देखिँदैन। राज्यले निश्चित र उचित आधारमा आफ्नो गलत अनुसन्धान वा अभियोजनको परिणाम रोक्नसमेत मुद्दा फिर्ता लिन नपाउने भन्ने कुराले न्यायको पृष्ठपोषण गर्न सक्ने नदेखिएको र राज्यलाई राजकाजको मामलामा कतिपय न्यायोचित र वाञ्छित अवस्थामा मुद्दा फिर्ता लिनुपर्ने अवस्था आउन सक्ने हुँदा संविधान, कानून र न्यायिक सिद्धान्तको प्रतिकूल नहुने गरी मुद्दा फिर्तासम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको प्रयोग हुनसक्ने उक्त कानूनी व्यवस्थालाई बदर घोषित गर्न मिल्ने नदेखिने।

अतः माथि गरिएको विवेचनाबाट सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को कानूनी व्यवस्था विभेदकारी नभएको र नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२, १३, ३२ समेतद्वारा प्रत्याभूत मौलिक हकसँग बाझिएको अवस्था नहुँदा उक्त कानूनी व्यवस्थालाई अमान्य र बदर घोषित

गरिरहन परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृतहरू: विश्वनाथ भट्टराई, रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल पुस ३० गते रोज ५ शुभम्।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ, मा.न्या.श्री सुशीला कार्की, मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-WO-०८१५, उत्प्रेषण / परमादेश, अधिवक्ता माधवकुमार बस्नेतसमेत वि. सम्माननीय प्रधानमन्त्री डा. बाबुराम भट्टराई प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

नेपाल सरकारको तर्फबाट चलाइएको सरकारवादी हुने फौजदारी मुद्दा नेपाल सरकारको आदेश भएमा सरकारी वकिलले अदालतको मन्जुरीले फिर्ता लिन हुन्छ भन्ने देखिन्छ। सरकारले मुद्दा फिर्ता लिने आदेश वा निर्णय गर्दैमा मुद्दा फिर्ता हुने होइन। सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा रहेको अदालतको मन्जुरी भन्ने शब्द केवल रीत पुर्याउन मात्र राखिएको होइन। साथै नेपाल सरकारले वादी भई दायर गरेका जुनसुकै मुद्दा जुनसुकै अवस्थामा अदालतले फिर्ताको लागि अनुमति दिनुपर्ने अनिवार्यता पनि होइन। मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा सरकारले निर्णय गरी अदालतसमक्ष फिर्ता लिनको लागि सरकारी वकिलमार्फत माग भएकोमा अदालतले मन्जुरी दिएमा मात्र मुद्दा फिर्ता हुन सक्ने देखिन्छ। मुद्दा फिर्ता लिनुपर्ने आधार र कारण उल्लेख गरी मुद्दा फिर्ता माग भई आएको अवस्थामा त्यस्तो फिर्ता मागको आधार संविधान तथा कानूनसम्मत र न्यायोचित देखिई मुद्दा फिर्ताको लागि अदालत सन्तुष्ट भएमा मात्र मन्जुरी दिनसक्ने भन्ने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को मनसाय देखिन्छ। नेपाल सरकारले

मुद्दा फिर्ता लिन सक्ने अवस्था र आधारहरूका सम्बन्धमा भने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐनमा व्यवस्था भएको नदेखिने।

व्यक्तिलाई जीवनको अन्तरनिहित अधिकार रहन्छ। जीवनको अधिकारको संरक्षण कानूनद्वारा गरिने तथा स्वेच्छाचारीरूपले कसैको पनि जीवनको अधिकारको हरण हुन सक्दैन। जीवनको अधिकारलाई व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकारका रूपमा नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, १९६६ को धारा ६ ले किटान गरिदिएको छ। सोही प्रतिज्ञापत्रको धारा २ ले उक्त प्रतिज्ञापत्रमा उल्लिखित अधिकार तथा स्वतन्त्रताको हनन भएको अवस्थामा सक्षम न्यायिक निकायले तोकेबमोजिमको प्रभावकारी उपचार पाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक प्रदान गरेको छ, धारा १३ ले समानताको हक प्रदान गरेको छ। त्यस्तै धारा २४(९) ले कुनै पनि व्यक्तिलाई अदालत वा न्यायिक निकायबाट स्वच्छ सुनुवाइको हकको व्यवस्था गरेको पाइने।

मानिसको जीवनको अधिकार अन्य अधिकारभन्दा उपल्लो कोटी मानव अधिकार हो। जस्तै संकट वा विपत् आइपरेको अवस्थामा समेत नागरिकको जीवनको अधिकार अपहरित वा कुण्ठित हुन नसक्ने।

अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार तथा मानवीय कानूनले गैरकानूनी हत्या जस्ता अपराधहरूलाई मानव अधिकार उल्लङ्घनका गम्भीर घटनाको रूपमा लिएको पाइन्छ। मानव अधिकारको उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धको अपराध गर्ने कसुरदारलाई फौजदारी कानूनका स्थापित मूल्य र मान्यताअनुरूप फौजदारी दायित्व बहन गराउन जोड दिएकोसमेत पाइन्छ। न्यायको सुनिश्चितताका लागि गैरकानूनी हत्या, अपहरण जस्तो मानव अधिकारको गम्भीर

उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धका घटनाहरूलाई सामान्य फौजदारी न्याय प्रणालीको दायराभित्र ल्याउनु पर्ने।

नेपाल सरकारबाट मिति २०५५/५/१ मा पारित गरेको सरकारवादी भई चलाइएका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिने सम्बन्धमा अपनाउनुपर्ने नीतिगत मापदण्ड तथा कार्यविधिको दफा १ ले गरेको राजनीतिक मुद्दाको परिभाषामा राज्य विरुद्धको अपराध र सजाय ऐन, २०४६ को दफा ३, ४ र ५ अन्तर्गतका कसुरलाई मात्र राजनीतिक अपराध र अन्यलाई सामान्य अपराध भनेको छ। कुनै राजनीतिक दलमा आवद्ध व्यक्तिलाई कुनै अपराधको अनुसन्धानबाट दोषी देखिई मुद्दा दायर भएकै आधारमा त्यस्तो कसुरलाई राजनीतिक कसुर तथा राजनीतिक मुद्दा मान्न नमिल्ने।

सरकारले आफूले दायर गरेको मुद्दा आफ्नो स्वेच्छामा फिर्ता लिन मिल्ने पनि होइन। गम्भीर प्रकृतिका फौजदारी मुद्दाहरूमा पीडित स्वयम्ले पीडकउपर वादी भई मुद्दा दायर गर्न नसक्ने र गम्भीर अपराधमा सरकारी संयन्त्रबाट अनुसन्धान गरी घटनाका दोषीउपर अदालतमा मुद्दा दायर गरी समाजमा शान्ति र न्याय कायम गर्ने दायित्व कानूनद्वारा नै सरकारलाई सुम्पिएको हुन्छ। कुनै घटनाका सम्बन्धमा गलत अनुसन्धान हुन गई निर्दोष मानिसमाथि अभियोग लाग्न गएको अवस्थामा न्यायिक प्रक्रियाप्रति जनताको विश्वास कायम राख्न, समाजमा सामाजिक सद्भाव र शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्न, कुटनीतिक सम्बन्ध बिग्न दिनबाट जोगाउन, सामाजिक तथा धार्मिक सद्भाव कायम राख्ने जस्ता उद्देश्य र बृहत्तर राष्ट्रिय हितका लागि न्यायिक सुझबुझका आधारमा विशुद्ध आपराधिक घटनाबाहेकका कसुरसँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन जायज मानिने।

सरकार परिवर्तनसँगै फौजदारी कसुरका सम्बन्धमा अदालतमा दायर भएका मुद्दाहरू कुनै राजनीतिक दल विशेषसँग आवद्ध भएकै नाताले

सरकारले स्वेच्छाचारीरूपमा मुद्दा फिर्ता लिने परिपाटीले नागरिकको जीउ धन एवम् वैयक्तिक स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी कानूनको शासन स्थापना गर्ने, समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्ने, दण्डहीनताको अन्त्य गर्ने राज्यको उद्देश्य एवम् कार्य नै धरासायी हुन जाने ।

नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६८।११।१५ को निर्णयबमोजिम विभिन्न जिल्ला अदालतहरूमा विचाराधीन मुद्दा फिर्ताको अनुमति माग गरिएकोमा सो मुद्दाको तथ्यभिन्न पसेर अनुमति दिन मिल्ने नमिल्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने अधिकार मुद्दा विचाराधीन रहेको सम्बन्धित जिल्ला अदालतलाई नै भएको र सो अदालतले दिने निर्णयउपर पछि माथिल्लो अदालतबाट न्यायिक परीक्षण गर्न सकिने नै हुँदा सो विषयमा मुद्दाको तथ्यभिन्न पसेर अहिले नै यस अदालतबाट हस्तक्षेप गरिहाल्न आवश्यक देखिन्छ । तर प्रचलित कानून र यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर सिद्धान्तको प्रतिकूल हुने गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय भएको भन्ने दाबीसाथ मुद्दा फिर्ताको निर्णयलाई नै चुनौती दिई यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत पेस हुन आएको निवेदन मागदाबीलाई नै अनदेखा गर्न नमिल्ने ।

नेपाल सरकारबाट मिति २०६८।११।१५ मा मुद्दा फिर्ता लिने भनी निर्णय गरिएका मुद्दाहरूमध्ये कतिपय मुद्दा सशस्त्र द्वन्द्वकालमा घटित वारदातसँग सम्बन्धित भनेको देखिन्छ भने कतिपय मुद्दा विस्तृत शान्ति सम्झौतापश्चात् घटेका वारदातसँग सम्बन्धित रहेको तथ्य यस अदालतको आदेशानुसार महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट च.नं. १२४११ मिति २०७२।१।९ को पत्रसाथ प्राप्त विवरणबाट देखिन्छ । प्रत्यर्थी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को लिखित जवाफमा नेपाल सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिने सम्बन्धमा सरकारले

नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ निर्धारण गरी सोही आधारमा मुद्दाहरू फिर्ता लिने गरेको र रिट निवेदनमा उल्लिखित मुद्दासमेत उक्त नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधिअनुरूप फिर्ता भएको भन्नेसम्म उल्लेख गरेको पाइन्छ । तर मापदण्डको कुन आधारहरू टेकी प्रस्तुत मुद्दा फिर्ता लिने निर्णय गरिएको हो, सो लिखित जवाफबाट खुल्न आउँदैन । बरु मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको तर्फबाट पेस भएको लिखित जवाफ हेर्दा मापदण्डको अपवाद स्वरूप मुद्दा फिर्ता लिन सकिने गरी मापदण्ड र कार्यविधिको मापदण्ड नं. ४ लाई एक महिनाको लागि निलम्बन गर्ने भन्ने निर्णय गरी मुद्दा फिर्ताको समेत निर्णय भएको देखिन्छ । मुद्दा फिर्ताका सम्बन्धमा नेपाल सरकार आफैँले बनाएको मापदण्डलाई स्वयम् आफैँले पालना नगरी मुद्दा फिर्ता लिन अनुकूलता हुने गरी मापदण्डको व्यवस्थालाई नै निलम्बन गर्ने एवम् मुद्दा फिर्ताको निर्णय गर्नेसमेतका काम कारवाही कानून र यस अदालतबाट विभिन्न मुद्दामा प्रतिपादित सिद्धान्त र त्यसको पूर्वावस्थाहरूको विरुद्ध देखिएकोले कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने ।

कर्तव्य ज्यान, अपहरण, आगलागी, डाँका जस्ता सङ्गिन अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धान पूरा गरी सम्बन्धित अधिकारक्षेत्र भएको अदालतमा दायर भई विचाराधीन मुद्दामा आरोपित व्यक्ति कुनै राजनीतिक दलमा आवद्ध भएको कारण सम्बन्धित राजनीतिक दलले आफ्ना राजनीतिक कार्यकर्ताउपर लागेको मुद्दा फिर्ताको लागि सिफारिस गर्नु नै सरकारले मुद्दा फिर्ताको लागि निर्णय गर्ने विधिसम्मत आधार हुन नसक्ने ।

प्रस्तुत मुद्दा फिर्ताको निर्णय सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ को मर्म र भावनाविपरीत हुनुका साथै स्वयम् नेपाल सरकारले बनाएको नेपाल सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ को समेत प्रतिकूल देखियो । यसर्थ

मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६८/११/१५ मा भएको मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने ।

मुद्दा फिर्ता लिने वा नलिने निर्णय विशुद्ध फौजदारी न्यायको सिद्धान्तसँग सम्बन्धित कुरा हो । फौजदारी न्यायको राजनीतिकरण गर्ने प्रत्यक्ष वा परोक्ष कुनै प्रयास न्यायको स्वच्छताको लागि विषरह हुन्छ । अभियोजन स्वयम् न्यायिक प्रक्रियाको अभिन्न अङ्ग बनेको हुन्छ, अभियोजनलाई विशुद्ध कार्यकारी निर्णय मान्ने र त्यसमाथि हुने निर्णय मात्रै न्यायिक भए पुग्छ भन्ने ठान्ने हो भने न्यायको जरोमा नै स्वेच्छाचारीता प्रभावी हुन जान्छ र अन्तसम्म न्यायिकतामा असर पर्नसक्ने स्थिति रहने ।

धेरै हदसम्म अभियोजन कार्यलाई स्वतन्त्र र निष्पक्ष बनाउने संवैधानिक र कानूनी प्रयासहरू कानून प्रणालीहरूमा भइरहेको पाइन्छ । अभियोजन कार्यलाई समेत राजनीतिक प्रभाव एवम् हस्तक्षेपबाट मुक्त नगर्ने हो भने न्याय प्रणालीको निष्पक्षता र प्रभावकारिता प्रभावित हुने हुनाले नै त्यस्तो व्यवस्था गर्नु परेको हो । एउटा कानूनी र वैज्ञानिक आधारमा गरिएको निर्णयबाट अपराध पीडित व्यक्ति र समाजको संरक्षणको लागि फौजदारी मुद्दा चलाइन्छ भने तिनै उद्देश्य र प्रयोजनलाई नै बेवास्ता गरेर नितान्त गैर व्यवसायिक र राजनीतिक आधारमा मुद्दा फिर्ता लिने, लिन लगाउने वा त्यसलाई प्रभावित गर्ने प्रयासहरूलाई स्थान र मान्यता दिइरहेको खण्डमा न्यायको मूल प्रभाव अवरुद्ध भई जस्केलाबाट उम्कने छिद्रहरू बढेर वा बढाएर बस्ने प्रणाली हुर्किन जान्छ । कार्यकारी प्रभाव वा पहुँच भएकाको हकमा फौजदारी न्याय खेलौना जस्तो र अन्यलाई सन्नासो जस्तो भयो भने न्यायले न्यायिकता नै गुमाउन जाने अवस्था हुन्छ । यस्तो कुरालाई सम्पूर्ण राज्य र फौजदारी न्याय प्रणालीका सञ्चालकहरूले विचार गर्नुपर्ने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रिया न्यायिक मार्गको विचलन वा विमुखकारी हुनु हुँदैन । यो

न्यायपूर्ण स्वाभाविक, स्वच्छ र दबाबरहित हुनुका साथै मुद्दा फिर्तामा पारदर्शिता र स्वीकार्यता रहनुपर्छ । यो समानता र न्यायको अधिकारमा आधारित हुनुपर्दछ । राज्यले निश्चित र उचित आधारमा आफ्नो गलत अनुसन्धान वा अभियोजनको परिणाम रोक्नसमेत हरहालतमा मुद्दा फिर्ता लिन नपाउने भन्ने कुरा होइन । त्यस्तो कुराले न्यायको पृष्ठपोषण नहुन सक्छ । तथापि सरकारले कुनै अपराधपूर्ण घटनाका सम्बन्धमा गहिराइमा पुगी आवश्यक अनुसन्धान गरी दोषीउपर मुद्दा दायर गर्नुपर्ने ।

अपराधको आवश्यक अनुसन्धान नगरी मुद्दा चलाउन हतार गर्ने र स्वेच्छाचारी ढङ्गले फिर्ता लिने गर्ने हो भने यो समग्र प्रक्रियाले एउटा राजनीतिक हत्कण्डाको रूप लिन पुग्दछ । घटित अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धानबाट दोषी देखिएका व्यक्तिहरूलाई मुद्दा चलाई न्यायिक प्रक्रियामा ल्याइसकेपछि न्यायिक प्रक्रिया नै निरर्थक, निस्तेज वा परास्त हुने गरी मुद्दा फिर्ता लिने कुराको अन्धाधुन्ध प्रयोग गरी राजनीतिक निर्णयबाट मुद्दा फिर्ता लिने संस्कार वा परम्परा न्यायिक होइन । समाजमा विशुद्ध आपराधिक मनोवृत्तिबाट घटाइएका अपराधपूर्ण घटनालाई राजनीतिक आधारमा उन्मुक्ति दिन मिल्दैन । यसले मुद्दा फिर्ता गर्ने प्रक्रियामा विकृति ल्याउने मात्र नभई समाजमा आपराधिक मनोवृत्तिले प्रश्रय पाउने ।

फौजदारी न्यायलाई परास्त गर्ने गरी विशुद्ध आपराधिक घटनासँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन सकिँदैन । मुद्दा फिर्ता अपवादमा हुनु पर्ने हो, अपराधी मुक्त गर्ने प्रयासको अंश वा त्यसको परिणामको रूपमा देखिनु नहुने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रियामा पीडितको परामर्श, सुनुवाइमा सहभागिता र न्यायिक प्रक्रियामा प्रतिवादीले गर्नुपर्ने समर्पण जरूरी छ । यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणमा उल्लेख भएको निर्णय एवम्

सिद्धान्तहरूबाट सुस्थापित कानूनी मूल्य, मान्यता र परम्पराहरू जुन हाम्रो संवैधानिक कानूनको पनि अभिन्न अङ्ग भइसकेको छन्, जसलाई उपेक्षा गरेर मुद्दा फिर्ता सम्बन्धमा जे सुकै निर्णय गर्न मिल्दछ भन्ने होइन। न्याय दिने दिलाउने राज्यको कार्यलाई Public Trust को रूपमा लिनुपर्ने।

जथाभावी मुद्दा फिर्ता लिने दिने गर्दा पीडित पक्षको न्याय प्राप्तिको हक कुण्ठित हुनजान्छ। अदालतले विभिन्न मुद्दाहरू मार्फत दिएको निर्देशन र गरेको फैसलाको अतिरिक्त सरकार आफैँले बनाएको मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधिको दुरुपयोगको प्रवृत्ति कानूनी शासनमा सुहाउने देखिन्छ। मुद्दाको प्रतिवादीले पनि न्यायिक प्रक्रियाबाट नै न्याय पाउने हो। न्यायिक प्रक्रियाबाट प्रतिवादीलाई अन्याय पर्न सक्छ भन्ने पूर्वानुमान गरी मुद्दा नै फिर्ता लिनुपर्छ भन्नु न्यायिक प्रक्रियाको दुरुपयोगको चरम अवस्था हो। विशुद्ध राजनीतिक आधारमा मुद्दा चलाएको वा अनुसन्धान र अभियोजनमा त्रुटिहरू स्पष्टतः विद्यमान भएको अवस्थामा न्यायोचित आधारमा विचार गर्ने एउटा अवस्था हुन सक्दछ। यस अवस्थामा राज्यले गर्ने सौदा एउटा हुन सक्छ। तर विशुद्ध आपराधिक चरित्रका मुद्दाहरूमा भने मुद्दा फिर्ता लिन न्यायिक मान्यताअनुकूल नहुने।

मुद्दा फिर्तासम्बन्धी सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा भएको व्यवस्थाले के कस्ता प्रकृतिका मुद्दा के कस्तो प्रक्रियाबाट फिर्ता लिने हो भन्ने स्पष्ट नभई सर्वसामान्य प्रकृतिको देखिए पनि यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणहरूमा उल्लेख गरिएअनुसार विभिन्न मुद्दाहरूमा संविधानबमोजिम कानूनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको निर्णय एवम् अदालतबाट जारी भएका निर्देशनहरूबाट उक्त कानूनी व्यवस्थाको व्याख्यासहित फिर्ता लिन सकिने मुद्दा, अवस्था र प्रक्रियाका सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको हुँदा ती आदेश एवम् निर्देशनको अधीनमा कार्य गर्नुपर्ने र सोको

कार्यान्वयन भएको खण्डमा स्वेच्छाचारिता नियन्त्रण हुने र कानूनको शासन कायम भई दण्डहीनताको समेत अन्त्य हुने।

तसर्थ, मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ ले नेपाल सरकारलाई प्रदान गरेको अधिकार निरपेक्ष अधिकार नभएको र विभिन्न जिल्ला अदालतमा विचाराधीन सरकारवादी फौजदारी मुद्दा फिर्ता लिने गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६८।११।१५ मा भएको निर्णय कानून, यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर सिद्धान्त र नेपाल सरकार आफैँले बनाएको सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ समेतको भावनाअनुरूपको नभई राजनीतिक दलको सिफारिसमा नितान्त राजनीतिक आधारमा स्वेच्छाचारी र मनोगत एवम् भेदभावपूर्वक फिर्ता लिने निर्णय भएको देखिएको हुनाले उक्त मिति २०६८।११।१५ को मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय संविधान एवम् कानूनसङ्गत नदेखिएकोले निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने।

इजलास अधिकृतहरू: विश्वनाथ भट्टराई, रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल पुस ३० गते रोज ५ शुभम्।

३

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ, मा.न्या.श्री सुशीला कार्की, मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-WO-०८८९, उत्प्रेषण / परमादेश, विशेश्वर मण्डल धानुकसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

नेपाल सरकारको तर्फबाट चलाइएको सरकारवादी हुने फौजदारी मुद्दा नेपाल सरकारको आदेश भएमा सरकारी वकिलले अदालतको मन्जुरीले

फिर्ता लिन हुन्छ भन्ने देखिन्छ। सरकारले मुद्दा फिर्ता लिन आदेश वा निर्णय गर्दैमा मुद्दा फिर्ता हुने होइन। सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा रहेको अदालतको मन्जुरी भन्ने शब्द केवल रीत पुर्याउन मात्र राखिएको होइन। साथै नेपाल सरकारले वादी भई दायर गरेका जुनसुकै मुद्दा जुनसुकै अवस्थामा अदालतले फिर्ताको लागि अनुमति दिनुपर्ने अनिवार्यता पनि होइन। मुद्दा फिर्ता लिन सम्बन्धमा सरकारले निर्णय गरी अदालतसमक्ष फिर्ता लिनको लागि सरकारी वकिलमार्फत माग भएकोमा अदालतले मन्जुरी दिएमा मात्र मुद्दा फिर्ता हुन सक्ने देखिन्छ। मुद्दा फिर्ता लिनुपर्ने आधार र कारण उल्लेख गरी मुद्दा फिर्ता माग भई आएको अवस्थामा त्यस्तो फिर्ता मागको आधार संविधान तथा कानूनसम्मत र न्यायोचित देखिई मुद्दा फिर्ताको लागि अदालत सन्तुष्ट भएमा मात्र मन्जुरी दिनसक्ने भन्ने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को मनसाय देखिन्छ। नेपाल सरकारले मुद्दा फिर्ता लिन सक्ने अवस्था र आधारहरूका सम्बन्धमा भने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐनमा व्यवस्था भएको नदेखिने।

मानिसको जीवनको अधिकार अन्य अधिकारभन्दा उपल्लो कोटीको मानव अधिकार हो। जस्तै संकट वा विपत् आइपरेको अवस्थामा समेत नागरिकको जीवनको अधिकार अपहरित वा कुण्ठित हुन नसक्ने।

अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार तथा मानवीय कानूनले गैरकानूनी हत्या जस्ता अपराधहरूलाई मानव अधिकार उल्लङ्घनका गम्भीर घटनाको रूपमा लिएको पाइन्छ। मानव अधिकारको उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धको अपराध गर्ने कसुरदारलाई फौजदारी कानूनका स्थापित मूल्य र मान्यताअनुरूप फौजदारी दायित्व बहन गराउन जोड दिएकोसमेत पाइन्छ। न्यायको सुनिश्चितताका लागि गैरकानूनी हत्याजस्तो मानव अधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन एवम् मानवता

विरुद्धका घटनाहरूलाई सामान्य फौजदारी न्याय प्रणालीको दायराभित्र ल्याउनु पर्ने।

नेपाल सरकारबाट मिति २०५५।५।१ मा पारित गरेको सरकारवादी भई चलाइएका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिन सम्बन्धमा अपनाउनुपर्ने नीतिगत मापदण्ड तथा कार्यविधिको दफा १ ले गरेको राजनीतिक मुद्दाको परिभाषामा राज्य विरुद्धको अपराध र सजाय ऐन, २०४६ को दफा ३, ४ र ५ अन्तर्गतका कसुरलाई मात्र राजनीतिक अपराध र अन्यलाई सामान्य अपराध भनेको छ। कुनै राजनीतिक दलमा आवद्ध व्यक्तिलाई कुनै अपराधको अनुसन्धानबाट दोषी देखिई मुद्दा दायर भएकै आधारमा त्यस्तो कसुरलाई राजनीतिक कसुर तथा राजनीतिक मुद्दा मान्न नमिल्ने।

सरकारले आफूले दायर गरेको मुद्दा आफ्नो स्वेच्छामा फिर्ता लिन मिल्ने पनि होइन। गम्भीर प्रकृतिका फौजदारी मुद्दाहरूमा पीडित स्वयम्ले पीडकउपर वादी भई मुद्दा दायर गर्न नसक्ने र गम्भीर अपराधमा सरकारी संयन्त्रबाट अनुसन्धान गरी घटनाका दोषीउपर अदालतमा मुद्दा दायर गरी समाजमा शान्ति र न्याय कायम गर्ने दायित्व कानूनद्वारा नै सरकारलाई सुम्पिएको हुन्छ। कुनै घटनाका सम्बन्धमा गलत अनुसन्धान हुन गई निर्दोष मानिसमाथि अभियोग लाग्न गएको अवस्थामा न्यायिक प्रक्रियाप्रति जनताको विश्वास कायम राख्न, समाजमा सामाजिक सद्भाव र शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्न, कूटनीतिक सम्बन्ध बिग्रिन दिनबाट जोगाउन, सामाजिक तथा धार्मिक सद्भाव कायम राख्ने जस्ता उद्देश्य र वृहत्तर राष्ट्रिय हितका लागि न्यायिक सुझबुझका आधारमा विशुद्ध आपराधिक घटनाबाहेकका कसुरसँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन जायज मानिने।

सरकार परिवर्तनसँगै फौजदारी कसुरका सम्बन्धमा अदालतमा दायर भएका मुद्दाहरू कुनै राजनीतिक दल विशेषसँग आवद्ध भएकै नाताले सरकारले स्वेच्छाचारीरूपमा मुद्दा फिर्ता लिन

परिपाटीले नागरिकको जिउ धन एवम् वैयक्तिक स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी कानूनको शासन स्थापना गर्ने, समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्ने, दण्डहीनताको अन्त्य गर्ने राज्यको उद्देश्य एवम् कार्य नै धरासायी हुन जाने ।

महोत्तरी जिल्ला अदालतमा विचाराधीन अवस्थामा रहेको प्रस्तुत रिट निवेदनसँग सम्बन्धित कर्तव्य ज्यान मुद्दा विपक्षी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६५।७।११ को फिर्ता लिनेसम्बन्धी निर्णय एवम् मिति २०६८।११।१५ को विवरण सच्याउनेसम्बन्धी निर्णयबमोजिम मुद्दा फिर्ताको अनुमति माग गरिएकोमा सो अनुमति मागको निवेदनसमेत उक्त अदालतमा विचाराधीन रहेको छ । सो मुद्दाको तथ्यभित्र पसेर अनुमति दिन मिल्ने नमिल्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने अधिकार मुद्दा विचाराधीन रहेको सम्बन्धित महोत्तरी जिल्ला अदालतलाई नै भएको र सो अदालतले दिने निर्णयउपर पछि माथिल्लो अदालतबाट न्यायिक परीक्षण गर्न सकिने नै हुँदा सो विषयमा मुद्दाको तथ्यभित्र पसेर अहिले नै यस अदालतबाट हस्तक्षेप गरिहाल्न आवश्यक देखिन्छ । तर प्रचलित कानून र यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर सिद्धान्तको प्रतिकूल हुने गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय भएको भन्ने दाबीसाथ मुद्दा फिर्ताको निर्णयलाई नै चुनौती दिई यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत पेस हुन आएको निवेदन मागदाबीलाई नै अनदेखा गर्न नमिल्ने ।

कर्तव्य ज्यान जस्तो संगिन अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धान पूरा गरी सम्बन्धित अधिकारक्षेत्र भएको अदालतमा दायर भई विचाराधीन मुद्दामा आरोपित व्यक्ति कुनै राजनीतिक दलमा आवद्ध भएको कारण सम्बन्धित राजनीतिक दलले आफ्ना राजनीतिक कार्यकर्ताउपर लागेको मुद्दा फिर्ताको लागि सिफारिस गरेको आधारमा सरकारले मुद्दा फिर्ताको

लागि निर्णय गर्ने र आफ्नोसमेत नाम फिर्ता सूचिमा छुट भएकोले विवरण सच्याई पाउँ भनी दिएको निवेदनको आधारमा मुद्दा फिर्ता लिन नाम समावेश गरी विवरण सच्याउने निर्णय गर्ने जस्ता कार्य विधिसम्मत हुन नसक्ने ।

मुद्दा फिर्ताको निर्णय सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ को मर्म र भावनाविपरीत हुनुका साथै स्वयम् नेपाल सरकारले बनाएको नेपाल सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ को समेत प्रतिकूल देखियो । यसर्थ मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६८।११।१५ मा निर्णय भएको विवादित मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने ।

मुद्दा फिर्ता लिने वा नलिने निर्णय विशुद्ध फौजदारी न्यायको सिद्धान्तसँग सम्बन्धित कुरा हो । फौजदारी न्यायको राजनीतिकरण गर्ने प्रत्यक्ष वा परोक्ष कुनै प्रयास न्यायको स्वच्छताको लागि विषसरह हुन्छ । अभियोजन स्वयम् न्यायिक प्रक्रियाको अभिन्न अङ्ग बनेको हुन्छ, अभियोजनलाई विशुद्ध कार्यकारी निर्णय मान्ने र त्यसमाथि हुने निर्णय मात्रै न्यायिक भए पुग्छ भन्ने ठान्ने हो भने न्यायको जरोमा नै स्वेच्छाचारीता प्रभावी हुन जान्छ र अन्तसम्म न्यायिकतामा असर पर्न सक्ने स्थिति रहने ।

धेरै हदसम्म अभियोजन कार्यलाई स्वतन्त्र र निष्पक्ष बनाउने संवैधानिक र कानूनी प्रयासहरू कानून प्रणालीहरूमा भइरहेको पाइन्छ । अभियोजन कार्यलाई समेत राजनीतिक प्रभाव एवम् हस्तक्षेपबाट मुक्त नगर्ने हो भने न्याय प्रणालीको निष्पक्षता र प्रभावकारिता प्रभावित हुने हुनाले नै त्यस्तो व्यवस्था गर्नु परेको हो । एउटा कानूनी र वैज्ञानिक आधारमा गरिएको निर्णयबाट अपराध पीडित व्यक्ति र समाजको संरक्षणको लागि फौजदारी मुद्दा चलाइन्छ भने तिनै उद्देश्य र प्रयोजनलाई नै बेवास्ता गरेर नितान्त गैरव्यवसायिक र राजनीतिक आधारमा मुद्दा फिर्ता

लिने, लिन लगाउने वा त्यसलाई प्रभावित गर्ने प्रयासहरूलाई स्थान र मान्यता दिइरहेको खण्डमा न्यायको मूल प्रभाव अवरूद्ध भई जस्केलाबाट उम्कने छिद्रहरू बढेर वा बढाएर बस्ने प्रणाली हुकिँन जान्छ । कार्यकारी प्रभाव वा पहुँच भएकाको हकमा फौजदारी न्याय खेलौना जस्तो र अन्यलाई सन्नासो जस्तो भयो भने न्यायले न्यायिकता नै गुमाउन जाने अवस्था हुन्छ । यस्तो कुरालाई सम्पूर्ण राज्य र फौजदारी न्याय प्रणालीका सञ्चालकहरूले विचार गर्नुपर्ने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रिया न्यायिक मार्गको विचलन वा विमुखकारी हुनुहुँदैन । यो न्यायपूर्ण स्वाभाविक, स्वच्छ र दबाबरहित हुनुका साथै मुद्दा फिर्तामा पारदर्शिता र स्वीकार्यता रहनुपर्छ । यो समानता र न्यायको अधिकारमा आधारित हुनुपर्दछ । राज्यले निश्चित र उचित आधारमा आफ्नो गलत अनुसन्धान वा अभियोजनको परिणाम रोक्नसमेत हरहालतमा मुद्दा फिर्ता लिन नपाउने भन्ने कुरा होइन । त्यस्तो कुराले न्यायको पृष्ठपोषण नहुन सक्छ । तथापि सरकारले कुनै अपराधपूर्ण घटनाका सम्बन्धमा गहिराइमा पुगी आवश्यक अनुसन्धान गरी दोषीउपर मुद्दा दायर गर्नुपर्ने ।

अपराधको आवश्यक अनुसन्धान नगरी मुद्दा चलाउन हतार गर्ने र स्वेच्छाचारी ढङ्गले फिर्ता लिने गर्ने हो भने यो समग्र प्रक्रियाले एउटा हतकण्डाको रूप लिन पुग्दछ । घटित अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धानबाट दोषी देखिएका व्यक्तिहरूलाई मुद्दा चलाई न्यायिक प्रक्रियामा ल्याइसकेपछि न्यायिक प्रक्रिया नै निरर्थक, निस्तेज वा परास्त हुने गरी मुद्दा फिर्ता लिने कुराको अन्धाधुन्ध प्रयोग गरी राजनीतिक निर्णयबाट मुद्दा फिर्ता लिने संस्कार वा परम्परा न्यायिक होइन । समाजमा विशुद्ध आपराधिक मनोवृत्तिबाट घटाइएका अपराधपूर्ण घटनालाई राजनीतिक आधारमा उन्मुक्ति दिन मिल्दैन । यसले मुद्दा फिर्ता गर्ने प्रक्रियामा विकृति ल्याउने मात्र नभई समाजमा आपराधिक मनोवृत्तिले

प्रश्रय पाउने ।

फौजदारी न्यायलाई परास्त गर्ने गरी विशुद्ध आपराधिक घटनासँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन सकिँदैन । मुद्दा फिर्ता अपवादमा हुनुपर्ने हो, अपराधी मुक्त गर्ने प्रयासको अंश वा त्यसको परिणामको रूपमा देखिनु नहुने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रियामा पीडितको परामर्श, सुनुवाइमा सहभागिता र न्यायिक प्रक्रियामा प्रतिवादीले गर्नुपर्ने समर्पण जरूरी छ । यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणमा उल्लेख भएको निर्णय एवम् सिद्धान्तहरूबाट सुस्थापित कानूनी मूल्य, मान्यता र परम्पराहरू जुन हाम्रो संवैधानिक कानूनको पनि अभिन्न अङ्ग भइसकेको छन्, जसलाई उपेक्षा गरेर मुद्दा फिर्ता सम्बन्धमा जे सुकै निर्णय गर्न मिल्दछ भन्ने होइन । न्याय दिने दिलाउने राज्यको कार्यलाई Public Trust को रूपमा लिनुपर्ने ।

जथाभावी मुद्दा फिर्ता लिने दिने गर्दा पीडित पक्षको न्याय प्राप्तिको हक कुण्ठित हुनजान्छ । अदालतले विभिन्न मुद्दाहरू मार्फत दिएको निर्देशन र गरेको फैसलाको अतिरिक्त सरकार आफैँले बनाएको मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधिको दुरुपयोगको प्रवृत्ति कानूनी शासनमा सुहाउने देखिन्छ । मुद्दाको प्रतिवादीले पनि न्यायिक प्रक्रियाबाट नै न्याय पाउने हो । न्यायिक प्रक्रियाबाट प्रतिवादीलाई अन्याय पर्नसक्छ भन्ने पूर्वानुमान गरी मुद्दा नै फिर्ता लिनुपर्छ भन्नु न्यायिक प्रक्रियाको दुरुपयोगको चरम अवस्था हो । विशुद्ध राजनीतिक आधारमा मुद्दा चलाएको वा अनुसन्धान र अभियोजनमा त्रुटिहरू स्पष्टतः विद्यमान भएको अवस्थामा न्यायोचित आधारमा विचार गर्ने एउटा अवस्था हुन सक्दछ । यस अवस्थामा राज्यले गर्ने सौदा एउटा हुन सक्छ । तर विशुद्ध आपराधिक चरित्रका मुद्दाहरूमा भने मुद्दा फिर्ता लिन न्यायिक मान्यताअनुकूल नहुने ।

मुद्दा फिर्तासम्बन्धी सरकारी मुद्दासम्बन्धी

ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा भएको व्यवस्थाले के कस्ता प्रकृतिका मुद्दा के कस्तो प्रक्रियाबाट फिर्ता लिने हो भन्ने स्पष्ट नभई सर्वसामान्य प्रकृतिको देखिए पनि यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणहरूमा उल्लेख गरिएअनुसार विभिन्न मुद्दाहरूमा संविधानबमोजिम कानूनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको निर्णय एवम् अदालतबाट जारी भएका निर्देशनहरूबाट उक्त कानूनी व्यवस्थाको व्याख्यासहित फिर्ता लिन सकिने मुद्दा, अवस्था र प्रक्रियाका सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको हुँदा ती आदेश एवम् निर्देशनको अधीनमा कार्य गर्नुपर्ने र सोको कार्यान्वयन भएको खण्डमा स्वेच्छाचारिता नियन्त्रण हुने र कानूनको शासन कायम भई दण्डहीनताको समेत अन्त्य हुने।

तसर्थ, मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ ले नेपाल सरकारलाई प्रदान गरेको अधिकार निरपेक्ष अधिकार नभएको र प्रस्तुत विवादित विशेषर मण्डलको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी विशेषर राय यादवसमेत भएको महोत्तरी जिल्ला अदालतमा विचाराधीन कर्तव्य ज्यान मुद्दा फिर्ता लिने एवम् फिर्तासम्बन्धी विवरण सूचिमा प्रतिवादीहरूको विवरण सच्याउने गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६८।११।१५ मा भएको निर्णय कानून, यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर सिद्धान्त र नेपाल सरकार आफैँले बनाएको सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ समेतको भावनाअनुरूपको नभई राजनीतिक दलको सिफारिसमा स्वेच्छाचारी र मनोगत एवम् भेदभावपूर्वक फिर्ता लिने निर्णय भएको देखिएको हुनाले उक्त निर्णय संविधान एवम् कानूनसङ्गत नदेखिएकोले निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्छ। अब, प्रस्तुत विवादित विशेषर मण्डलको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी विशेषर राय यादवसमेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा

कानूनबमोजिम कारवाही र किनारा गर्नु भनी महोत्तरी जिल्ला अदालतको नाममा परमादेशसमेत जारी हुने। इजलास अधिकृतहरू: विश्वनाथ भट्टराई, रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल पुस ३० गते रोज ५ शुभम्।

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-WO-०२६८, उत्प्रेषण / परमादेश, अधिवक्ता बाबुराम अर्यालसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

गोपनीयताको हक व्यक्तिको नितान्त गोप्य र नैसर्गिक अधिकार हो। व्यक्तिको निजी काम कारवाही र गतिविधिहरूमा अनावश्यकरूपमा सरकार तथा तेस्रो पत्रबाट हस्तक्षेप नहुने प्रत्याभूति आधुनिक युगको गोपनीयताको हकको मुख्य उद्देश्य र विषय हो। गोपनीयता कुनै पनि व्यक्तिको एकलै रहन पाउने अधिकार हो। अर्थात् Right to be let alone भन्नेसँग सम्बन्धित छ। कुनै पनि व्यक्तिको जीवनमा सरकार तथा अन्य पक्षबाट हुने हस्तक्षेपलाई यसले पूर्णतः नकार्ने।

राज्य आफैँले दुरुपयोग नगरे तापनि कुनै पदाधिकारी वा व्यक्तिबाट व्यक्तिको गोपनीयतासँग सम्बन्धित जिउ आवास सम्पत्ति लिखत, तथ्याङ्क, पत्राचार, चरित्र सूचनाहरू दुरुपयोग हुनबाट रोक्नुपर्ने दायित्व बहन गर्नुपर्ने विषय भएकोले त्यसलाई नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन। त्यसमा पनि कानूनको संरक्षणको रूपमा कार्य गर्न विपक्षी नेपाल प्रहरी र सो मातहतका प्रहरी अधिकारीहरूको यसमा झन महत्त्वपूर्ण जिम्मेवारी रहेको हुन्छ। त्यसैले आफ्नो कर्तव्यको जिम्मेवारी बहन गर्दा आफूले पाएको सूचनालाई मनोरञ्जनको साधन

बनाउँदा कानूनको उपहास बन्न जान्छ भन्नेतर्फ सचेत हुन जरूरी देखिने ।

संकटकालीन अवस्था परी वा राष्ट्रिय सुरक्षाको कारणले खबर आदान प्रदानमा रोक लगाउनुपर्ने भएमा वा त्यस्तो खबर आदानप्रदान गर्ने निकायमा वा प्रणालीमा नियन्त्रण गर्नुपर्ने भएमा मात्र त्यस्तो निश्चित प्रक्रियाको अधीनमा रही अधिकार प्रयोग गर्न सकिन्छ, कल डिटेल रिपोर्ट र एस.एम.एस लिने र हेर्न मिल्ने गर्न सकिँदैन अपराध अनुसन्धानको नाममा संकित व्यक्तिको गतिविधि हेर्ने नाममा सबैको गतिविधि र गोपनीयता उदाङ्गो बनाउनु पनि हुँदैन । त्यसकारण अनधिकृत रूपमा लिइएको उक्त कल फोन तथा एस.एम.एस. डिटेल सदैव सुरक्षा निकायले राखिरहनु अनुपयुक्त र गैरकानूनी देखिन आउने ।

स्थापित अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताअनुरूप दुरसञ्चार सेवा प्रदायक कम्पनीहरूले कुनै पनि व्यक्तिलाई दुरसञ्चार सेवा उपलब्ध गराउँदा सो व्यक्तिको गोपनीयताको संरक्षण तथा त्यस व्यक्तिसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको संरक्षणको प्रत्याभूति गर्नुपर्ने हुन्छ । कुनै निश्चित कानूनी आदेश वा अग्रिम अधिकारसहितको औपचारिक लिखतको अभावमा अरुको दबाब प्रभाव वा प्रलोभनको भरमा अर्काको सूचना दिन नमिल्ने ।

कानूनका अधिकारप्राप्त विभाग वा अदालतलगायतका संस्थाले मागेको अवस्थामा दिनु अर्कै कुरा हो । विपक्षीको मोबाइल सेवा लिनको लागि भर्ने फाराममा पनि ती कम्पनीबाट सेवा लिँदा हामीले आफूले फोन प्रयोग गर्दा सिर्जना भएका कुनै पनि सूचना जानकारी तथ्याङ्क अन्य कोही व्यक्तिलाई कसैलाई दिन सहमति दिएका छैनौं भन्ने उल्लेख भएको पाइँदा त्यसको सम्मान गर्ने र प्रयोग र पालना गर्नेतर्फ विपक्षीहरूले ध्यान दिनुपर्ने ।

वास्तवमा अपराध अनुसन्धान कार्यपालिकाको विशेषाधिकारको र विशेष दायित्वको

प्रश्न हो । सो सिलसिलामा कानूनका अधीनमा रही आवश्यक स्रोत वा क्षेत्रमा पहुँचलाई इन्कार गर्न मिल्दैन । अपराध अनुसन्धान छुट्टै विधा भएकाले राज्यले त्यसलाई हरहालतमा चुस्तदुरुस्त राख्नु पर्दछ । तर त्यसको लागि वैज्ञानिक तवरले भौतिक सबुद प्रमाण संकलनमा जोड दिनु सट्टा व्यक्तिको स्वेच्छाविरुद्धको साबिती हासिल गर्ने वा व्यक्तिको निजी गोप्य सूचनामा हस्तक्षेप गर्नेमा केन्द्रित हुने हो भने अनुसन्धान क्षमतामै जोड दिने कुरा गौण हुन पुग्दछ । कार्यपालिका स्वयम् पनि कानून अधीन मात्रै कार्य गर्न सक्ने हुनाले सूचनामा अनियन्त्रित पहुँच कार्यपालिकाको विशेषाधिकार हुन नसक्ने ।

सूचनाहरू संग्रहित रहेको र त्यसको जिम्मा लिएका संस्था वा विभागले त्यसलाई आफ्नो तजविजको विषय बनाउन सक्ने । बरु त्यस्तो सूचना रहेको data bank लाई हरहालतमा संरक्षण गर्नु र कानूनको व्यवस्थाको अभावमा अपवादात्मकरूपमा पनि स्पष्ट कानूनी आधार बेगर अनधिकृत पहुँच दिन इन्कार गर्न सक्नु पर्दछ । अरुको भय वा प्रभावले आफ्ना जिम्माको सूचनाको संरक्षण नगर्नु गर्न नसक्नु, चुहावट गर्नु र अनधिकृत रूपमा पहुँच दिनेजस्ता कार्य कर्तव्यच्युतको अवस्थामा हुन्छ र एक हदसम्मको आपराधिक कार्य हुन्छ । यसबाट अपराधीहरूबाट संरक्षणभन्दा अपराधीहरूकै पनि संरक्षण हुन जान सक्ने सम्भावना रहन्छ र स्वयम् राज्य पनि असुरक्षित हुन सक्ने ।

सूचना सेवा प्रदायक संस्थाहरूसँग संग्रहित Data bank मा व्यक्ति, संस्था र स्वयम् सरकारी निकायहरूको सूचना रहने हुनाले त्यस्तो सूचनाको संरक्षण व्यक्तिको हक हितको सुरक्षाको प्रश्न नभई राज्यकै हित र सुरक्षाको हकमा समेत लागू हुने कुरा हो । राज्यको अङ्ग निकाय वा त्यहाँ कार्य गर्ने पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरू सम्बन्धी सूचनालाई राज्यकै अन्य अङ्ग वा निकायले समेत सम्मान र

संरक्षण गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसको उल्लङ्घन गर्ने गलत वा आपराधिक चेष्टा गर्नु नहुने ।

Data Bank मा रहेको सूचनामा पहुँच हासिल गर्ने नाममा वा सूचना प्रवाहकै सिलसिलामा Call Details अभिलेख गर्ने वा टेलिफोन वार्ता नै अभिलेख गर्ने प्रविधि वा संयन्त्र जडान गर्न, ल्याउन, राख्न वा उपयोग गर्नेसमेत कुराको नियमित गर्ने कानूनी व्यवस्थाअन्तर्गत पूर्व अनुमति भएमा बाहेक त्यस्तो गर्न नमिल्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसको जिम्मेवारी दूरसञ्चार प्राधिकरण वा कानूनले निर्धारण गरेको निकायले लिनुपर्ने हुन्छ । त्यस्तो निकायले समेत आफ्नो कर्तव्य पालना नगरेमा तिनका उपर उजुरी गर्न उजुरी सुन्ने निकायको समेत व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ । सूचनामा अनधिकृत पहुँच दिने दिलाउने कार्य भएको विषयमा उजुरी परी छानबिन भएमा आवश्यकतानुसार विशेष प्राविधिक टोली खडा गरी जाँचबुझ गराई आवश्यक निष्कर्ष सहित उजुरीकर्तालाई जानकारी दिनुपर्नेसमेत व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

सूचना प्रवाहमा हस्तक्षेप गरी गैरकानूनी रूपले पहुँच दिन नमिल्ने र त्यसको लागि अनधिकृत रूपमा प्रविधि वा संयन्त्रसमेत राख्न वा राख्न दिन नमिल्ने हुनाले त्यसको अतिरिक्त सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा Telephone call details मा संग्रहित भएको सूचनामा असीमित र अनियन्त्रित अवस्थामा राज्यका संयन्त्रलाई समेत छाड्न नमिल्ने हुनाले Data Bank मा रहेका सूचनाहरूको संरक्षण, तिनको पहुँचको हद, सो सूचना माग गर्ने प्रक्रिया, सूचना प्राप्त गर्नेको जवाफदेहिता तथा सूचना दुरुपयोगको अवस्थामा पर्न गएको क्षतिको लागि गर्न सकिने कारवाही र क्षतिपूर्ति तथा गैरकानूनीरूपले सूचना माग गरेमा, दिएमा वा प्राप्त गरेमा हुनसक्ने सजाय र मुद्दा चलाउने धारा २८ को कार्यान्वयनको दृष्टिले अनिवार्य देखिन आएको र त्यस्तो स्पष्ट व्यवस्थाको अभावमा व्यक्तिको गोपनीय सूचनाहरूमा कसैको पनि अनधिकार वा गैरकानूनी

पहुँच प्राप्त हुन नसक्ने कुरालाई ध्यानमा राखी त्यसको सर्वसामान्यता विपरीतको कार्य नगर्न नगराउन र त्यसको रोकथामको लागि जो चाहिने व्यवस्था गर्नु भनी परमादेश जारी भएको व्यहोरा विपक्षीहरूलाई जानकारी दिनु र उपरोक्त उल्लेख भएको विषयमा आवश्यक कानून बनाउन ध्यानाकर्षण गरी विपक्षीहरूका नाममा निर्देशन जारी हुने ।

गैरकानूनी तरिकाले सूचना प्रवाहित गर्नेलाई सेवासम्बन्धी कानूनबमोजिम कारवाही एवम् सजाय गर्नु गराउनु र गैरकानूनी हस्तक्षेप वा पहुँच माग्ने वा सो गर्न बाध्य गर्ने जो सुकै पदाधिकारीहरू विरुद्ध प्रचलित कानूनबमोजिम आवश्यक कारवाही गर्नु गराउनु र गैरकानूनी तवरले सूचना प्रवाह नगर्नु नगराउनु, रोक्नु भन्नेसमेत व्यहोराको आदेशको व्यहोरा विपक्षीहरूमा लेखी पठाउनु । कानूनबमोजिम कुनै अपराध अनुसन्धानको सिलसिलामा जरूरी भई सूचनामा पहुँचको लागि अनुमति दिने प्रयोजनको लागि कानूनमा अन्यथा व्यवस्था नभएसम्म सम्बन्धित जिल्ला अदालतबाट अनुमति लिने व्यवस्था मिलाउने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल माघ २१ गते रोज ५ शुभम् ।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CI-०७७६, निषेधाज्ञा, रामसागर मुखिया वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, महोत्तरी, जलेश्वरसमेत

निवेदकले मूलतः महोत्तरी जिल्ला रतौली गा.वि.स. वडा नं. २(क) कि.नं. ३१५ मा रहेको पोखरी ठेकामा लिई माछा पालन व्यवसाय गरेको भनी निवेदनमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । मिसिल संलग्न क्षेत्रीय किताबबाट कि.नं. ३१५ मा नभई कि.नं. ३१६ मा पोखरी जनिइरहेको देखिन्छ । यसरी निवेदकले दाबी गरेको पोखरी कि.नं. ३१५ रहेको भन्ने तथ्यनै

स्थापित हुन सकेको देखिएन। साथै क्षेत्रीय किताबबाट दुवै कि.नं. सार्वजनिक ऐलानी भनी जनिई रहेको देखिन्छ। निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुन कुनै पनि व्यक्तिको निर्विवाद हक रहेको सम्पत्तिमा गैरकानूनी ढङ्गबाट आघात हुनसक्ने सम्भावना वस्तुनिष्ठ आधारसहित पुष्टि हुनुपर्ने हुन्छ। विवादित पोखरी सार्वजनिक ऐलानी भन्ने देखिन आएको र कानूनबमोजिम ठेक्का सम्झौता गरी उक्त पोखरी आफ्नो हक भोगमा रहेको देखिने आधारसमेत निवेदकले प्रस्तुत गरी आफ्नो दाबीलाई खम्बिर बनाउन सकेको देखिएन। यसरी निवेदनमा उल्लेख गरेझैं निवेदकको नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ द्वारा प्रदत्त सम्पत्तिसम्बन्धी हकमा आघात पुग्ने आशङ्का विद्यमान रहेको नदेखिएको हुँदा निषेधाज्ञाको आदेश जारी गर्न मिल्ने देखिएन। तसर्थ, आफ्नो निर्विवाद हक स्थापित नभएको सम्पत्तिउपर दाबी गरी निषेधाज्ञाको माग गरेको हुँदा निवेदन खारेज गर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको इन्साफ मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७२ साल भदौ ८ गते रोज ३ शुभम्।

३

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CI-००३८, निषेधाज्ञा, अछेलाल राय यादव वि. संजय राय

निवेदकले आफ्नो हक भोग स्वामित्वको जग्गामा नाली बनाउन लागेको एवम् घर वासस्थानबाट विपक्षीले उठीबास गर्ने प्रवल सम्भावना रहेको भनी निवेदकले लिएको दाबीलाई सार्वजनिक नाला पुर्ने प्रयास गरेकोमा मसमेतले नाला पुर्न नदिएको रिसमा यो निवेदन दिएका हुन् निजको घरको इयाल तोडफोड गरेको छैन गर्ने मनसाय पनि छैन भनी विपक्षीले

खण्डन गरेको पाइन्छ। अरूको स्वामित्वको घर जग्गाको हक भोगमा अनधिकार कसैले हस्तक्षेप गर्न मिल्दैन। यसरी व्यक्तिको निर्विवाद हकको सम्पत्तिमा कसैद्वारा गैरकानूनी ढङ्गबाट आघात पुर्याउने आशङ्काको विद्यमानता रहेकोमा त्यसलाई रोक्नका निमित्त निषेधाज्ञा जारी हुने हुन्छ। प्रस्तुत निवेदनमा दाबीबमोजिमको कार्य आफूले नगरेको भनी विपक्षीले उल्लेख गरेको देखिन्छ। आफ्नो हक अधिकार हनन हुन सक्ने सम्भावनाको दाबी लिने पक्षले त्यसको तथ्य प्रमाणसहित पुष्टि पनि गर्नुपर्ने हुनजाने।

प्रस्तुत विवादमा निवेदकको घरजग्गालाई क्षति पुग्ने गरी विपक्षीबाट काम कारवाही हुन लागेको भन्ने दाबीलाई आधार प्रमाणसहित निवेदकले पुष्टि गर्न सकेको देखिँदैन। यसरी निवेदकको नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ द्वारा प्रदत्त हक अधिकार वास्तविकरूपमा हनन हुने आशङ्काको अवस्था मिसिलबाट पुष्टि हुन सकेको नदेखिँदा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने भन्न मिल्ने। तसर्थ, निवेदकको दाबी पत्यार लायक देखिएन भनी निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०६९।६।९ को इन्साफ मनासिब देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर अपरेटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७२ साल भदौ ८ गते रोज ३ शुभम्।

■ यसै प्रकृतिको ०७०-CI-००९५, निषेधाज्ञा, अछेलाल राय यादव वि. मदन राय यादवसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

४

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६६-CR-०७३२, जालसाजी, राम वृक्ष सिंह वि. श्रीमती जिन्दु देवी ठाकुर

वस्तुतः पुनरावेदक जग्गा खरिद गर्ने व्यक्ति रहेकामा विवाद देखिँदैन। वादीको हक मेटाउने

उद्देश्यले अंश मुद्दा परेको थाहा जानकारी पाउँदा पाउँदै जग्गा खरिद गरी लिएको भन्ने सबुद प्रमाण वादीले पेस दाखिल गर्न सकेको देखिँदैन । अंश मुद्दा चलेको कुरा जग्गा खरिदकर्ताले स्वयम् जानकारी राख्नुपर्ने हो भन्नु पनि मनासिब देखिँदैन । यी पुनरावेदकले वादीलाई हानी र प्रतिवादीलाई अनुचित लाभ पुर्‍याउनु पर्नाको कारण वा आफैँले अनुचित लाभ हासिल गरेको छ भन्ने तथ्य वादीले देखाउन सकेको देखिँदैन । खरिदकर्ताले चलनचल्तीको प्रचलित मूल्य भुक्तान गरी जग्गा खरिद गरेको मिसिलबाट देखिँदरहेको छ । त्यसरी भएको बिक्री व्यवहार अंशियारलाई ठग्ने हिसाबले नक्कलीरूपमा भएको भन्ने सबुद प्रमाणबाट पुष्टि भएबेगर अनुमानका भरमा खरिदकर्ताको नैतिक स्तरमा आँच आउने गरी जालसाजी ठहर गर्नु न्यायोचित एवम् स्वीकार्य हुँदैन । प्रतिवादी सुकन ठाकुरले अंश मुद्दाको म्याद सूचना प्राप्त गरी मुद्दा चलेको थाहा जानकारी पाएको अवस्थामा जग्गा बिक्री गरेको देखिँदा निजको हकमा सम्म जालसाजी ठहर गर्नु न्यायोचित र कानूनसङ्गत हुनसक्छ । मुद्दा विचाराधीन अवस्थामा अंशियारले बिक्री गरेको भन्ने आधारमा मात्र खरिदकर्तालाई जालसाजीमा सजाय गर्ने हो भने निर्दोषले समेत सजाय पाउने अवस्था आउन सक्छ । यी पुनरावेदकले वादीको अंश हक मार्ने नियतले जालसाजी गरी विवादित जग्गा खरिद गरेको भन्ने प्रमाणद्वारा पुष्टि हुन नआएको हुँदा निजलाई मुलुकी ऐन, किरिँ कागजको १० नं. बमोजिम सजाय हुने भन्न नमिल्ने ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणबाट जग्गा खरिदकर्ता पुनरावेदक प्रतिवादी रामवृक्ष सिंहले जालसाजी गरेको भन्ने तथ्य प्रमाणबाट पुष्टि हुन सकेको नदेखिँदा निजको हकमा वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याउनु पर्नेमा जिल्ला अदालतले जरिवाना नगरे पनि जालसाजी ठहर गरेउपर प्रतिवादीको पुनरावेदन परेकोमा सुरु जिल्ला अदालतले जालसाजी ठहर गरेको हदसम्मको मिति २०६९।१।१६ को फैसला

लाई कायम राखी मुलुकी ऐन, किरिँ कागजको १० नं. बमोजिम सजाय नगरेको भनी यिनै पुनरावेदक रामवृक्ष सिंहलाई उल्टै रु.५०,०००।- जरिवाना हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०६४।८।५ को इन्साफ मिलेको नदेखिँदा उल्टी हुने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल भदौ ८ गते रोज ३ शुभम् ।

५

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-WO-०५०२, परमादेश, डा. विजयबहादुर राजभण्डारी वि. गुठीसंस्थान, के.का. काठमाडौंसमेत

विवादित जग्गा निवेदकले गुठी संस्थानबाट बन्दोबस्तीमा प्राप्त गरी भोगचलन गरी आएको आधारमा हक कायम भई चलनसमेत पाउने ठहर भएको मिलापत्र बदर चलन हक कायम मुद्दामा भएको फैसलाबाट देखिन आउँछ । यसरी हक कायम हुने ठहरी भएको अदालतको फैसलाअनुसार निवेदकले जग्गा दर्ता गरिपाउँ भनी दिएको निवेदनअनुसार विपक्षी गुठीसंस्थान शाखा कार्यालयबाट मिति २०६८।७।२० मा जग्गामा हक दाबीसम्बन्धी ३५ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरेकोमा त्यसउपर कसैको हकदाबी परेको देखिँदैन । सर्जमिन मुचुल्काबाट समेत उल्लिखित जग्गा बिजयबहादुर राजभण्डारीको हक भोगमा रहेको भनी लेखिआएको देखिन्छ । अदालतबाट भएको फैसला एवम् अन्तिम आदेशको पालना गर्नु पक्षहरू लगायत सबै सार्वजनिक निकायको कर्तव्य पनि हो । विवादित जग्गा निवेदकको हक हुने ठहरी भएको अदालतको फैसला अन्तिम भएकोमा विवाद नभएपछि अन्य निकायबाट फैसलाविपरीत जान नमिल्ने ।

अदालतबाट भएको फैसलाबाट उल्लिखित जग्गामा निवेदकको हक कायम भएको अवस्था

देखिएको, विवादित जग्गा गुठीको होइन भन्ने विपक्षीको दाबी जिकिर नभएको अवस्थामा आफू समक्ष परेको निवेदनमा निवेदन मागबमोजिम जग्गा दर्ता हुने वा नहुने भन्ने सम्बन्धमा कुनै निर्णय गरेको देखिँदैन । सार्वजनिक निकायहरूले आफूसमक्ष पर्न आएका जनताका काम हुने नहुने के हो समयमै निकास दिनुपर्ने हुन्छ । निवेदकको निवेदनसहितको फाइल गुठी संस्थान केन्द्रीय कार्यालयमा पठाएकोमा हालसम्म कारवाही किनारा नगर्नुको उचित कारण विपक्षी तर्फबाट देखाउन सकेको देखिँदैन । यसरी बिना आधार कारण आफूसमक्ष परेको निवेदनलाई लामो समयसम्म अनिर्णीत राखेको विपक्षीको काम कारवाहीलाई कानूनसङ्गत भन्न मिलेन । तसर्थ अदालतको फैसला र चलन पूर्वीअनुसार जग्गा दर्ता गरिपाउँ भनी दिएको निवेदकको निवेदनउपर प्रस्तुत आदेश प्राप्त भएको मितिले ३ महिनाभित्र निर्णय गर्नु भनी विपक्षीको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने ।
इजलास अधिकृत : सुरेशराज खनाल
कम्प्युटर : मन्दिरा रानाभाट
इति संवत् २०७२ साल चैत ७ गते रोज १ शुभम् ।

६

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-WO-०९८४, उत्प्रेषण / परमादेश, रविन शाक्य वि. नेपाल बङ्गलादेश बैंक लि. प्रधान कार्यालयसमेत

नेपाल बंगलादेश बैंक लि. कर्मचारी सेवा सर्त विनियमावलीको उल्लिखित व्यवस्थाले बैंकको कुनै ग्राहकबाट उपहार वा सौगात स्वीकार गर्न नहुने आचरणगत व्यवस्था गरेको भए पनि यी निवेदकले उपहार वा सौगात लिएको हो भन्ने तथ्ययुक्त आधार विपक्षी बैंकले दिन सकेको छैन ।

निवेदकले खरिद मूल्य तिरी गाडी खरिद गरेको भनी लिएको दाबी लाई विपक्षी बैंकले अन्यथा पुष्टि गर्न सकेको देखिँदैन । यसरी तथ्यबाट पुष्टि हुन नसकेको

आरोपलाई सहि र सत्य मान्न सकिँदैन । कानूनमा उल्लेख भएका व्यवस्थाहरूको ठीकविपरीतका काम कारवाही र आचरण कर्मचारीबाट भएको भन्ने प्रस्ट नभएसम्म विभागीय कारवाही र सजाय गर्न नमिल्ने ।

निवेदकलाई हटाउन आधार मानिएको ऋणी गोकुल डाइट फुड इण्डस्ट्रिज प्रा.लि. लाई ऋण लगानी निवेदकले गरेको हो भन्ने देखिँदैन । निवेदक विराटनगर शाखामा कार्यरत रहँदा उक्त कर्जा असुली भइसकेको छ भनी लिएको जिकिरलाई विपक्षीले होइन भनी खण्डन गर्न सकेको देखिँदैन । साथै निवेदकको काम कारवाहीबाट बैंकलाई यो यति रकम हानि नोक्सानी भएको छ भनी विपक्षीले भन्न सकेको छैन । निवेदकले खरिद मूल्य तिरी गाडी खरिद गरेको होइन भन्ने पुष्टि नभएकोमा गाडी खरिद गर्दा ऋणीलाई बैंकिङ स्रोतबाट भुक्तानी गरेको नदेखिएकोले उपहार लिएको हो भन्ने जस्ता असम्बन्धित र कल्पित आधार खडा गरी अवकाशको सजाय गर्न मिल्दैन । कर्मचारीलाई सेवाबाट हटाउने जस्तो गम्भीर प्रकृतिको कारवाही गर्दा उक्त कारवाही कानूनद्वारा निर्धारित सर्त पूरा भई गरेको हो भन्ने देखिनु पर्ने ।

आफूलाई अवकाश दिएउपर फरकफरक कर्मचारीले फरकफरक जिकिर लिई सञ्चालक समितिसमक्ष पुनरावेदन गरेकोमा सञ्चालक समितिले निर्णय गर्दा के कति कारणले अवकाश दिएको निर्णय सही छ भनी कानूनी र तथ्यगत विवेचना गरी फरकफरक निष्कर्षमा पुग्नुपर्नेमा त्यसविपरीत निर्णय निरूपणका आधार कारणहरू नखुलाई एकमुष्टरूपमा सदर गरेको देखिन्छ । यसरी निवेदकको पुनरावेदनउपर सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी वस्तुनिष्ठ रूपमा निष्कर्षमा पुगेको देखिएन । आफू निर्णयमा पुग्नको तर्कसङ्गत आधार र कारण उल्लेख नगरी भएको निर्णयमा न्यायिक मन प्रयोग भएको भन्न मिल्दैन । प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीतका यस्ता यन्त्रवत निर्णयहरूले कानूनको नजरमा वैधता प्राप्त गर्न

सकदैन। कारणसहितका निर्णय मात्र मान्य हुने न्याय र कानूनको मान्य सिद्धान्तकै रूपमा रहेको पाइने।

अतः माथि विवेचित आधार कारणबाट निवेदकलाई अवकाश दिने प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको मिति २०७१।१।२६ को निर्णय र सो निर्णयलाई सदर गरेको सञ्चालक समितिको मिति २०७२।०१।०६ निर्णयलगायत निवेदकलाई अवकाश दिनेसम्बन्धी काम कारवाही नेपाल बंगलादेश बैंक लि. कर्मचारी सेवा सर्त विनियमावली, २०६३ का साथै प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत समेत देखिँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर्छ। निवेदकलाई पूर्ववत् बैंकको सेवामा रही कामकाज गर्न दिनु र निवेदकले पाउने तलब भत्तालगायतका सुविधा दिनु भनी विपक्षीका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: रामशरण तिमल्सिना

इति संवत् २०७२ साल फागुन ११ गते रोज ३ शुभम्।

७

स.का.मु.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CR-०७१९, लागु औषध खैरो हिरोजन, मनोजकुमार साह वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरबमोजिम लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १७ बमोजिमको कसुर हो होइन भन्ने सन्दर्भमा हेर्दा उक्त ऐनको दफा १७ मा यस ऐनअन्तर्गत सजाय हुने अपराध गर्ने, षड्यन्त्र वा उद्योग गर्ने, त्यस्तो अपराध गर्न अरूलाई दुरुत्साहन गर्ने वा त्यस्तो अपराध गर्नमा मतिथार हुने व्यक्तिलाई सोही अपराध गरेबापत हुने सजायको आधा सजाय हुनेछ भन्ने कानूनी व्यवस्थाअनुसार यी प्रतिवादीले लागु औषध खैरो हिरोजन कारोबारको अपराध गर्न षड्यन्त्र गरेको, उद्योग गरेको, दुरुत्साहन गरेको र मतिथार भएको

भन्ने नदेखिई निज प्रतिवादीले आफैँले लागु औषध खैरो हिरोजन ४८ ग्राम बोकी ल्याउँदै गर्दाको अवस्थामा लागु औषधसाथ बाटोमा पक्राउ परेको देखिएको र सो लागु औषध बरामद भएको कुरा स्वीकार गरेको देखिँदा पुनरावेदन जिकिरबमोजिम लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १७ सम्मको सजाय हुनुपर्ने भन्ने निजको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

निषेधित लागु औषध ४८ ग्राम हिरोजनलाई धुलो बनाई पाउरोटीभित्र राखी लुकाई छिपाई ल्याएको अवस्थामा पक्राउ परेको देखिँदा निज प्रतिवादी लागु औषधको परिमाणको आधारमा ओसारपसारसमेतमा सक्रिय रही लागु औषधको कारोबार गर्दै आएको पुष्टि हुन्छ। पक्राउ पर्नबाट बच्ने उद्देश्यले यस किसिमले पाउरोटीभित्र लागु औषध ४८ ग्राम हिरोजनको धुलो लुकाई राखी लागु औषध ओसारपसार गरेको कार्यलाई लागु औषध कारोबारको खास तरिकाको रूपमा मान्नु पर्ने।

प्रतिवादी मनोजकुमार साहलाई के कति सजाय गर्ने भन्ने सन्दर्भमा लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १४ को उपदफा १ मा दफा ४ अन्तर्गत निषेध गरिएको काम गर्ने व्यक्तिलाई अपराधको मात्राअनुसार देहायबमोजिम सजाय हुनेछ भन्ने व्यवस्था भएबमोजिम दफा १४(१)(छ)(२) मा पच्चीस ग्रामदेखि एक सय ग्रामसम्मको कारोबार गर्नेलाई दश वर्षदेखि पन्ध्र वर्षसम्म कैद र पचहत्तर हजार रुपैयाँदेखि दुई लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने व्यवस्था रहेको पाइन्छ। उक्त कानूनी व्यवस्थाअनुसार यी प्रतिवादीले ४८ ग्राम लागु औषध खैरो हिरोजनको कारोबार गरेको देखिँदा, अपराधको मात्राअनुसार निजलाई लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १४(१)(छ)(२) बमोजिम १० (दश) वर्ष कैद र रु. १,५०,०००।- एकलाख पचास हजार जरिवाना हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको फैसला

मनासिब नै देखिने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई
कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सीना
इति संवत् २०७३ साल जेठ १३ गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०६७-CI-१०२०, जग्गा खिचोला घर पर्याल गेट भत्काई चलन, अनिमा अधिकारी वि. शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग, डिभिजन कार्यालय, पर्सा, वीरगञ्जसमेत

प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा २०५० सालको खिचोलासम्बन्धी विवादमा लामो समयपछि २०६६ सालमा फिराद गरेको विषय मुलुकी ऐन, जग्गा मिच्नेको १८ नं. र घर बनाउनेको ११ नं. को हदम्यादअन्तर्गत परेको भन्न मिलेन । जग्गा मिच्नेको १८ नं. को हदम्याद मुद्दा गर्नुपर्ने कारण अर्थात् खिचोला भएको मितिबाटै लागू हुने हुन्छ । मर्का परेको विषयमा ऐनले निर्धारण गरेको समयभित्र उपचार माग नगरी आफूलाई अनुकूल परेको समयमा नालेस गर्दै जानु कानूनसङ्गत नभएकोले पुनरावेदन जिकिर मनासिब देखिन नआउने ।

वस्तुतः जुन समयमा आफ्नो हक अधिकारमा असर परेको हो सो हक अधिकार प्रचलनका लागि कानूनले निर्धारण गरेको समयभित्र सक्षम निकायमा दाबी प्रस्तुत गर्नुपर्छ । कानूनले हदम्याद नलाग्ने व्यवस्था गरेकोमा बाहेक कुनै पनि मुद्दामा हदम्यादसम्बन्धी प्रश्न प्रारम्भिकरूपमा सिर्जना हुनजान्छ । हद म्यादको निराकरण भएपछि मात्र मुद्दाको तथ्य एवम् merit मा विचार गर्नुपर्दछ । हदम्यादविहीन दाबीबाट उपचारको प्राप्ति हुन सक्दैन । यसका अतिरिक्त हदम्याद नभएको

विषयमा तथ्यभित्र प्रवेश गरी अदालतले निर्णय गर्न मिल्नेसमेत नदेखिने हुँदा हदम्याद नाघी पर्न आएको फिराद खारेज हुने गरी पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६७।२।१० मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलासअधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल फागुन १७ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CR-०३४२, सरकारी छाप कित्ते, नेपाल सरकार वि. जयराम दर्लामीसमेत

प्रतिवादीहरूले बरामद भएको सवारी चालक अनुमतिपत्रमा C र F वर्ग आफैँ थप गरेको भन्ने तथ्य मिसिलबाट खुल्न आउँदैन । तथापि आफूलाई फाइदा पुग्ने तवरबाट आफ्नो सवारी चालक अनुमतिपत्रमा थप सवारी साधन चलाउन मिल्ने गरी C र F वर्ग थप्न नियमानुसारको परीक्षा पास गरी थप गर्न सकिने कुरामा यी प्रतिवादीहरूले ध्यान पुर्याएको देखिएन । दलालमार्फत पैसा दिएर आफूले जाँच पास नगरेको वर्ग आफ्नो लाइसेन्समा थप गरी सवारी साधन चलाउनु कसुरजन्य कार्य हो । ऐनकानूनको प्रावधानविपरीत सरकारी अड्डाबाट जारी भएका कागजपत्रमा थपघट गर्नु गैरकानूनी कार्य मानिन्छ । यी प्रतिवादीहरूले लाइसेन्समा आफैँले वर्ग थप गर्ने कार्य नगरे तापनि दलालबाट उक्त कार्य गराउन र दलालले उक्त कार्य गर्नसक्छ भन्ने जानकारी राखी आफ्नो लाइसेन्स दलाललाई जिम्मा दिएको देखिन्छ । आफू प्रत्यक्षरूपमा कित्ते काम कारवाहीमा संलग्न नभए पनि जानी बुझी त्यस्तो काम गराउने कार्य आफैँमा अपराधको मतियार हुनु हो । आफैँलाई वा अरु कसैलाई फाइदा पुग्ने गरी झुट्टा काम गर्ने र जानी बुझी कित्ते कागजमा बस्ने साक्षी मतियारसमेतलाई बात लाग्ने भन्ने मुलुकी ऐन, कित्ते

कागजको १ नं. मा रहेको कानूनी व्यवस्थाबाट देखिने।

प्रतिवादीहरू आफैँ सवारी चालक अनुमति पत्र सच्याउने कार्यमा संलग्न भएको देखिने तथ्ययुक्त प्रमाण नदेखिए तापनि सो गर्ने गराउने कार्यमा यी प्रतिवादीहरूको अप्रत्यक्ष एवम् सहयोगीको भूमिका रहेको देखिन आउँछ। यी प्रतिवादीहरू आफ्नो हितमा आफ्नो सवारी चालक अनुमतिपत्रमा C र F वर्ग थप गर्न दलालमार्फत सच्याएको भन्ने तथ्यमा साबित रहेका र कित्ते काम कारवाहीमा संलग्न मुख्य व्यक्तिका सम्बन्धमा अनुसन्धान मौन रहेको देखिएकोले यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गर्ने आदेशमा उल्लिखित आधार र कारणसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः उल्लिखित तथ्य र आधार प्रमाणबाट प्रतिवादीहरू कृष्णराम सुकाजु र जयराम दर्लामीलाई सुरु जिल्ला अदालतबाट कित्ते कागजको महलको ९ र १२ नं. बमोजिमको मूल अभियुक्तलाई हुने सजायको आधा अर्थात् जरिवाना रु. २५१- र १२ नं. ले थप ६ महिना कैदसमेत जनही हुने ठहर्याई भएको फैसला सदर हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।१०।९ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल माघ २० गते रोज ४ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-WO-०१७९, उत्प्रेषण, काशी राय यादव वि. विनोद राय यादवसमेत

विपक्षी वादी मोहन राय र प्रतिवादी विनोद रायबीचको लेनदेन मुद्दामा बिगो भराउनेसम्बन्धी कारवाही चली निवेदनमा देखाइएको जग्गा कित्ताबाट लेनदेनको बिगो असुल गर्ने गरी विपक्षीहरू बीच मिति २०६७।३।२७ मा मिलापत्र हुँदासम्म रिट निवेदकको

लेनदेन मुद्दा विचाराधीन रही फैसला भइसकेको देखिँदैन। यसरी फैसला नै भइसकेको स्थितिमा फैसला हुनपूर्व अन्य मुद्दामा भएको बिगो भरी भराउको कारवाहीबाट निवेदकको हक अधिकारमा असर परेको भन्न मिल्ने नदेखिने।

अतः उल्लिखित तथ्य एवम् विवेचनासमेतको आधारमा विपक्षीसँगको लेनदेन मुद्दामा रिट निवेदकले विपक्षीबाट बिगो भराई लिन पाउने कुरा नै स्थापित नभएको, दाबीको जग्गामा निवेदकको हक नै कायम हुन नपाउँदैको अवस्थामा सो भन्दापूर्वको अन्य मुद्दामा भएको मिलापत्र र आदेश बदरको मागको कुनै औचित्य नभएकोले यस विषयमा थप विवेचना र विश्लेषण गरिरहनु पर्ने अवस्था देखिएन। निवेदकको मुद्दाभन्दापूर्वको लेनदेन मुद्दामा भएको फैसलाअनुसार गरिएको बिगो भरिभराउतर्फको कारवाही बदर गरिरहनु परेन भनी रौतहट जिल्ला अदालतबाट भएको मिति २०६७।६।१५ को आदेशलाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६७।१२।१७ को आदेश मिलेको देखिँदा बदर गरिरहनु परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल चैत २२ गते रोज २ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६९-CR-०५३७, ज्यान मार्ने उद्योग, नेपाल सरकार वि. ज्ञानु विश्वकर्मा

पीडित ललितबहादुर, प्रतिवादी धनबहादुर विश्वकर्मा र पीडितको भाइ केशरबहादुर विश्वकर्माबीच हातपात हुँदा आमा र मसमेतले छुट्याउन खोजेको हो भनी वारदातस्थलमा आफूसमेत भएको कुरा स्वीकार गरी प्रत्यर्थी प्रतिवादी ज्ञानु विश्वकर्माले बयानमा उल्लेख गरे पनि प्रत्यर्थी प्रतिवादीसमेतले छाडेको चोटबाट ललितबहादुर घाइते भएको भन्ने

तथ्य स्थापित हुनसक्ने प्रमाण मिसिल संलग्न देखिएन । ललितबहादुर र आफ्नो बाबु प्रतिवादी धनबहादुर विश्वकर्माबीच भएको झगडा छुट्याउनसम्म वारदातस्थलमा रहेको भन्ने निजको बयान कागजबाट देखिन्छ । पीडितको भाइ केशरबहादुरले अदालतसमक्ष उपस्थित भई बकपत्र गर्दा प्रतिवादी ज्ञानु विश्वकर्मा वारदातमा संलग्न रहेको भनी उल्लेख गरेको पाइँदैन । निजले प्रतिवादी र पीडितबीच झगडा भएको भन्ने सुनेको र के कसरी घटना घटेको थाहा भएन भन्ने बकपत्रमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा केशरबहादुर विश्वकर्मासँगको रिसझवीका कारण ज्ञानु विश्वकर्मासमेतले उक्त वारदात गरेको भन्ने जाहेरीमा उल्लिखित व्यहोरा आफैँमा खण्डित हुन पुगेको देखिने ।

ज्यान मार्ने उद्योगमा मर्नेसम्मको काम गरिसकेको तर तेस्रो पक्षको अवरोधका कारण मर्न नपाएको स्थितिसम्म हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा तेस्रो पक्षको अवरोध देखिँदैन । प्रत्यर्थी प्रतिवादीले पीडितलाई मर्नेसम्मको कर्तव्य गरेको भन्ने पनि देखिँदैन । निजले छाडेको चोट प्रहारबाट पीडित घाइते हुन पुगेको भन्ने अवस्थासमेत देखिन आउँदैन । पीडित र यी प्रतिवादीबीच मार्नेसम्मको रिसझवी भएको र घटनास्थलमा उपस्थित प्रत्यर्थीको क्रियाबाट ज्यान मार्ने अवस्थाको सिर्जना भएको थियो भन्ने मिसिल प्रमाणबाट देखिएको छैन । केवल बुबासँग भएको झगडा छुट्याउन आमाका साथ घटनास्थल पुगेका यी प्रत्यर्थी प्रतिवादीलाई घटनास्थलमा उपस्थित भएको भन्ने आधारमा अभियोग दाबीबमोजिम सजाय गर्नु न्यायको रोहमा मनासिब नहुँदा पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसला अन्यथा भएको देखिन नआउँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल माघ २० गते रोज ४ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७२-CR-०००१, गाली बेइज्जती, इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास वि. सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ

पुनरावेदक वादीका साक्षीले बाटोमा हिँडिरहेको अवस्थामा घरभित्र वादी इन्दिरा श्रेष्ठ र प्रतिवादी सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठबीच के कुन कुरामा विवाद उत्पन्न भई प्रतिवादीले वादीलाई गाली गलौज गरेका हुन् । प्रतिवादीले वादीलाई गाली बेइज्जती गरिरहँदा वादी चुप लागी बसेकी थिइन् अथवा कुनै जवाफ फर्काउँदै थिइन् सो बारेमा वादीका साक्षीले फिरादमा उल्लेख गरेका शब्द राडी, रणडी भन्ने सुनेको हुँ भनी बकपत्र गरेकोबाहेक अन्य कुनै पनि तथ्ययुक्त प्रमाणबाट प्रत्यर्थी प्रतिवादीले पुनरावेदक वादीलाई गाली बेइज्जती गरेको भन्ने कुरा पुनरावेदक वादीले प्रमाणित गर्न सकेको देखिँदैन । वादीका साक्षी वादी र प्रतिवादीको बीचमा झैझगडा भएको प्रत्यक्षरूपमा देख्ने व्यक्ति नभई आफू बाटोमा हिँड्दा गाली गरेको सुनेको हुँ भनी बकपत्र गरेको देखिँदा निजको भनाइ पनि विश्वास योग्य नदेखिने ।

वादी प्रतिवादीबीच बैमनस्यता तथा झैझगडा उत्पन्न भएकै हो भनेपनि सो कुरालाई अन्य कुनै तथ्य युक्त प्रमाणबाट प्रमाणित नभएसम्म त्यसलाई गाली बेइज्जती ठहर्याई फौजदारी कसुर कायम हुने गरी सजाय जरिवानासमेत गर्नु न्यायोचित नहुँदा पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटर : विक्रम प्रधान

इति संवत् २०७२ साल पुस २९ गते रोज ४ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७२-CR-०००२, कित्ते जालसाजी, इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास वि. सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ

पुनरावेदक वादी इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दासले आफूले नै पहिले स्वास्थ्य उपचारार्थ आफू जागिरे भएको कारण आफ्ना पतिका नाममा बेनिफिसियरी कार्ड बनाई उपलब्ध गराएकोमा सो कार्ड हराउन गई प्रतिलिपी उपलब्ध गराइ पाउँ भनी पुनरावेदक वादीकै नामबाट प्रत्यर्थी प्रतिवादीले निवेदन लेखी बेनिफिसियरी कार्डको प्रतिलिपी प्राप्त गरेको कारणबाट मात्र यी वादीलाई मुलुकी ऐन, किरत कागजको महलको १ नं. बमोजिमको परिभाषित कसुरअनुसारको कुनै क्षति पुन गएको अवस्था देखिन नआउने।

पुनरावेदक वादी इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दासले प्रतिवादीलाई पहिलेदेखि नै उपलब्ध गराएको वेनिफिसियरी कार्डबाट प्राप्त हुने सुविधा कटौती गर्ने तथा सो कार्ड फिर्ता लिनेतर्फ वादीले कुनै कारवाही नगरी सो कार्डको मान्यता एवम् अस्तित्व कायमै रहिरहेको अवस्थामा कार्ड हराएको भनी सक्कलबमोजिमको नक्कल प्रतिवादीले प्राप्त गर्न सक्ने अवस्था विद्यमान भई कार्डबाट प्राप्त हुने मेडिकल सुविधाको निरन्तरता रहिरहेकै देखिएकाले सो कार्डको प्रतिलिपी प्रतिवादीले प्राप्त गरेकै कारणबाट पुनरावेदक वादीलाई कुनै किसिमको क्षति तथा हानि नोक्सानी हुन गएको नदेखिने।

प्रतिवादीले वादीको नामबाट त्रि.वि. शिक्षण अस्पतालबाट प्राप्त गरेको Medical Beneficiary Card को नक्कल नलिई वादीको हस्ताक्षरी व्यहोराबाट निवेदन दिई पहिलेदेखिकै प्राप्त कार्डको निरन्तरता स्वरूप अर्को कार्ड प्रतिवादीले लिएबाट उक्त कार्यले पुनरावेदक वादीलाई के कस्तो प्रकारको हानि नोक्सानी अथवा क्षति पुन गएको हो सो कुनै पनि कुरा पुनरावेदक वादीले आफ्नो पुनरावेदन पत्रमा खुलाउन तथा तथ्ययुक्त प्रमाणबाट प्रमाणित गर्न सकेको नदेखिएकाले पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने।

अतः उल्लिखित तथ्य, आधार, कारण, प्रमाण

एवम् विवेचना समेतको आधारमा प्रत्यर्थी प्रतिवादी सुरेन्द्र श्रेष्ठले किरत कागजको महलको १ नं. बमोजिम कसुर गरेको भनी सोही महलको १०(७) नं. बमोजिम निजलाई रु.५१/- जरिवाना हुने ठहर्याएको सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसलालाई उल्टी गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६८।१२।१६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: अर्जुनप्रसाद कोइराला
कम्प्युटर: विक्रम प्रधान

इति संवत् २०७२ साल पुस २९ गते रोज ४ मा शुभम्।

इजलास नं. २

१

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या. श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७३-WH-०००१, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, हिमालयभक्त प्रधानाङ्ग वि. कारागार कार्यालय, नख्खु, ललितपुरसमेत

सरकारवादी मुद्दामा कैद सजाय पाई कैद भोगिरहेको ज्येष्ठ नागरिकलाई निजको उमेर र कसुरको अवस्था विचार गरी २५ प्रतिशतदेखि ७५ प्रतिशतसम्म कैद छुट दिन सकिने देखिन्छ। तर, जरिवानाबापतको कैदको हकमा छुट दिन सकिने कानूनी प्रावधान रहेको देखिएन। साथै संविधानको उक्त प्रावधानबाट ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा १२ अनुसारको कैद छुटको सुविधा बिना सर्त पाउनु पर्ने भन्ने अवस्था रहेको पाइँदैन। उक्त ऐनअनुरूप कैदमा छुट पाउन मुद्दा फैसला गर्दाका बखत अदालतले नै छुट दिन सक्ने हुन्छ। तर, निवेदक फैसला भइसकी फैसलाअनुरूप कैद बसेको अवस्था छ। अब, थुनाको विषयमा कैद लागत अद्यावधिक गर्ने काम जेलरको हुन्छ। कारागार नियमावली, २०२० को परिच्छेद ६ मा पनि लागेको कैद छोटाउन सकिने आधारहरू व्यवस्थित गरिएको देखिन्छ। ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी ऐन, २०६३ र

कारागार नियमावली, २०२० को परिच्छेद ६ अनुरूप निवेदकको कैद अवधि छोट्याउन सकिने अवस्था छ, छैन भन्ने कुरा तत् सम्बन्धमा प्रक्रिया सुरु भएपछि हेरिने।

ऐन र नियममा भएका प्रावधानअनुरूप कैद अवधि छोट्याउनु पर्ने देखिएको स्थितिमा पनि स्वतः कैद अवधि छुट हुने होइन। अपितु, त्यस सम्बन्धमा कारागार नियमावली, २०२० को नियम २९(३) अनुरूप जेलरले कैद अवधि छुट दिनको लागि आफ्नो राय प्रमुख जिल्ला अधिकारीसमक्ष पेस गर्नुपर्छ। तत्पश्चात् सोही नियमको उपनियम ४ अनुसार प्रमुख जिल्ला अधिकारीले आफ्नो रायसहित कारागार व्यवस्थापन विभागमा पठाउनु पर्ने हुन्छ। यसरी विभिन्न तहहरू हुँदै अन्ततः गृह मन्त्रालयबाट कैद अवधि छुट हुने हुन्छ। यस प्रकार स्वतः कैद अवधि छुट हुने नभई छुट हुने प्रक्रिया सुरु भई विभिन्न चरण पार गरेपछि मात्र कैद अवधि छुट हुने हुँदा ती तहहरूको रायको अभावमा स्वतः कैद अवधि छुट हुने नहुँदा निवेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

निवेदकलाई कैद र जरिवाना हुने भएकोमा कैदतर्फ जम्मा तीन वर्ष सजाय ठहर गरिएको पाइयो। निवेदक मिति २०६९।१०।१९ देखि थुनामा रहेको देखिन्छ। प्रस्तुत निवेदनपत्र दर्ता मिति २०७३।४।१९ मा हुँदा निवेदक ३ वर्ष ५ महिना २२ दिन कैद बसी सकेको देखिन्छ। यसप्रकार निवेदकलाई लागेको कैद सजाय वर्ष तीन भुक्तान भइसकेको पाइयो। बाँकी जरिवानाबापत निवेदनपत्र दर्ता हुँदा ५ महिना २२ दिन कैद बसेका र तत्पश्चात्को कैद बसेको पनि सोही जरिवानाबापत देखियो। यस प्रकार जरिवाना नतिरेको हुँदा सोबापत हुने कैद हाल व्यतित गरिरहेको देखिन्छ। कानूनबमोजिम लागेको कैदमा छुट सुविधा हुनसक्ने हुन्छ। तर, जरिवाना नबुझाएबापत भोगिरहेको कैदमा छुट सुविधा प्रदान गर्न मिल्ने देखिन नआउने।

निवेदक प्रतिवादी र वादी नेपाल सरकार भई मुद्दा चली सक्षम अदालतले प्रमाण बुझी कानूनबमोजिम भएको न्यायिक फैसलाले कैद तथा जरिवाना भएको, कैदको अवधि भुक्तान भएको तथा यी निवेदकले जरिवाना लागेको रकम बुझाएमा थुनामुक्त हुनसक्ने अवस्था देखिन्छ। आफूले तिर्नु बुझाउनु पर्ने जरिवाना नबुझाई कैद बसी करोडौंको जरिवाना कट्टा गर्ने बाटो रोजेका र हाल आएर वृद्ध रोगीको बहानामा विभिन्न सुविधाको माग गर्दै फैसला कार्यान्वयन गर्ने न्यायिक निकायलाई नै विपक्षी बनाई असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत प्रस्तुत रिट दायर भएको यस परिप्रेक्ष्यमा निवेदकको माग न्यायसङ्गत देखिन नआउने।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट सक्षम अदालतले फैसला कार्यान्वयनको निमित्त थुनामा राखेको कार्य गैरकानूनी नदेखिँदा निवेदकको मागबमोजिमको बन्दीप्रत्यक्षीकरण आदेश जारी हुनसक्ने देखिएन। तसर्थ प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृतः शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटरः अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल साउन २८ गते रोज ६ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७१-सी-०६१३, घरजग्गा खिचोला चलन, विश्वनाथ साह तेलीसमेत वि. नगीना देवी

विवादित कि.नं. ३०१ को जग्गाधनी बैजनाथ ठाकुर हजाम भएको मिसिल संलग्न जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपिबाट देखिन्छ। सुरु अदालतबाट भई आएको नक्सा मुचुल्काको न.नं. ६ को घरजग्गामा विवाद जनिएको र उक्त जग्गा कि.नं. ३०१ मा पर्ने देखिन्छ। उक्त न.नं. ६ को पूर्वतर्फ प्रतिवादीको भोगमा रहेको न.नं. ७ र ८, पश्चिमतर्फ कि.नं. २९७ को वादीको जग्गा देखिन्छ। यस्तै न.नं. ५ को कि.नं.

२९७ को पूर्वतर्फ कि.नं.३०१ को जग्गा देखिन्छ । प्रतिवादीले आफूले खरिद गरेको जग्गामा घर बनाई बसेको भनी उल्लेख गरेका छन् । तर, कि.नं.३०१ को जग्गाधनी वैजनाथ ठाकुर हजाम भएको मिसिल संलग्न जग्गाधनी प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपिबाट देखिँदा वादीका पतीका नाउको जग्गा प्रतिवादीको खरिदभित्रको देखिन आएन । यसरी कि.नं.३०१ प्रतिवादीले खरिद गरेको जग्गा नभई वादीकै घर जग्गा हो भन्ने पुष्टि हुन आउने ।

जग्गाको विवादमा हक र स्वामित्व नै मूल प्रमाण मान्नु पर्ने हुन्छ । प्रतिवादीले आफूले खरिद गरेको जग्गामा घर बनाई बसोबास गरेको भनी प्रतिउत्तर तथा पुनरावेदनमा उल्लेख गरे पनि कि.नं.३०१ को जग्गाधनी वैजनाथ ठाकुर हजाम भएको मिसिल संलग्न जग्गाधनी प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपिबाट देखिँदा कि.नं. ३०१ प्रतिवादीको खरिदभित्रको जग्गा देखिन आएन । नक्सा सरजमीनका व्यक्तिहरूले पनि घर कुन मितिमा बनेको यकिनसाथ भन्ने सकेको देखिएन । वादीका साक्षीले खपडाको घर वादीले बनाएको भनी र प्रतिवादीका साक्षीले सो घर प्रतिवादीले बनाएको भनी बकपत्र गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीले आफ्नो पुनरावेदन जिकिरलाई प्रमाणित गर्ने कुनै ठोस तथ्ययुक्त प्रमाण पेस गर्न सकेको देखिँदैन । सरजमिनका व्यक्तिहरूको भनाइमा एकरूपता भएको नदेखिँदा निजहरूको भनाइलाई प्रमाणको रूपमा ग्राह्य हुन सक्ने देखिएन । वादीको हकभोग दर्ता भित्रको जग्गामा हाम्रो भोग छ भनी उल्लेख गर्दैमा भोगबाट हक सिर्जना हुनसक्ने नदेखिँदा प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर तथा निजहरूका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् कानून व्यवसायीहरूको बहससँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः प्रतिवादीले वादीको कि.नं.३०१ को न.नं.६ को घर जग्गामा प्रतिवादीहरूले गरेको खिचोला मेटाई घर खाली गराई घरजग्गा वादीको नाउँमा चलनसमेत चलाइदिने ठहर गरी पर्सा जिल्ला

अदालतले गरेको फैसलालाई सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६५।८।३ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल जेठ २६ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मान्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मान्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६६-CI-१०५८, घरजग्गा खिचोला घर खाली चलन, जगरनाथ ठाकुर हजामसमेत वि. गुल्जरिया गोडिन

सुरू अदालतबाट भई आएको नापनक्सा मुचुल्काको न.नं.४, ४क, ४ख को जग्गा कि.नं.१६६ को हो भन्ने तथ्य नक्सा मुचुल्काबाट देखिएको छ । विवादित कि.नं.११६ को जग्गावाला महलमा निचुटा बस्ने गुल्जरिया गोडिन भन्ने उल्लेख भएको नापी शाखा पर्साको फिल्डबुकको प्रतिलिपि मिसिल संलग्न रहेको देखियो । मिसिलसंलग्न कागज प्रमाणबाट विवादित कि.नं.१६६ को जग्गा वादीकै नाउँमा दर्ता रहेको जग्गाधनी दर्ता ख्रेस्तासमेतबाट देखिन आयो । वादीका साक्षीले वादीको घरजग्गामा प्रतिवादीले खिचोला गरेका हुन् भनी अदालतमा गरेको बकपत्रबाट पनि उक्त घरजग्गा वादीको भन्ने पुष्टि हुन आउने ।

प्रतिवादीहरूले कि.नं.१६६ को जग्गा २०३० सालमा फुसको घर बनाई सो घर २०४० सालमा भत्काई पुनः सोही ठाउँमा घर बनाई भोग चलन गरी आएको भन्ने जिकिर लिए पनि सो कुराको पुष्टि गर्न ठोस तथ्ययुक्त सबुद प्रमाण प्रतिवादीहरूले पेस गर्न सकेको देखिँदैन । साथै प्रस्तुत मुद्दा घर भत्काई पाउँ भन्ने मुद्दा नभई घर जग्गा खिचोला घर खाली चलन भएको हुँदा घर कहिले बनाएको हो भन्ने कुरा प्रस्तुत मुद्दामा सान्दर्भिक हुँदैन । दुई कित्ताको घर जोड्नुको कारणले मात्र वादीको जग्गामा बनेको घर बनाएको सबुद प्रमाणबेगर अरुको हो भन्न मिल्ने हुँदैन । अन्यथा

प्रमाणित नभएसम्म जस्को जग्गामा घर हुन्छ, उसैको हो भन्ने मान्नुपर्ने।

अतः वादीको जग्गा घरमा प्रतिवादीले खिचोला गरेको ठहर गरी सुरु पर्सा जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६५।३।१७ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल जेठ २६ गते रोज ४ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७१-WO-०९७८, परमादेश, अधिवक्ता सोमप्रसाख लुइँटेलसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

यो यस्तो बन्दी मृतकका परिवारले क्षतिपूर्ति पाएको नभनी एउटा विपक्षीले अर्को विपक्षीलाई देखाउने र अर्को विपक्षीले अन्य नेपालीसरह पाउने भनी गोलमटोल कुरा सरकारी निकायबाट हुनु राम्रो कुरा होइन। कारागार स्वयम्ले क्षतिपूर्तिको लागि अनुरोध पठाएको भन्ने मात्र उल्लेख भएको देखिन्छ। तसर्थ, बन्दी मृतकका परिवारले क्षतिपूर्ति पाएको छैन भन्ने तथ्य स्पष्ट देखिएको छ। नेपाल सरकारले अन्य भूकम्प पीडितलाई विभिन्न राहत सहूलियत तथा क्षतिपूर्ति प्रदान गरिरहेको परिप्रेक्ष्यमा मृतक कैदी बन्दीका परिवारका सदस्यलाई क्षतिपूर्ति प्रदान गर्न निर्णय गरेको भनी खुलाउन सकेको पनि देखिँदैन। यसबाट सरकारले भूकम्प पीडित व्यक्ति तथा तिनका परिवारका सदस्यहरू र मृतक कैदी बन्दीका परिवारका सदस्यहरू बीच समान व्यवहार गरेको भन्ने देखिन नआउने।

गृह मन्त्रालयले सम्भव भएसम्म भत्किएका तथा जीर्ण कारागारका कैदी बन्दीलाई सुरक्षित स्थानमा सार्ने काम गरेको छ। यस मन्त्रालय

कारागारका कैदी बन्दीहरूको जीउधनको रक्षा गर्न र क्रमशः नयाँ सुविधायुक्त तथा सुरक्षित कारागार भवन निर्माण गरी उचित खालको प्रबन्ध गर्न प्रतिबद्ध छ। नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र विभिन्न कारागार सुधार आयोगबाट प्राप्त सुझावहरूलाई कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ भनी गृह मन्त्रालयको लिखित जवाफमा प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको पाइन्छ। यसरी मन्त्रालयजस्तो जनताप्रति जवाफदेहिच्च बहन गर्नुपर्ने निकायबाट देखाएको प्रतिबद्धता फगत प्रतिबद्धतामा मात्र सीमित नभई व्यवहारबाट यथार्थतामा परिणत गर्नेछ भनी यो इजलासले विश्वास लिएको छ। अतः स्रोतले भ्याएसम्म क्षमताअनुसार सुधार गर्दै लैजाने भनी विपक्षीहरूबाट व्यक्त गरिएको प्रतिबद्धतामा अदालतले हस्तक्षेप गरी सो सम्बन्धमा आदेश गरिरहनु पर्ने देखिन नआउने।

तसर्थ, माथि विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट संविधानले नागरिकहरूलाई प्रदान गरेको समानताको हक बिना भेदभाव समानरूपमा सबैले उपभोग गर्न पाउने हुँदा राज्यले भूकम्प पीडित तथा तिनका परिवारलाई प्रदान गरेको राहत, क्षतिपूर्तिलगायतका सहयोग भूकम्पबाट मृत्यु भएका कैदी बन्दीको परिवारका सदस्यहरूलाई पनि अरूसरह दिनु, दिलाउनु भनी प्रत्यर्थीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

तसर्थ, माथि विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट संविधानले नागरिकहरूलाई प्रदान गरेको समानताको हक बिना भेदभाव समानरूपमा सबैले उपभोग गर्न पाउने हुँदा राज्यले भूकम्प पीडित तथा तिनका परिवारलाई प्रदान गरेको राहत, क्षतिपूर्ति लगायतका सहयोग भूकम्पबाट मृत्यु भएका कैदी बन्दीको परिवारका सदस्यहरूलाई पनि अरूसरह दिनु, दिलाउनु भनी प्रत्यर्थीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौडेल

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल साउन २६ गते रोज ४ शुभम्।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६३-CI-००४३, निर्णय बदर हक कायम, सत्यप्रसाद प्रधानसमेत वि. देवरत्न महर्जनसमेत

सबै प्रमाणहरूबाट वादीहरूले विवादित कि.नं. ७८ सँग भिड्ने भनेको सल्कार लगत अन्य जग्गाहरूसँग भिडी सकेको कुरा सम्बन्धित मालपोत कार्यालयको पत्रबाट स्पष्ट हुन्छ। लगतका सबै जग्गा नभिडी केही जग्गा बाँकी रहेको भए यथार्थ कुरा खुलाई सत्य सफा हात लिई वादीहरूले अदालतमा प्रवेश गर्नुपर्नेमा उल्लिखित लगत भिड्दै नभिडेको भन्ने देखाई वादीहरूले लिएको दाबी भ्रमपूर्णसमेत देखिन्छ। गुठी लगतबाट वादीहरूको पिता सूर्यबहादुर प्रधानसमेतका ११ जना व्यक्ति सिंहसार्थ बाहु गरूड भगवान गुठीको स्वामित्व भएको टेकधुप जग्गाको गुठियारको हैसियतमा रहेकोसम्म देखिन आउने।

वादी दाबी प्रमाणित गर्ने भार वादी माथि नै रहन्छ। धेरै पहिले वादीहरूका पिताले विवादित जग्गा रैकर भनी रैकर दर्ताको लागि कारवाही चलाएकोमा सफल हुन नसकेको र वादीहरूले उल्लेख गरेको सल्कारको लगत अन्यत्र भिडी सकेको, फिल्डबुकको कैफियत महलमा पनि विवादित जग्गा सल्कारको लगतसँग भिड्नेबारे कुनै कुरा उल्लेख नभई मधिवाले बस्ने भन्नेसम्म उल्लेख भएको अस्पष्ट व्यहोराले वादीलाई मद्दत गर्ने देखिँदैन। निजी गुठी भन्ने तर तत्सम्बन्धी ताडपत्र, ताम्रपत्रलगायतका कुनै पनि लिखत पेस गर्न नसक्नुलाई वादीको ठूलो कमजोर मान्नु पर्ने।

यस्तो अवस्थामा भगवान बहाल गुठीले वादीहरूसँग मिलुवा भई पठाएको पत्रको कुनै प्रामाणिक

मूल्य नहुँदा सो आधारमा यस अदालतबाट प्रदान भएको निस्सासँग सहमत हुन सकिएन। वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतले मिति २०५८।५।२७ मा गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०५९।५।२६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: भीमबहादुर निरौला
कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल फागुन ४ गते रोज ३ शुभम्।

- यसै लगाउको ०६३-CI-००४२, निर्णय दर्ता बदर हक कायम, हरिप्रसाद प्रधान वि. सत्यप्रसाद प्रधानसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या. श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६८-CR-०५३९ जबरजस्ती करणी, नेपाल सरकार, वि. तेजबहादुर थारु प्रतिवादीबाट पीडितलाई के कति क्षतिपूर्ति भराई दिने भन्ने कुरा अदालतको jurisdiction भएपनि अभियोगपत्रमा क्षतिपूर्तिसमेतको माग गर्ने legal duty वादी नेपाल सरकारको हो। एकातिर यसरी वादी नेपाल सरकारले क्षतिपूर्तिको माग गरेको देखिँदैन भने अर्कोतिर प्रतिवादीको बयान हेर्दा प्रतिवादीको आफ्नो कुनै जग्गा जमिन, आय स्रोत र घरबाससमेत केही नभई गाईवस्तु चराउनेसमेतको काम गरी वीरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं. ४ स्थित अर्काको घरमा बसेको देखिन्छ। प्रतिवादीले आरोपित कसुर गरेको अवस्थामा जबरजस्ती करणीको महलको १० नं. र १० (ग) नं. को कानूनी व्यवस्थाबमोजिम प्रतिवादीबाट पीडितलाई मनासिब क्षतिपूर्ति भराउनु पर्ने हो। तर कुनै प्रकारको सम्पत्ति र आय स्रोतसमेत नभएको प्रतिवादीबाट पीडितलाई क्षतिपूर्ति भराई दिने गरी फैसला गर्दा त्यो औचित्यपूर्ण र कार्यान्वयनयोग्य नहुने।

वादी नेपाल सरकारले पुनरावेदन अदालत,

र यस अदालतमा पुनरावेदन गर्दा प्रतिवादीको नाममा यो यस ठाउँमा यति यसप्रकारको जग्गा जमिनसमेतको सम्पत्ति भई आयस्रोत पनि छ भनेर त्यसको स्रोत देखाई पुनरावेदन गरेको भए त्यसमा यस अदालतबाट अवश्य नै विचार हुने कुरा हो । वादी नेपाल सरकारले प्रतिवादीको त्यस्तो सम्पत्ति एवम् आयस्रोत नदेखाएको अवस्थामा अदालतले पुनरावेदन जिकिरबमोजिम प्रतिवादीको सम्पत्ति र आयस्रोत यकिन गर्नुपर्दछ भन्न न्याय पद्धतिले नमिल्ने । वादी नेपाल सरकारले क्षतिपूर्ति माग नगरेको र प्रतिवादीको आफ्नो सम्पत्ति एवम् आयस्रोत नभएको अवस्थामा प्रतिवादीबाट पीडितलाई क्षतिपूर्ति भराउन मिल्ने अवस्था देखिएन । तर पीडित आफैँले नेपाल सरकारसँग क्षतिपूर्ति माग गरेमा सोही बखत नेपाल सरकारबाट मनासिब क्षतिपूर्ति पाउन सक्ने नै हुँदा सुर्खेत जिल्ला अदालतले क्षतिपूर्तिदर्ता केही नबोली गरेको फैसला सदर गर्ने पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको मिति २०६८।१।६ को फैसला मनासिब नै देखिने ।

इजलास अधिकृत: भीमबहादुर निरौला

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७३ साल असार २१ गते रोज ३ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-CR-०२१९, ०६९-CR-०२५६, ०७२-RC-०१६४, कर्तव्य ज्यान, पवी खत्री वि. नेपाल सरकार, नन्दबहादुर के.सी. वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. नोखीराम के.सी.

जाहेरवाला भिमबहादुर खत्रीको मौकाको जाहेरीमा प्रतिवादी पवी खत्री एकलैले वारदात घटाउने सम्भावना नभएकोले निज पवी खत्रीलाई पक्राउ गरी आवश्यक अनुसन्धान गरी अन्य संलग्न मानिसहरूसमेत पत्ता लगाई कारवाही गरिपाउँ भनी जाहेरी परेको देखिएको छ । जाहेरवालाको अदालतसमक्षको बकपत्रमा प्रतिवादी नोखीराम के.सी.

समेतले कर्तव्य गरी मृतक टण्टवीर खत्रीलाई मारेका हुन् भनी बकपत्र गरेको देखिन्छ । मौकामा कागज गर्ने विरजित खत्री, झिमलाल खत्री एवम् महेशकुमार खड्कासमेतको अदालतमा गरेको बकपत्रसमेतबाट प्रतिवादी नोखीराम के.सी. समेतको कर्तव्यबाट टण्टविरलाई मारेका हुन् भनी लेखाई दिएको देखिइरहेको छ । यसरी प्रतिवादी नोखीराम के.सी.को अन्यत्रको जिकिर पुष्टि नभई वारदातमा संलग्न रहेको देखिँदा र निजको कार्य मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. तथा १३ (३) नं. ले परिभाषित कार्य गरेको पुष्टि हुन आएकाले प्रतिवादीलाई ऐ. १३(३) बमोजिम सजाय हुने गरी गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकै देखिँदा प्रतिवादी नोखीराम के.सी.को हकमा साधक सदर हुने हुँदा माथि विवेचित आधार कारणहरूबाट पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको मिति २०६८।१।१२ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७३ साल आषाढ २ गते रोज ५ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६८-CI-१४६९, अंश दपोट लिखत बदर दर्ता, रामप्रसाद यादवसमेत वि. सुदीलाल यादव

सगोलको पुर्ख्यौली पैतृक जग्गामा सबै अंशियारले अंश पाउने कुरामा दुई मत हुन सक्दैन । वादी दाबीको जग्गा प्रतिवादी रामप्रसादले उल्लिखित अंश मुद्दामा २०४१।१०।१४ मा फैसला भई छुट्टी भिन्न भएपछि आर्जन गरी वा अन्य तवरबाट प्राप्त गरेको देखिन आउँदैन । यस अवस्थामा वादी दाबीका जग्गाहरू स्वतः पिता पुर्खाको पालाको जग्गा भएको अनुमान गर्नुपर्ने हुन्छ जसलाई ठोस र विश्वसनीय प्रमाणबाट अन्यथा जिकिर लिनेले प्रमाणित गर्नुपर्ने

अवस्था रहन्छ । तर प्रतिवादीहरूले यस अदालतमा पुनरावेदन गर्दासमेत दाबीको जग्गा पिता रामलखनको एकलौटी हकको जग्गा भएको र राम लखनले मन्जुरी दिएबमोजिम प्रतिवादी रामप्रसादको नाममा दर्ता भएको भन्नेसम्मको जिकिर लिएको पाइन्छ । उल्लिखित जग्गाहरू २०२५ सालमा नापजाँच हुँदा रामलखन वा प्रतिवादी रामप्रसादको एकलौटी हक पुग्ने जग्गा भएको भनी नापजाँच भएको पाइँदैन । वादी र प्रतिवादी रामप्रसादका पिता रामलखनले रामप्रसादको नाममा दर्ता गर्न मन्जुरी दिएको व्यहोरामा पनि “कि.नं. ११ र कि.नं. ३७ को जग्गा छोरा रामप्रसादको साबिक स्रेस्ता बिलबन्दीबमोजिमको नम्बरी जग्गा भएकोले निजको नाममा एकलौटी छुट दर्ता जग्गा दर्ता गरिदिना मलाई मन्जुरी भएको” व्यहोरासम्म उल्लेख भएको पाइन्छ तर वादी दाबीका जग्गाहरू के कसरी निजहरूको एकलौटी हक पुग्ने जग्गा भएको हो त्यससम्बन्धी कुनै पनि लिखत प्रमाण प्रतिवादीहरूले दिन र गुजार्न सकेको देखिँदैन । सगोलको कुनै अंशियारको नाममा बिलेबन्दी कायम भएको जग्गा त्यति कारणबाटै निजको मात्र एकलौटी हकको जग्गा हुन नसक्ने ।

कि.नं. ११ र ३७ का जग्गाहरू २०४१ सालमा फैसला भएको उल्लिखित अंश मुद्दाभन्दा धेरै पहिलादेखि वादी र प्रतिवादी रामप्रसाद तथा निजका बाबु रामलखन र आमा झिगुरसमेतका अंशियारहरू सगोलमा नै रहे बसेको अवस्थामा २०२५ सालमा नाप जाँच भएको जग्गा देखिन्छ । यस अवस्थामा सो जग्गाको स्वामित्व पाएका वा पाउन सक्ने हैसियतमा रहेका अंशियारले अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म आफ्नो भाग पाउने अनुमान अदालतले गर्नुपर्ने हुन्छ । सोहीबमोजिम अदालतले अनुमान गर्ने सम्बन्धमा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) मा “एकासगोलका अंशियाराहरूमध्ये जुनसुकै अंशियाराका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नेछ” भन्ने अनुमानसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाबमोजिम सगोलको

हक पुग्ने अनुमानलाई ठोस र विश्वसनीय प्रमाणद्वारा विस्थापित गर्न सक्नुपर्दछ । सो नगरेमा उल्लिखित जग्गामा सगोलका सबै अंशियारको हक हुने अवस्था रहने ।

यथार्थमा दपोट ठहर्ने वा नठहर्ने कुरालाई जग्गाको दर्तासँग जोड्नु उचित कानूनसम्मत हुँदैन । दर्ता नभएको जग्गाको पनि दपोट हुनसक्ने अवस्था रहन्छ यद्यपि पुनरावेदन अदालतसमेतले दपोटतर्फको वादी दाबी नपुग्ने ठहर्याई गरेको फैसलामा वादीले चित्त बुझाई बसेकोले त्यसतर्फ बोल्नु आवश्यक भएन तर दपोट नठहर्नेमा पुख्यौली देखिएको जग्गाको हकबाट वञ्चित भएका अंशियारले ती जग्गाहरूमा अंश हक पुग्दैन भनी बिनाकारण भन्नु न्यायोचित र कानूनसम्मत हुँदैन । वादीका अंशियार रहेका प्रतिवादी रामप्रसादको नाममा उल्लिखित जग्गा यथावत् दर्ता रहेसम्म वादीलाई कुनै असर नपरेको र रामप्रसादले प्रतिवादी राममुखी यादवलाई राजीनामा गरेको एक वर्षभित्रै प्रस्तुत फिराद परेकोले यसमा रामप्रसादको नाममा दर्ता भएको मितिले ९ वर्षभित्र परेको फिराद खारेज हुनुपर्ने भन्ने पुनरावेदकको अर्को पुनरावेदन जिकिर पनि कानूनसम्मत देखिँदैन । वादी र प्रतिवादी रामप्रसाद २०४१ सालको फैसलाबाट भिन्न भइसकेका अंशियार देखिएकाले प्रस्तुत विवादमा लेनदेन व्यवहारको १० नं. को हदम्याद लाग्ने अवस्था नहुने ।

मुलुकी ऐन अंशबन्डाको महलको ३५ नं. मा “भिन्न भिन्न जिउसम्म नालेस लाग्ने” भन्ने हदम्यादको कानून आकर्षित हुने देखिन्छ । वादीले फिरादपत्रमा लेनदेनको ४० नं. लाई आधार बनाउन सकेको देखिँदैन । तथापि प्रस्तुत विवादमा सो महलको १० नं. को अवस्थाबाहेकको लिखतमा उक्त ४० नं. मा रहेको २ वर्षको हदम्याद लाग्ने अवस्था पनि छँदै छ । प्रतिवादी रामप्रसाद बाँचेकै अवस्थामा तथा लिखत भएको मितिले २ वर्षभित्र परेको नालेस मुलुकी ऐन,

अंशबन्डाको महलको ३५ नं. र लेनदेनको महलको ४० नं.को हदम्यादभित्रकै देखिन आउँछ । वादीले विवादित जग्गामा आफ्नो हक गुमेको थाहा पाएको मितिले प्रतिवादीहरूले गरेको लिखत र दर्ता बदर गरिपाउँ भनी जग्गा पजनीको १७ नं. को हदम्यादसमेत उल्लेख गरी दायर गरेको फिरादपत्र अंशबन्डाको महलको २७ नं., ३५ नं. र जग्गा पजनीको १७ नं. को संयुक्त उल्लेखनले गर्दा विधिसम्मत देखिन आउने ।

प्रतिवादी राममुखीलाई कि.नं. ११ को जग्गासमेतको हालै देखिको बकसपत्र लिखत भएको र वादीले सो कि.नं. ११ का सम्बन्धमा स्पष्टरूपमा लिखत दर्ता बदर दर्ताको दाबी लिएको पाइदा वादीले दाबी नगरेको कि.नं. ११ का हकमा पनि फैसला भएको भन्ने प्रतिवादीहरूको तेश्रो पुनरावेदन जिकिर भ्रामक देखियो । तसर्थ अंश दपोट नठहर्‍याएको सिराहा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी दाबीको जग्गामा वादीको आधा अंश हक कायम हुने र सो हदसम्मको लिखत बदर हुने भनी वादीका नाममा दर्ता हुने ठहर्‍याई सो हदसम्म सुरु जिल्ला अदालतको फैसला केही उल्टी गरेको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०६८।२।१८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल पुस २६ गते रोज १ शुभम् ।

- यसै लगाउको ०६८-CI-११५९ अंश दपोट लिखत बदर दर्ता, रामप्रसाद यादवसमेत वि. सुदीलाल यादव भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

५

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६७-CI-०७२९, निषेधाज्ञा, बट्टी नेपालीसमेत वि. थलनाथ अधिकारी निवेदक र विपक्षी साबिकमा ज.ध. र मोही रहेको देखियो । जसमा कुनै विवाद देखिँदैन । भूमिसुधार

कार्यालयको मिति २०६०।४।९ को निर्णयबमोजिम जग्गा बाँडफाँड हुँदा कि.नं. १०० कित्ताकाट भई कि.नं. ४४८ निवेदक र कि.नं. ४४९ विपक्षी बट्टी नेपालीको नाममा कायम भएकोमा पनि दुवै पक्षको मुख मिलेको देखियो । यसरी छुट्ट्याएको कि.नं. ४४८ को जग्गा निवेदकको हो भन्ने कुरालाई पुनरावेदकसमेतले स्वीकार गरेको देखिन्छ । यसरी जसको निर्विवाद हक हो सो हकवालाले त्यसको भोग चलन गर्न पाउने नै हुन्छ । आफ्नो हक भएको कि.नं. ४४८ को जग्गामा निवेदकले कम्पाउन्ड वाल लगाउन पाउने नै देखिन आयो । पुनरावेदकको तर्फबाट कि.नं. ४४८ को जग्गामा भोग चलनमा आफूले कुनै बाधा नगरेको भन्नेसमेत लिखित जवाफ तथा पुनरावेदनमा समेत खुलाएको देखिँदा निवेदकको निवेदन मागबमोजिम निवेदकको कि.नं. ४४८ को जग्गामा कम्पाउन्ड वाल निर्माण गर्न कुनै बाधा विरोध नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूको नाउँमा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने ठहर्‍याई गरेको आदेश मनासिबै देखिँदा पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिँदा माथि विवेचित आधार कारणहरूबाट पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६७।२।२६ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने । पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल माघ २५ गते रोज २ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या. श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६५-CI-०५२९, निर्णय दर्ता बदर, टेकबहादुर बुढाथोकीसमेत वि. हरिकृष्ण खत्रीसमेत

सुरु जिल्ला अदालतको फैसला विरुद्ध पुनरावेदन परी सो सुरु जिल्ला अदालतको फैसला र पुनरावेदन अदालतको फैसला तात्त्विक भिन्न वा केही भिन्न अथवा केही उल्टी वा पूरै उल्टी फैसला

भएको अवस्थामा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदनको रोहमा हेर्नुपर्ने हुन्छ । तर प्रस्तुत मुद्दामा सुरु जिल्ला अदालतबाट मुद्दा खारेज गरेको सो फैसलाउपर पुनरावेदन परी फैसला हुँदा वादी दाबी नपुग्ने ठहरी फैसला भएको देखिन्छ । वादी दाबी खारेज गर्ने गरेको र वादी दाबी नपुग्ने गरी भएको फैसलामा सोको परिणाममा तात्त्विक भिन्नता भएको देखिँदैन । यसरी सुरु जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालतको फैसलाको परिणाममा भिन्नता नभएको अवस्थामा सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा दोहोर्याई पाउँ निवेदन दिनुपर्नेमा प्रस्तुत मुद्दा पुनरावेदनमा आएको देखिने ।

कानूनमा स्पष्ट व्यवस्था भएको कुरालाई बाहेक गरी पुनरावेदनको म्याद दिने गरी फैसलामा उल्लेख गरिएको आधारमा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) को अवस्थाभित्र परेको भन्न मिल्दैन भने त्यस्तोमा पुनरावेदनको म्याद दिएको कारणले मात्र पुनरावेदनमा दर्ता हुन सक्ने पनि होइन । सुरु जिल्ला अदालतको फैसलालाई आधारभूतरूपमा पुनरावेदन अदालतबाट परिवर्तन नगरेको अवस्थामा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) बमोजिम पुनरावेदन लाग्ने स्थिति नदेखिएको अवस्थामा पुनरावेदन अदालतको फैसलामा पुनरावेदनको म्याद दिने भनी उल्लेख भएकै आधारमा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्ने अवस्था नदेखिने भनी उल्लिखित कानूनी सिद्धान्त प्रतिपादित भएको परिप्रेक्ष्यमा पुनरावेदकले जिकिर लिए पनि सो जिकिरलाई सहयोग गर्न सक्ने अवस्था रहँदैन । वादीको हकमा खारेज वा वादी दाबी नपुग्ने भन्ने शब्दले एउटै परिणाम दिने भएकाले सोबाट कुनै समस्या तथा जटिलतासमेत रहेको नपाइएबाट पुनरावेदनको औचित्यता नदेखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार कारणबाट जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालतका दुवै फैसलाबाट वादीको विवादित सम्पत्तिमा आफ्नो हक

कायम हुन नसकी एउटै परिणामको फैसला भई प्रस्तुत मुद्दामा वादीहरूमा विवादित जग्गाको हक सिर्जित हुन नसकेकोमा मुद्दा दोहोर्याई पाउँ तर्फ आउनुपर्नेमा पुनरावेदनतर्फ आएकाले प्रस्तुत पुनरावेदन अ.बं.१८० नं. ले खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल माघ २४ गते रोज १ शुभम् ।

- यसै लगाउको ०६५-CR-०४८६, ०६७-CR-१२४६, जालसाजी, टेकबहादुर बुढाथोकीसमेत वि. हरिकृष्ण खत्रीसमेत, टेकबहादुर बुढाथोकीसमेत वि. हरिकृष्ण खत्रीसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

७

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६७-CI-०८९२, लिखत दर्ता बदर दर्ता, जगदीश हजरा दुसाधसमेत वि. रामस्वरूप हजरा दुसाधसमेत

प्रतिवादी जगदीश हजराले २०५१।२।१० को फैसला तथा बिगो नं. ४९२ को बिगो मिसिलबाट कि.नं. ५७ र ५८ को जग्गा यी प्रतिवादी जगदीशले बिगोबापत लिलाम सकार गरी लिई हाल कायम कि.नं. ३२ भई सोही नै दाबीको जग्गा हुँदा यसरी लिलाम सकार गरी लिएकोलाई यी वादीसमेत अन्य अंशियारको अंश हक नलाग्ने भन्ने प्रतिवादीको जिकिर रहे पनि सो लेनदेनको समयअगावै आफू वादीहरूबाट मानो छुट्याई वा बन्डा गरी अलग बसेको भन्ने नदेखिएकोले तत्कालीन समयमा सगोलमा नै रहेको देखिन आउँछ । सगोलमा रहँदा दिएको ऋण भन्ने देखिएकोमा सोको स्रोतसमेत कुनै निजी तवरले दान बकस पाएको वा निजी ज्ञान सीपको आर्जन भन्ने वस्तुनिष्ठ आधार प्रमाण प्रतिवादी जगदीश हजराले पेस दाखिल गरेको देखिँदैन । सगोलमा रहँदाका अवस्था अंशियारमध्येका

कुनै अंशियाराले बिगोबापत लिलाम सकार गरी लिएको भए पनि सो सम्पत्ति सगोलमा हुँदै सगोलको रूपैयाँ कर्जा दिएको मान्नु पर्ने।

वादीमध्येको नागा हजराले यिनै प्रतिवादीमध्येका जगदीश हजरासमेतलाई प्रतिवादी बनाई मिति २०६३।२।२८ मा दिएको दे.नं. १९४७ को अंश दर्ता मुद्दा चल्दाचल्दैको अवस्थामा मिति २०६३।४।१५ मा निज प्रतिवादी जगदीश हजराले आफ्नो नाम दर्ताको वादी दाबीको कि.नं. ३२ जग्गा प्रतिवादीमध्येका विद्यादेवीलाई राजीनामा लिखत पारित गरी दिएउपर मिति २०६३।१।१९ मा प्रस्तुत फिराद परेकोले मुलुकी ऐन, लेनदेन व्यवहारको १० नं. समेतले अंशियार बाबु भाइ नाताका यी वादीहरूले आफ्नो भाग हिस्साजतिमा लिखत बदरमा दाबी लिन पाउने नै अवस्था र हदम्यादभिन्नै लिखत बदरमा फिराद परेकोसमेत देखिन्छ। वादी दाबीको पारित लिखतमा उल्लिखित कि.नं. ३२ को जग्गा वादीहरू र प्रतिवादी जगदीश हजरा सगोलमै छँदा सगोलबाटै लिलाम सकार गरिलिएको र सगोलको सम्पत्तिको जग्गा बन्दाभिन्न नपरेको वादीहरू समेतको अंश हक लाग्ने जग्गा देखिन आएकोले सो जग्गामा वादी दाबीबमोजिम वादीहरूको अंश हक जतिको लिखत दर्ता बदर हुने नै देखिँदा वादी दाबी नपुग्ने ठहर्याई सुरु पर्सा जिल्ला अदालतबाट भएको मिति २०६५।५।१८ को फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी गरी वादी दाबीबमोजिम नरम करम मिलाई ५ भागको २ भाग लिखत र दर्ता बदर भई वादीहरूको नाममा दर्तासमेत हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६७।३।३२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल पुस २८ गते रोज ३ शुभम्।

- यसै ०६७-CI-०८९३ लिखत दर्ता बदर, जगदीश हजरा दुसाध वि. जग हजरा

दुसाधसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

८

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या. श्री मीरा खड्का, ०७०-CR-१३५३, कर्तव्य ज्यान, नगेन्द्रबहादुर घर्ती मगर वि. नेपाल सरकार

अ.बं. १८८ नं. को प्रयोग उचित, खास र मनासिब अवस्थामा मात्र हुने हो। प्रस्तुत मुद्दामा मुद्दाको प्रकृति, अपराधको गाम्भीर्यता, अभियुक्तको व्यवहार, कसुर गर्दाको परिस्थितिसमेतलाई दृष्टिगत गर्दा अ.वं. १८८ को प्रयोग हुनसक्ने अवस्थाको विद्यमानता देखिँदैन। फौजदारी न्याय प्रशासनको मर्मअनुसार अपराधीले कसुरअनुसारको दण्ड पाउने पर्ने हुन्छ। वस्तुतः सजाय निर्धारण दण्डको सिद्धान्तमा आधारित प्रक्रिया र विधि मानिने।

पुनरावेदक प्रतिवादी नगेन्द्र बहादुर घर्तीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको सुरु रोल्पा जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने गरी पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरबाट भएको मिति २०७०।१।१७ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: महेश खनाल

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७३ साल साउन २६ गते रोज ४ शुभम्।

इजलास नं. ४

९

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या. श्री दीपककुमार कार्की, ०६९-CI-०१८३, निषेधाज्ञा, नरेशकुमार राई वि. दिपिका बुताङ राई मयाङ्गयाक समेत

हुलदङ्गा मच्चाएर यी निवेदक पुनरावेदकको गाली बेइज्जती गर्ने ज्यान लिने सम्पत्ति नै गायब गर्ने धम्की दिएमा शान्ति सुरक्षाको निमित्त नजिकको प्रहरी कार्यालयमा जानु पर्ने हुन्छ । उल्लिखित धाक, धम्की र ज्यान तथा सम्पत्ति लिनेजस्ता कार्य कानूनले नै निषेध गरेको छ । यस्ता किसिमका कामकारवाही भएमा वा हुन लागेमा शान्ति सुरक्षाको लागि नजिकको प्रशासनिक निकायमा गई निवेदन दिनुपर्ने हुन्छ । विपक्षी निवेदकलाई कुनै पनि किसिमको धाक, धम्की नदिएको भनी मिसिल संलग्न रहेको लिखित जवाफलाई यी पुनरावेदक निवेदकले कुनै प्रमाणले पुष्टि गरी इन्कार गरेकोसमेत नदेखिने ।

निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुन कसैको जीउ ज्यान लिने धम्की लिएमा वा शान्ति सुरक्षामा गम्भीर असर पुगेमा वा स्थापित भइरहेको हकको विषयमा कसैले हस्तक्षेप गर्ने वा हक कुण्ठित पार्ने आशङ्का विद्यमान भएमा त्यस्तो कार्य रोक्यो यथास्थिति कायम गर्नेसम्म निषेधाज्ञाको उद्देश्य हो । प्रस्तुत विवादमा त्यस्तो कुनै अवस्था विद्यमान रहेको नदेखिँदा निवेदकको माग दाबीबमोजिम निषेधाज्ञाको आदेश जारी नहुने ठहरेको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको अन्तरिम आदेश मनासिबै देखिने ।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०६९-CI-०९४६, निषेधाज्ञा, भागवतलाल गन्गाई वि. जि.प्र.का. मोरङ, विराटनगरसमेत

निवेदकले आफ्नो नाम भागवतलाल गन्गाई भन्ने उल्लेख गरी निवेदनपत्र र पुनरावेदन पत्र दायर गरेको देखिएकोमा विपक्षी प्रहरी कार्यालयहरूबाट कर्तव्य ज्यान मुद्दामा फरार रहेका प्रतिवादीहरूलाई

सम्म पक्राउ गरी सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा बुझाउनेसम्मको कार्य गर्ने गराउने भनी लिखित जवाफ जिकिर लिएको देखिएबाट यी पुनरावेदक निवेदक उल्लिखित ज्यान मुद्दाकै प्रतिवादी हो होइन भन्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित जिल्ला अदालतबाट नै निरूपण हुने हुँदा जिल्ला अदालतकै अधिकारक्षेत्रमा हस्तक्षेप हुने गरी प्रस्तुत निवेदनको औचित्यमा प्रवेश गर्न मिल्ने देखिन आएन । “अदालतमा विचाराधीन मुद्दामा असर पर्ने गरी निषेधाज्ञाको निवेदन जारी गर्न नमिल्ने” भनी मनोहर विरुद्ध रुद्रप्रसाद (ने.का.प. २०५२ नि.नं. ६९०७ पृ. ९६९) भएको मुद्दामा सिद्धान्तसमेत प्रतिपादन भएको देखिन्छ । उक्त सिद्धान्तसमेतको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा समेत यी पुनरावेदक भागवत गन्गाई नै बाबाजी भन्ने भगवान सिंह गन्गाई हो होइन भन्ने कुरा जिल्ला अदालतले निकर्षण गर्ने विषय हुने र जिल्ला अदालतमा उक्त कर्तव्य ज्यान मुद्दा दायर भई प्रतिवादी बाबाजी भन्ने भगवान सिंह गन्गाई फरार भएको कारणले निजको हकमा मुलतबी राखिदिने ठहर भई मोरङ जिल्ला अदालतबाट फैसला भएकोले फरार प्रतिवादी बाबाजी भन्ने भगवान सिंह गन्गाई पक्राउ गर्न खटाइएको हो भन्ने लिखित जवाफ देखिँदा अहिले नै यी निवेदक दोषी हुन् होइनन् भन्न सकिने कुनै तथ्ययुक्त प्रमाण नहुँदा सबुद प्रमाण बुझी निज पुनरावेदक बाबाजी भन्ने भगवान सिंह गन्गाई हुन् या भागवत सिंह गन्गाई हुन् सुरु जिल्ला अदालतले प्रमाण बुझी ठहर गर्ने विषय हुँदा निवेदन खारेज गर्ने गरेको सुरु पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको अन्तरिम आदेश मनासिबै देखिने ।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या. श्री दीपककुमार कार्की, ०६९-CI-१२५८ उत्प्रेषण /

परमादेश, जिल्ला वन कार्यालय, दाङ वि. दानबहादुर अधिकारी

विपक्षी निवेदकलाई सल्लिकोट महिला सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह रामपुर-९ अड्डाइसे सिमलतारा, दाङले आफ्नो आ.व. ०६८/०६९ को स्वीकृत वन व्यवस्थापन कार्य योजनाबमोजिम नियमानुसार आफ्नो वन पैदावार काठ दाउरा लिलाम बिक्री गर्ने सूचना प्रकाशन गरी काठ दाउराको न्यूनतम मूल्य तोकी सोही मूल्यका आधारमा बोलपत्र आह्वान गरेकोमा गोप्य सिलबन्दी बोलपत्र पेस भएको र बोलपत्र खोली सबैभन्दा बढी कबोल गर्ने निवेदकले लिलाम सकार गरेको रकम वन उपभोक्ता समूहको बैंक खातामा जम्मासमेत गरिसकेको अवस्थामा जिल्ला वन कार्यालयले प्रचलित बजार मूल्यभन्दा सकार रकम न्यून देखिएको भनी लिलाम बिक्रीलाई बदर गरी पुनः लिलाम बिक्रीको प्रक्रिया अगाडि बढाउन सूचना प्रकाशन गर्ने गरी निर्णय गरेको कुरा पुनरावेदक विपक्षीको लिखित जवाफबाट समेत प्रस्ट पारेको देखिने ।

अधि नै कानूनबमोजिम सम्पन्न भइसकेका काम कारवाहीलाई मिति २०६९।११।२४ को वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको सचिवस्तरको निर्णयले साबिकको दररेटमा परिवर्तन गरिएको र सो दररेटभन्दा कम दररेटमा लिलाम भएको देखिँदा सहमति दिन मिल्दैन भन्ने जिल्ला वन कार्यालयको निर्णय कानूनतः मिल्ने स्थिति देखिँदैन । जिल्ला वन कार्यालयको उक्त निर्णय सो निर्णयपश्चात् हुने काम कारवाहीका लागि मात्र लागू हुनुपर्ने हो नकि अधिबाट भएको निर्णय उल्ट्याउन । अधिबाट सम्पन्न भइसकेको कामकारवाहीलाई पछिल्लो निर्णयले असर पाउँदैन भन्ने कानून र न्यायको मान्य सिद्धान्त प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा समेत आकर्षित हुने ।

अतः उल्लिखित आधार कारणसमेतबाट जिल्ला वन कार्यालय, दाङबाट मिति २०६९।११।२४

मा भएको निर्णय उचित र कानूनसम्मत भएको नदेखिँदा उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरिदिएको छ । विपक्षी निवेदकलाई निजले सकार गरी घाटगद्दीसमेत गरिसकेको काठ दाउराको मूल्य अभिवृद्धि करलगायत अन्य दस्तुर लिई निकासी सहमतिसमेत दिनु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुर, दाङको मिति २०७०।१।१५ को अन्तरिम आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृतः शकुन्तला कार्की

कम्प्युटरः चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ५

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CR-०१८०, ०७२-CR-०६८९, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, नेपाल सरकार वि. वीरबल नेपाली, वीरबल नेपाली वि. नेपाल सरकार

प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ९(२)(क) (३) मा अभियोगबारे कुनै सार्वजनिक अधिकारीले गर्ने कारवाहीको सम्बन्धमा यस्तो धम्की वा विश्वास पर्ने आश्वासन दिएको थिएन जसबाट निजले सो कुरा सत्यरूपमा व्यक्त गर्ने सम्भावना थियो भन्ने अवस्थाबाहेक मुद्दाका कुनै पक्षले व्यक्त गरेको कुरा निजका विरुद्धमा प्रमाणमा लिन हुन्छ भन्ने ऐ. दफा ९(१) ले व्यवस्था गरेको देखिन्छ । जसबाट यी प्रतिवादीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष गरेको बयानमा आफूलाई कुनै डर, धाक, धम्की तथा प्रभावमा पारी बयान गराएको भनी दाबी लिन सकेको र त्यस्तो अवस्था सिर्जना गरेको भनी कुनै तथ्ययुक्त प्रमाणसमेत यी प्रतिवादीले गुजार्न सकेको अवस्था देखिँदैन । सो

हुँदा यी प्रतिवादीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष गरेको बयान निजको विरुद्ध प्रमाणमा लाग्ने नै देखिने।

जाहेरवालीलाई वीरबल नेपाली र अमृत नेपालीले भारतमा लगी बेचबिखन गरे भन्ने कुरामा मलाई पूर्ण विश्वास लाग्छ भन्ने व्यहोराको गीता नेपालीले तथा वीरबल नेपालीलाई गाउँलेले सोधपुछ गर्दा निजले नुवाकोट एम. लाई भारत कलकत्तास्थित कोठी वेश्यालयमा पुर्याई रु.३५,०००।- (पैंतीस हजार) लिएको गाउँलेहरूको सामु स्वीकार गरेका छन् भन्ने व्यहोराको श्याम नेपाली र बाबुराम अधिकारीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष गरेको कागजसमेतबाट यी प्रतिवादीसमेतले पीडित जाहेरवालीलाई बिक्री गर्ने उद्देश्यबाट विदेश भारतमा लगेको तथ्य पुष्टि हुन आएको पाइने।

प्रतिवादी वीरबल नेपालीसमेत मिली पीडित नुवाकोट एमलाई बिक्री गर्ने उद्देश्यबाट कलकत्ता लगेको पुष्टि हुन आएकोले प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिमको कसुरमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १५(१) को खण्ड (ड) बमोजिमको अपराध हुँदाको अवस्थामा पीडित नाबालिका भएको देखिँदा निज प्रतिवादी वीरबल नेपालीलाई १५ वर्ष कैद र रु. १ लाख जरिवाना, ऐ. दफा १५(४) बमोजिम सो सजायको १० प्रतिशतले थप सजायसमेत गरी ऐ. को दफा १७(१) बमोजिम पीडित जाहेरवालीलाई प्रतिवादीबाट रु. ५०,०००।- जरिवानासमेत भराई दिने गरी सुरु नुवाकोट जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।८।११ मा भएको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।७।२१ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७२ साल चैत २९ गते रोज २ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-१०१३, ११८७ कर्तव्य ज्यान, ज्यान मार्ने उद्योग, नेपाल सरकार वि. विन्दु यादवसमेत, विन्दु यादव वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक विन्दु यादवलाई ज्यान मार्ने उद्योगको सजाय खापी सजाय गर्नुपर्ने भन्ने पुनरावेदक वादीको लिएको पुनरावेदन जिकिरतर्फ हेर्दा दण्ड सजायको महलको ८ नं. मा एक जनाले धेरै पटक सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद वा अरु सजाय हुने खत गरेको भए पनि कुनै खतमा सर्वस्वसहित जन्मकैद र जन्मकैदमध्ये ठूलो सजाय भएपछि सानो सजाय हुने खत वा सो सजायहरू मध्ये कुनै सजाय भएपछि अरु सानो सजाय हुने खत खापिँदैन। सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद हुने वा भएको कसैले म्याद गुजारी फरार भएको वा कैद थुनामा बसेका वा कैद थुनाबाट भागेको वा धरौटी जमानी तारिखमा छुटेको अवस्थामा ठूलो सजाय हुने खत गरे सोही ठूलो सजाय गर्नुपर्छ। फेरि जन्मकैदको सजाय हुने खत गरेकोमा जन्मकैद भोगी छुट्न पाउने भएपछि चार वर्ष थप र घटी सजाय हुने खत गरेकोमा खतअनुसार बढीमा चार वर्षसम्म थपी कैद गर्नुपर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ। मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम प्रतिवादी विन्दु यादवलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गरी भोला मण्डलसमेतका ५ जना व्यक्तिलाई प्रतिवादीले गोली हानी ज्यान मार्ने उद्योगको कसुर गरेकोमा सोही महलको १५ नं. बमोजिम १२ वर्ष कैदसमेत थप गर्ने दण्ड सजायको ८ नं. मा भएको उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाबाट प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय भइसकेपछि सोही मुद्दाबाट ज्यान मार्ने उद्योगको कसुरमा प्रतिवादीलाई १२ वर्ष कैदको सजाय, ठूलो सजाय सर्वस्वसहित

जन्मकैदको सजायमा खाप्न मिल्ने देखिन नआउने।

प्रतिवादीहरू जगदेव यादव, सुकदेव यादव, मनोज यादव, योगेन्द्रप्रसाद यादव, रामप्रसाद यादव, वासुदेव यादवलाई अभियोग दाबीबमोजिमको कसुरबाट सफाइ दिने गरी भएको फैसलाको सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रतिवादीहरूको बयानमा आरोपित कसुरमा इन्कार रहेका देखिन्छ। निजहरूको साक्षीले समेत निजहरूले घटना घटाएको होइन भनी बकपत्रबाट देखिन्छ। कृष्ण कुमारले जाहेरीमा दिएकोसमेत यी प्रतिवादीहरूले कसुर गरेको भनी निजहरू विरुद्ध उजुर गरेको पाइएकोमा घाइतेहरूले बकपत्रसमेत गर्दा प्रतिवादीहरूले मार्नलाई बचन दिएको, लछारपछार गरेको, समातेको भनी लेखाई दिएको देखिन्छ। सो बकपत्र व्यहोराबाट घाइतेहरूलाई प्रतिवादीहरूले समाती लछारपछार गरेको भए लछारपछार गर्दा शरीरमा घर्षण भई नीलडाम दाग चोटपटक लागेको भनी निजहरूको घा जाँच रिपोर्टमा उल्लेख हुनुपर्ने थियो तर सो कुरा घा जाँच रिपोर्टबाट देखिँदैन। घा जाँच रिपोर्टमा Bullet injury, Gunshot injury भन्ने सम्म उल्लेख भएको पाइन्छ। प्रतिवादी जगदेव यादव, सुकदेव यादव, मनोज यादव, योगेन्द्र यादव, रामप्रसाद यादव र वासुदेव यादवउपरको अभियोग कायम हुने ठोस प्रमाण नदेखिएबाट निज प्रतिवादीहरूलाई अभियोग दाबीबमोजिम सजाय गर्न मिल्ने देखिएन। अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउने नै देखिन आउने।

अन्य प्रतिवादीहरू महिनारायण मण्डल, योगेन्द्रप्रसाद मण्डल, कृष्णदेव मण्डल, राजेन्द्र मण्डलसमेतलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिने भएको फैसलाको सम्बन्धमा विचार गर्दा यी प्रतिवादीहरू उपर समेत घटना भएको धेरै समयपछि भोलियादेवी यादवले जाहेरी दिएको र जाहेरी व्यहोरामा नै वारदातबारे सुनी थाहा पाएको भन्ने उल्लेख भएबाट जाहेरीकै आधारमा कसुरदार ठहर्याउन मिल्ने देखिन आएन। प्रतिवादी महिनारायण मण्डलले प्रतिवादीहरू योगेन्द्रप्रसाद

मण्डल, कृष्णदेव मण्डल, राजेन्द्र मण्डलको आदेश मानी गोली चलाई मृतक रंजित यादवलाई गोली प्रहार गरेको भन्ने जाहेरी भए पनि मृतक रंजित यादवको मृत्यु प्रतिवादी विन्दु यादवको गोलीबाट भएको देखिएको छ। प्रतिवादीहरूले बयान गर्दा कसुरमा इन्कार रही बयान गरेको र निजहरूको सो बयान व्यहोरा निजहरूको साक्षीले अदालतमा गरेकोले बकपत्रबाट समेत पुष्टि भएको छ। प्रतिवादी महिनारायणले गोली चलाएको भनी उल्लेख गरेको, भोलियादेवी यादवको जाहेरीमा उल्लिखित वारदातस्थलमा घटना घटित भएको नदेखिएको अवस्थामा प्रतिवादी महिनारायण मण्डल समेतलाई अभियोग दाबीबमोजिमको कसुरबाट सफाइ दिने गरी पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसला मिलेकै देखिने।

माथि विवेचित आधार कारणहरू समेतबाट मृतकहरू रन्जित यादव, रमेश मण्डल र सकलदेव यादवको मृत्यु प्रतिवादी विन्दु यादवले हानेको गोलीको लागी भएको देखिन आएकोले निज प्रतिवादी विन्दु यादवले ज्यानसम्बन्धीको महलको १ र १३(१) नं. को कसुर गरेको देखिएकोले निजलाई ऐजको १३(१) नं. बमोजिम सजाय हुने देखिँदा प्रतिवादी विन्दु यादवलाई ऐजको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय भइसकेको र ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. बमोजिमको सजाय सर्वस्वसहित जन्मकैदभन्दा कम सजाय हुने खत भएको हुँदा दण्ड सजायको महलको ८ नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजायमा ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. अनुसार १२(बाह्र) वर्ष कैदसमेत खापी सजाय गर्न नमिल्ने हुँदा प्रतिवादी विन्दु यादवलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. बमोजिम १२(बाह्र) वर्ष कैदको सजायसमेत गर्ने गरी सुरुबाट भएको फैसला सो हदसम्म केही उल्टी हुने र अन्य प्रतिवादीहरूलाई आरोपित कसुरबाट सफाइ दिने गरी सुरु सप्तरी जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर

हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट मिति २०६७।१।११ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको प्रतिवादी विन्दु यादवलाई ज्यान मार्ने उद्योगतर्फ समेत सजाय गरी अन्य प्रतिवादीहरूलाई सुरु अभियोग माग दाबीबमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदन जिकिर र प्रतिवादी विन्दु यादवको अभियोग मागदाबीबाट सफाइ पाउँ भन्ने पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज पन्त

कम्प्युटर: चन्दनप्रसाद मण्डल

इति संवत् २०७२ साल माघ ६ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-०८९२, ०९०२, कर्तव्य ज्यान, रामबहादुर तामाङ वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. ऐनबहादुर लामा

अनुसन्धानकर्ताले मृतकको हत्याका गवाहहरू कुद्दै प्रहरी कार्यालयमा आएर सबै कुराहरू भनुन् भन्ने धारणा लिएमा प्रभावकारी अनुसन्धान हुन सक्तैन । प्रहरीले घटनास्थलमा गई साक्षी र पीडितलगायतसँग सोधपुछ गरेर अनुसन्धानलाई पूर्णता दिनुपर्ने हुन्छ । यसर्थ वारदातबाट पीडित मृतककी पत्नीलाई मौकामा सोधपुछ नगरेको र वारदातको ४ महिनापछि प्रहरीले गएर सोधपुछ गर्दा मृतककी श्रीमतीले व्यक्त गरेको कुरालाई त्यसै नजरअन्दाज गर्नु उपयुक्त हुँदैन । अनुसन्धानको हरेक कमी कमजोरीको फाइदा प्रतिवादीले नै पाउँछ भन्ने होइन । सो कमी कमजोरीको प्रकृतिको आधारमा यस कुराको निरूपण गर्नुपर्ने हुन्छ । तदनुसार हेर्दा अनुसन्धानकर्ताले मृतककी श्रीमतीसँग सम्पर्क गरी अनुसन्धान कार्य प्रारम्भ गरेको लगत्तै व्यक्त गरेकी उक्त व्यहोरालाई पछिबाट भएको after thought कथन भन्न मिल्दैन । अनुसन्धानकर्ताले नै अनिच्छा देखाएपछि असमर्थ अवस्थाकी मृतककी श्रीमतीले

के कुन माध्यमबाट आफ्नो भनाइ प्रकाशमा ल्याउने त्यसको विचार नगरी निजको मौकाको कागजलाई ठाडै अस्वीकार गर्नु उपयुक्त नभएकोले निजको कागजलाई त्यसको गुण दोष र प्रामाणिक बलको आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने ।

अदालतमा बकपत्र गर्दासमेत मृतककी श्रीमतीले मिति २०६४।४।१४ गते स्याङतान लामा र रामबहादुर तामाङ थरका मानिसहरू रातको ८ बजे मेरो घरमा आई मलाई निज डाँकाहरूले बाँधछाँद गरी कुटपिट गर्दै गाईवस्तु बाँध्ने ठाउँमा थुनी घेरी राखे र तीमध्ये केही मेरो पति भएको ठाउँमा गई पतिलाई कुटपिट गरी कुखुरा, आईसी रुपैयाँ र रेडियो लुटी लगे । पतिलाई कुटपिट गर्दा मैले देखिन । पिटेको आवाज चाहीं सुनेको थिएँ । निजहरूले मेरो श्रीमानलाई हत्या गरी बाख्रा बाँध्ने ठाउँमा फाली भागेका हुन् । अनुसन्धानको कागज मैले भनेबमोजिम हो । तीनैजनाको हातमा हतियार चुप्पीहरू थियो । प्रतिवादीहरूले मलाई तल छिँडीमा बाँधेको हुँदा श्रीमान् माथि हुनुहुन्थ्यो । श्रीमान् आउना साथै निजहरूले श्रीमानलाई हिर्काई प्रहार गरेका थिए । पिटेको डड्डड आवाज सुनेको थिएँ भन्ने व्यहोरा लेखाएको देखिन्छ । मृतककी श्रीमतीले स्पष्टसँग रामबहादुर लामालाई सनाखत गरेकोलाई त्यसै अमान्य गर्ने मिल्दैन । मृतकको घरमा गई ढिँडो पकाउन लगाई खानको लागि २/४ मिनेट समयले पुग्ने हुँदैन । त्यसको लागि एक डेढ घण्टा लाग्ने र सो अवधिसम्म त्यही रहेका प्रतिवादी रामबहादुर तामाङलाई मृतककी श्रीमतीले देख्नु र चिन्नु स्वाभाविकै हुन्छ । त्यसमाथि प्रतिवादी रामबहादुर तामाङसँग निजको मर्चा खरिद गर्ने क्रममा भेटघाट भइरहने कुरासमेत निज सिरसानीको बकपत्रबाट खुल्न आउने ।

प्रस्तुत मुद्दामा सिरसानीको मौकाको कागज र सनाखत तथा अदालतको बकपत्र प्रतिवादी विरुद्ध निर्णायक प्रमाणको रूपमा खडा भएको देखिन्छ । त्यसमाथि यी प्रतिवादी रामबहादुरले जबरजस्ती

करणी मुद्दाको अनुसन्धानको क्रममा आफूसमेतले प्रस्तुत वारदात गरेको भनी प्रहरीलाई भनेको कुरा यी प्रतिवादीको अदालतको बकपत्रमा उल्लेख भएको सो कुरा पनि यी प्रतिवादी विरुद्धको निर्णायक प्रमाण देखिन्छ । उक्त कुरा प्रहरीलाई भन्दा आफू बेहोस अवस्थामा रहेको भन्ने प्रतिवादीको जिकिर भए पनि प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ९ को उपदफा २ को खण्ड (क) को देहाय (१) (२) (३) को अवस्थाको विद्यमानताको कारणबाट उक्त कुरा व्यक्त भएको भन्ने कुरालाई यी प्रतिवादीले सन्तोषजनक प्रमाणद्वारा प्रमाणित गर्न नसकेकोले प्रतिवादीले जबरजस्ती करणी मुद्दामा व्यक्त गरेको प्रस्तुत वारदातको संलग्नतासम्बन्धी कुरा पनि प्रतिवादी विरुद्धको प्रमाण देखिन्छ । यी आधार प्रमाणबाट यी प्रतिवादी रामबहादुर तामाङले मृतक नुर्वु लामालाई छुरीसमेतले प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारी ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीत ऐ. महलको १३(१) नं. बमोजिम कसुर अपराध गरेको प्रमाणित हुने ।

प्रतिवादी ऐनबहादुर लामालाई सफाइ दिएको मिलेन भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरमा विचार गर्दा प्रतिवादी रामबहादुरलाई सनाखत गरेअनुरूप यी प्रतिवादीलाई मृतकको श्रीमतीले सनाखत गर्न सकेको देखिँदैन । जबरजस्ती करणी मुद्दामा आफूले मृतक नुर्वु लामाको हत्या गरेको भनी प्रहरीलाई प्रतिवादी रामबहादुर तामाङले भनेअनुरूप यी प्रतिवादीले प्रस्तुत वारदात सम्बन्धमा कुनै स्वीकारोक्ति गरेको अवस्था छैन । अपराधसँग सम्बन्धित कुनै पनि दशी प्रमाण निजबाट बरामद हुन सकेको छैन । यी प्रतिवादी र प्रतिवादी रामबहादुर तामाङको स्थितिमा सारभूत फरक रहेकोले प्रतिवादी रामबहादुर विरुद्धको अभियोग दाबी पुग्ने ठहरेकोले यी प्रतिवादी विरुद्धको अभियोग दाबी पनि पुग्नुपर्छ भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिर फौजदारी न्यायसँग मेल खाने देखिँदैन । तसर्थ प्रतिवादी ऐनबहादुर

लामालाई पनि अभियोग दाबीबमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन । निजलाई अभियोग दाबीबाट सफाइ दिएको र प्रतिवादी रामबहादुर तामाङलाई सोही महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गरेको सिन्धुपाल्चोक जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।५।२० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी रामबहादुर तामाङ र वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज पन्त

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७२ साल माघ ६ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CR-०७९७, जबरजस्ती करणी, नेपाल सरकार वि. खगेन्द्र बस्नेत

मिति २०६८।१।१६ का दिन जाहेरवालाको श्रीमती वर्ष ४५ की परिवर्तित नाम (क)४ लाई घरमा कोही नभएको अवस्थामा प्रतिवादीले जबरजस्ती करणी गरेको भन्ने जाहेरी दरखास्तबाट अनुसन्धान प्रारम्भ भएको रहेछ । यी प्रतिवादीले अनुसन्धानमा आफूले अभियोग दाबीबमोजिम जबरजस्ती करणी गरेको भनी साबिती बयान दिएको र अदालतमा इन्कारी बयान गरे तापनि पीडितलाई घरको खाटमा पल्टाई करणी गरेका हुन् भनी पीडित परिवर्तित नाम (क)४ मौकाको कागजमा लेखाई दिएकोमा दुवै तिघामा नीलडाम भएको भन्ने देखिएबाट पीडितको कागज र अनुसन्धानको क्रममा भएको बयानको पुष्टि हुन आएको छ । वारदातबाट पीडित परिवर्तित नाम (क)४ की

छोरीले अदालतमा उपस्थित भई बकपत्र गर्दा पीडित परिवर्तित नाम (क)४ लाई जबर्जस्ती करणी गरेको भन्ने देखिन आउँछ । मौकाको जाहेरी र वारदातस्थलमा उपस्थित व्यक्तिहरूको मौकाको कागज र बकपत्रबाट करणीसम्बन्धी वारदात पुष्टि भएको देखिएको र डाक्टरको प्रतिवेदनबाट यौनिक अपराध भएको देखिन्छ । सो कार्य प्रतिवादीकै कारणबाट हुन गएको भन्ने देखिएको छ भने जाहेरवाला र वारदात स्थलमा उपस्थित व्यक्ति रूपा भट्टराईले अदालतमा गरेको बकपत्रमा करणी गरेको हो भनी लेखाएको देखिएबाट यी प्रतिवादीले पीडित परिवर्तित नाम (क)४ लाई आफूले करणी गर्ने मनसायले घरको खाटमा पल्टाई जबर्जस्ती करणीको कसुर गरेको ठहर्ने ।

यी पीडित अशक्त, अपाङ्ग महिला हुन् कि भन्नलाई जाहेरवाला पीडितको पति र छोरीले गरेको बकपत्रमा पीडित अशक्त वा अपाङ्ग रहेकी कुरा उल्लेख हुन सकेको छैन । प्रतिवादी पीडितको घरमा आउँदा किन आएको भनी आमाले भन्नुभयो भनी प्रत्यक्षदर्शी धनमाया भट्टराईसमेतले बकपत्रमा लेखाएको देखिन्छ । पीडितले घटनाबारे मौकामा कागज गरेको र अदालतमा समेत केही प्रश्नको जवाफ दिएकोसमेतबाट केही फरक स्वभावको भए पनि अशक्त वा अपाङ्ग भएको तथ्य वस्तुनिष्ठरूपमा प्रमाणित भएको नदेखिएकोले पीडित अशक्त वा अपाङ्ग हुन् भन्ने कुराको पुष्टि भएको नपाइने ।

प्रतिवादी आरोपित कसुर गरेको पुष्टि भएबाट पीडितको उमेर ४५ वर्ष भएबाट प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन, जबर्जस्ती करणी महलको ३ नं.को देहाय ५ बमोजिम ५ वर्ष कैद गरी सोही महलको १० नं. बमोजिम रु.५०,०००/- क्षतिपूर्ति पीडितलाई भराइदिने ठहर गरी गरेको पुनरावेदन अदालत, इलामबाट मिति २०७०।०२।२० मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न

नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : जगतबहादुर पौडेल

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल आषाढ १ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CR-०१२६, डाँका, नेपाल सरकार वि. मिलन लामासमेत

मिति २०६४/०८/०९ को साँझ बैंक अफ काठमाडौंको नगद रु.२,१२,३२,१८३।७० र रु.५०,०००/- पर्ने सि.सि.टि.भी. समेत डाँका गरी लगेको हुँदा प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन, चोरीको महलको १ नं. र ६ नं. विपरीतको कसुरमा सोही महलको १४(४) नं. बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने अभियोग दाबी रहेको पाइन्छ । प्रतिवादी रबिन गुरुडले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा प्रतिवादी राजु लामाले आफूसँग ल्याएको पैसा राखेको र राजु लामा गेस्ट हाउसबाट गएपछि रु.५०,०००/- पठाइदिएको हुँ भनी बयान गरे तापनि अदालतमा बयान गर्दा राजु लामाले आफूलाई रु.५०,०००/- गेस्ट हाउसमा बसेबापतको रकम लिएको हो भनी बयान गरेको देखिन्छ । अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयानमा पोल गर्ने प्रतिवादी श्याम वि.क.ले अदालतसमक्ष बयान गर्दा प्रतिवादी रबिन गुरुडलाई पोल गर्न सकेको देखिँदैन । प्रतिवादीहरू मिलन लामा र देवराज ओलीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयानमा राजु लामाले भनेबमोजिम बैंकमा डाँका गर्न गएको र सोबापत रकम प्राप्त गरेको भनी बयान गरे तापनि अदालतसमक्षको बयानमा इन्कारी रही बयान गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरू रबिन गुरुड, मिलन लामा र देवराज ओलीको साथबाट कुनै नगद र कसुरसँग सम्बन्धित कुनै दशी बरामद हुन सकेको पनि छैन । प्रमाणको भार शङ्कारहित तवरले पुष्टि गर्ने भार वादी

पक्षमा रहने भएकोले यी प्रतिवादीहरूले कसुर गरेको कुरा वस्तुनिष्ठरूपमा वादी पक्षले पुष्टि गर्न सकेको नदेखिँदा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयानकै आधारमा कसुरदार ठहर्याउनु न्यायोचित नभएकोले सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतले निज प्रतिवादीहरू मिलन लामा, रबिन गुरुङ र देवराज ओलीलाई अभियोग दाबीबाट सफाई दिने गरी गरेको फैसला सदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८/११/१६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल असार १ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CR-०९७०, लागु औषध (खैरो हेरोइन), नेपाल सरकार वि. साजन डफाली (हेला)

प्रतिवादी साजन डफाली (हेला) ले लगाएको निलो रङ्गको जिन्स पाइन्टको दायौं खल्लीबाट २८.९७ ग्राम लागु औषध बरामद भएको भन्ने बरामदी मुचुल्काबाट देखिन्छ । बरामद भएको लागु औषध खैरो हेरोइन मोटरसाइकलमा लुकाएको अवस्थामा बरामद भएको देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा प्रस्तुत मोटरसाइकल लागु औषध ओसारपसार गर्ने कार्यमा प्रयोग भएको भन्ने कुराको प्रमाण पुर्याउने भार वादी पक्षमा रहने भएकोले यी प्रतिवादी साजन डफालीले लु.१०प १०५५ नं. को मोटरसाइकलमा लुकाई छिपाई लागु औषध ओसारपसार गरेको तथ्य वस्तुनिष्ठ रूपमा वादी पक्षले पुष्टि गर्न सकेको नदेखिँदा मोटरसाइकलबाट बरामद लागु औषध बरामद नभएकोले बरामद मोटरसाइकल जफत गर्न कानूनसम्मत र न्यायोचित देखिन नआउने ।

तसर्थ लु१०प १०५५ नं. को मोटरसाइकल

जफत हुने ठहर्याएको सुरु कपिलवस्तु जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला केही उल्टी हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट मिति २०७०/०५/३० मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : जगतबहादुर पौडेल

कम्प्युटर : सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल असार ३ गते रोज ६ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७१-CI-१५७९, मोही दर्ता नामसारी, लडुवतीदेवी यादव वि. शोभादेवी मण्डलसमेत

प्रतिवादीमध्येका दयाराम मण्डलले उल्लिखित जग्गामा पुनरावेदक वादीको मोही स्वीकार गरी प्रतिउत्तर गरेको देखिन्छ । प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ४(१) अनुसार मुद्दाको कुनै पक्षले व्यक्त गरेको कुनै कुरा अर्को पक्षले लिखित रूपमा स्वीकार गरेमा सो स्वीकार गरेको कुराका सम्बन्धमा प्रमाण बुझ्न नपर्ने कानूनी व्यवस्था गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी मुलुकी ऐन, अ.बं. १८४क नं. अनुसार वादी प्रतिवादीबीच मुख मिलेको कुरामा तुरुन्त निर्णय सुनाउनु पर्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ । तसर्थ मोहीको १ नं. लगत र २ नं. अनुसूची नभए पनि वादी र प्रतिवादीबीचमा मुख मिलेको हदसम्मको यी प्रतिवादी दयाराम मण्डलका नाउँको कि.नं. ७८६ को जग्गा बिगाहा ०-१-१० जग्गामा वादीको मोहीयानी हक कायम हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकै देखिने ।

अन्य प्रतिवादीहरू अमिरकादेवी मण्डल, शोभादेवी मण्डल, उम्दादेवी साह र शिलादेवी साहले वादीको लाग्नेको नाउँमा मोही लगत नरहेको भनी वादी दाबीलाई पूर्णरूपमा अस्वीकार गरी प्रतिवाद गरेको देखिएको अवस्थामा प्रतिवादीमध्येका दयाराम मण्डलले वादीको मोहीलाई स्वीकार गरेकै

आधारमा मोही कायम हुनका लागि चाहिने आधारभूत प्रमाणबिनै यी प्रतिवादीहरूको हकमा समेत असर पर्ने गरी मोही कायम गर्न मिल्ने देखिँदैन । प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदकको १ नं. लगत र २ नं. अनुसूची प्रकाशित भएको रेकर्डबाट नदेखिएको र जग्गाधनीलाई सालबसाली बाली बुझाएको निस्सा पेस भएको पनि नदेखिएको यस अवस्थामा इन्कारी प्रतिउत्तर गर्ने प्रतिवादीहरूको हकमा वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको फैसलामा परिवर्तन गर्नुपर्ने अवस्था नदेखिने ।

तसर्थ प्रतिवादीमध्येका दयाराम मण्डलको कि.नं. ७८६ को ज.वि. ०-१-१० जग्गामा सम्म पुनरावेदक वादीको मोही हक कायम भई मोही दर्ता नामसारी हुने र सबै प्रतिवादीको हकमा मोहीयानी हक कायम गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०७१।५।३१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असार १० गते रोज ६ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६६-CI-०६८४, लिखत बदर, कृष्णबहादुर राउतसमेत वि. इन्द्रप्रसाद शाक्यसमेत

जिल्ला अदालतबाट २०६१।१२।१९ मा भएको नक्सा कुण्डलीमा न.नं. ११, १२ को कि.नं. ५०३ र कि.नं. ५०२ को जग्गा र न.नं. ५ को ठाडो खोल्सीभन्दा पूर्वतर्फको कि.नं. ४९७, ५०० र ४९९ को विवादित जग्गाहरूको कि.नं. र क्षेत्रफलसमेत खुली आएको अवस्था छ । सो कुण्डली मुचुल्कामा वादीको वारेसले तारेख गुजारे पनि सोही वडाका नरबहादुर दाहालसमेतका मानिसहरू र सो खराङ्ग गाउँ विकास

समितिका सचिव मच्छेन्द्रनाथ राई मुचुल्कामा बसी सहीछाप गरी सो नक्सा मुचुल्का रितपूर्वक नै भएको कुरा मिसिलबाट देखिन्छ ।

सो मुचुल्का कुण्डलीमा न.नं. ९ कि.नं. ४९८ को जग्गा वादी प्रतिवादीको दाबी नभएको, को कसको हो भनी साँधसाँधियारसमेतले खुलाउन नसकेको भन्नेसमेत व्यहोरा जनिएको पाइन्छ । यदि उक्त मुचुल्कामा झुट्टा कुरा उल्लेख भएको भए मुचुल्कामा बस्ने मानिसहरू सहित सो मुचुल्कालाई चुनौती दिई बदर गराउन सक्नु पर्दथ्यो । सो नगरी वादीले स्वीकार गरी बसेबाट समेत सुरु सदर गर्ने पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको फैसलालाई अन्यथा भन्ने अवस्था नदेखिने ।

मिति २०४४।३।८ को राजीनामालाई जग्गाको हक भोगको मूल स्रोत देखाई प्रतिवादी प्रभुराम जिमी ऋणी इन्द्रप्रसाद शाक्य र शमशेर बहादुर अधिकारी धनीलाई मिति २०४५।१२।१० को राजीनामा दिएउपर यिनै वादीले यिनै प्रतिवादीउपर चलाएको जालसाजी मुद्दाको पुनरावेदनमा सुरुले जालसाजी ठहर्याएको फैसला मिलेकै ठहर्याई पुनरावेदन अदालतको फैसला सदर हुने गरी आजै यसै इजलासबाट फैसला भएकोले उल्लेख भएको जालसाजी मुद्दामा ठहर गरेको बुँदा प्रमाणको आधारमा जिल्ला अदालतबाट २०६१।१२।१९ मा भएको नक्सा कुण्डलीमा झगडा जनिएको करमको रूख दक्षिण तर्फका न.नं. ११, १२ को कि.नं. ५०३ र कि.नं. ५०२ को जग्गा र न.नं. ५ को ठाडो खोल्सीभन्दा पूर्वतर्फ झगडा जनिएको जग्गाबाहेक अन्य झगडा जनिएको कि.नं. ४९७, कि.नं. ५०० र कि.नं. ४९९ को जग्गाहरूको हकमा वादी दाबीबमोजिम लिखत बदर हुने ठहर्याई सुरु संखुवासभा जिल्ला अदालतले गरेको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने भनी पुनरावेदन अदालत, धनकुटाबाट मिति २०६४।१।२४ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । यस अदालतबाट

मिति २०६६।१०।१५ मा मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने अनुमति प्रदान गर्दा लिएको आधार र वादी पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल जेठ ५ गते रोज ४ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६६-CI-०८३५, ०६७-CI-००२४ अंश दपोट, राकेशकुमार ठाकुर वि. राम नरेश ठाकुर भूमिहारसमेत, राम नरेश ठाकुर भूमिहारसमेत वि. राकेशकुमार ठाकुर

वादीले दपोटमा दाबी लिएका उक्त जग्गाका सम्बन्धमा माइतीबाट पाएको दाइजोको नगदबाट खरिद गरेको भनी प्रतिवादी सुभद्रादेवीले र सगोलको सम्पत्तिबाट नभई निजी तवरले आर्जन गरेकोले बन्डा लाग्ने होइन भनी प्रतिवादी रामनरेश ठाकुरले प्रतिउत्तरमा जिकिर लिए पनि सो कुराको तथ्ययुक्त प्रमाण प्रतिवादीहरूले गुजार्न सकेको देखिन आएन । निजी ज्ञान सीप प्रयासबाट आर्जित सम्पत्तिमा अन्य अंशियारले भागबन्डा नपाउने भन्ने व्यवस्था अंशबन्डाको महलको १८ नं. मा भएको पाइन्छ । तर विवादित सम्पत्ति निजी आर्जनको भई बन्डा नलाग्ने प्रकृतिको हो भन्ने कुराको पुष्ट्याई गर्ने प्रमाण सो जिकिर लिने पक्षबाट वस्तुनिष्ठरूपमा हुनु जरुरी छ । त्यसरी बन्डा नलाग्ने हो भन्ने जिकिरको पुष्ट्याई हुन नसकेको अवस्था सबै अंशियारलाई बन्डा लाग्छ भन्ने निष्कर्षमा पुग्न पर्ने हुन आउँछ । प्रस्तुत मुद्दामा विवादित सम्पत्तिहरू बन्डा नलाग्ने प्रकृतिको भएको तथ्यसम्मत प्रमाण पेस भएको छैन । जहाँसम्म दपोटको जिकिर छ दुवै पक्षले बन्डा लाग्ने प्रकृतिको जग्गा आ-आफ्नो तायदातीमा देखाएको पाइँदैन । तर त्यसरी जग्गा नदेखाउनुको उद्देश्य एकलौटी खानको लागि हो भन्ने कुराको प्रमाण पनि मिसिलबाट देखिएको

छैन । अतः तथ्यको विश्लेषण गरी यी पुनरावेदकद्वयको नाउँमा रहेको सगोलको घर जग्गा अंशियारबीचमा अंश लाग्ने भनी भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने ।

अंश मुद्दामा बन्डा भएको सम्पत्तिबाहेकको सम्पत्ति वादीको श्रीमती अनिताकुमारीको नाममा ३-७-१३-९ जग्गा र प्रतिवादीको नाममा १-१३-११ जग्गा प्रतिवादीको भन्दा बढी वादीको श्रीमतीको नाममा जग्गा रहेको देखिँदा दपोट गरे भन्ने वादी दाबी पुग्न सक्दैन भनी भएको सुरु रौतहट जिल्ला अदालतको फैसला उल्टी भई वादी दाबीको सुभद्रादेवीका नाउँमा दर्ता रहेका कि.नं ३४८, ३५६, ३५८ र २५९४ साथै रामनरेश ठाकुरका नाउँमा दर्ता रहेका कि.नं ३१४, ३९६, ७६७, १००३ र ६२१ समेतका घर जग्गाहरू वादीले प्रतिवादीहरूबाट तीन भागको एक भाग अंश छुट्याई लिन पाउने र निजका नाउँमा दर्ता हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६६।०।१५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी र प्रतिवादी दुवै पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल जेठ ५ गते रोज ४ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-CI-०७५६, उत्प्रेषण, राजेन्द्रकुमार शाही वि. नेपाल विद्युत् प्राधिकरण, के.का. काठमाडौँसमेत

पुनरावेदक नेपाल विद्युत् प्राधिकरणको पाँचौँ तहको कर्मचारीको रूपमा कार्यरत् रहेकै अवस्थामा मिति २०६८।८।१६ मा ५८ वर्ष उमेर पुगी अनिवार्य अवकाश भएको देखिन्छ । पुनरावेदक ५८ वर्षको उमेरमा अनिवार्य अवकाश हुने कुरामा विवाद देखिन्छ । पुनरावेदकलाई निजको नागरिकताको प्रमाण पत्रमा उल्लेख भएको उमेरलाई आधारमानी प्रत्यर्थीले

अनिवार्य अवकाश दिएको देखिन्छ । पुनरावेदकले नागरिकतामा आफ्नो उमेर २०३७।८।१६ मा नागरिकता लिँदा २० वर्ष उल्लेख थियो भनी जिकिर लिए तापनि निजको जिकिर प्रमाणबाट समर्थित हुनुपर्दछ । मिति २०३७।८।१६ मा जारी भएको नागरिकतामा यी पुनरावेदकको उमेर २७ वर्ष लेखिएको भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुरको च.नं. ६०६४ मिति २०७०।१२।२० को पत्रबाट लेखी आएको देखियो । मिसिल संलग्न पुनरावेदकको २०३७।८।१६ मा जारी भएको नागरिकताको पहिलो प्रतिलिपिमा निजको उमेर २७ वर्ष नै उल्लेख भएको र सो कुरा नेपाल सरकारको नागरिकता दिने निकाय जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट प्राप्त उल्लिखित पत्रबाट समेत समर्थित भएको पाइने ।

वस्तुतः नेपाल सरकारको निकायमा राखिएका लिखतहरू मुद्दामा प्रमाण बनाउने उद्देश्यले सिर्जना गरिएका हुँदैनन् । त्यसैले यस प्रकारका लिखतको प्रकृतिबाटै सही सत्य व्यहोराको लिखत हो भन्ने कुराको सहजै अनुमान गर्न सकिन्छ । तसर्थ नेपाल सरकारको स्वेस्ताबाट र निजको नागरिकताको प्रमाणपत्रको फोटोकपीबाट समेत पुनरावेदकको उमेर मिति २०३७।८।१६ मा २७ वर्ष नै उल्लेख भएको प्रमाणित हुन आउने ।

पुनरावेदकले प्राप्त गरेको एस.एल.सी.को प्रमाण पत्रमा निजको जन्ममिति २०१७।३।१७ उल्लेख भएको देखिए तापनि सो प्रमाण पत्र २०४२ सालमा लिएको देखिँदा नागरिकताको प्रमाण पत्र नै जेठो लिखत देखिएकोले सोही लिखतमा नै उल्लेख भएको उमेरलाई मान्यता दिनुपर्ने हुन्छ । साथै उमेरका सम्बन्धमा कुन आधिकारिक लिखतमा उल्लेख भएको उमेरलाई मान्यता दिने भन्ने विवाद उत्पन्न भएमा जुन आधिकारिक लिखतमा उल्लेख भएको उमेर जेठो हुन्छ सोही उमेरलाई नै आधिकारिक उमेर मान्नु पर्ने हुन आउने ।

अतः पुनरावेदकको नागरिकतामा उल्लेख भएको उमेरअनुसार निज मिति २०६८।०८।१६ मा ५८ वर्ष पूरा गरी निजले अनिवार्य अवकाश पाएको यस अवस्थामा निजको जागिर खान पाउने हकबाट वञ्चित भएको भनी अर्थ गर्न नमिल्ने हुँदा पुनरावेदन अदालत, पाटनले निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको मिति २०७१।५।११ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृतः आनन्दराज पन्त
कम्प्युटर : प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल असार ९ गते रोज ५ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CI-१२११, उत्प्रेषण / परमादेश, मीरा गौली श्रेष्ठ वि. सुमीत्रा गौलीसमेत

प्रस्तुत विवादपूर्व नै खुशीराम गौलीले आफू सेवामा बहाल रहँदाका बखत भरेको सिटरोल फाराममा जेठी श्रीमती सुमीत्रा गौली र कान्छी श्रीमती यी पुनरावेदक मीरा गौली श्रेष्ठलाई उल्लेख गरेको देखिन्छ । सोही अभिलेखको आधारमा सैनिक अभिलेखालयले मिति २०६३।१।११ मा निवृत्तिभरण अधिकारपत्र जारी गरेको देखिन्छ । यसप्रकार अधिकारपत्र प्राप्त निकायबाट जारी भएका प्रमाणपत्र र सो आधारमा सरकारी कार्यालयमा राखिएका अभिलेखहरूलाई प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा १३ अनुसार प्रमाणमा लिनुपर्ने भई अघि जारी भएका विवाह दर्ता प्रमाणपत्र र सो आधारमा सरकारी कार्यालयमा राखिएका अघिल्ला अभिलेखको विश्वसनीयतालाई नजर अन्दाज गर्न मिल्ने नदेखिने ।

पुनरावेदक मीरा श्रेष्ठ गौली खुशीराज गौलीको श्रीमती भएको तथ्यलाई प्रत्यर्थीहरूले अस्वीकार गरेको अवस्था नहुँदा निजको प्रत्यर्थी खुशीराज गौलीको श्रीमतीको रूपमा पहिचान स्पष्ट भइरहेकै देखिन्छ । विवाद पुनरावेदक मीरा जेठी वा प्रत्यर्थी

सुमीत्रा जेठी भन्नेमानै सीमित देखिन्छ। पुनरावेदकलाई खुसीराजकी कान्छी श्रीमती कायम गर्ने गरी सैनिक अभिलेखालयबाट भएको निर्णयले निजको के कुन संवैधानिक एवम् कानूनी हकमा आघात पुगेको भन्ने वस्तुनिष्ठ आधार प्रस्तुत हुन सकेको पनि देखिँदैन। साथै प्रस्तुत मुद्दामा विवाह मितिको विवाद देखिएकोले प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी निर्णय गर्नुपर्ने तथ्यसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश रहेको देखिन्छ। तथ्यसम्बन्धी विषय समावेश भएको विवादमा रिट क्षेत्राधिकारबाट न्यायिक निरूपण गर्न मिल्ने नदेखिने।

तसर्थ निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषणयुक्त परमादेशको आदेश जारी हुने अवस्था नदेखिएकोले रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।१०।१५ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असार ९ गते रोज ५ शुभम्।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७३-RC-००१९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. गोविन्द विश्वकर्मा

मृतकको लास प्रकृति मुचुल्का हेर्दा मृतकको टाउकोमा बायाँ चलनी नजिक १ इन्च लम्बाइ भएको चोट र दाहिनेतर्फ टाउकोमा सुनिएको, टुटुल्को उठेको देखिनुको साथै शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट मृतकको शरीरको विभिन्न अङ्गमा चोट लागेको भन्नेसमेत देखिएबाट प्रतिवादी गोविन्द विश्वकर्माले वारदातस्थलमा ढुङ्गा फुटाउँदा झुक्किएर एक चोटी मात्र लाग्न गएको भन्ने अदालतको बयानमा

लिएको जिकिर विश्वसनीय देखिन आएन। यसैगरी वारदातस्थल भनिएको स्थान ढुङ्गाखानीबाट ९० फिट पश्चिमतिर रहेको भन्ने देखिएको अवस्थामा ढुङ्गा फुटाउँदा झुक्किएर लाग्न गएको भन्ने प्रतिवादीको अदालतसमक्षको बयान जिकिर विश्वसनीय देखिन नआउने।

अतः प्रतिवादी गोविन्द विश्वकर्मा र मृतक अशोक भन्ने मानबहादुर सार्कीबीच विवाद हुँदा ३/४ महिना अगाडी मृतक मानबहादुरले प्रतिवादी गोविन्द विश्वकर्मालाई कुटपिट गरी घाइते बनाएको रिसइवी राखी सोही रिसको आवेगमा आई निज मृतक मानबहादुर सार्कीको टाउकोमा घनले हिक्राएको र सोही चोटको कारण मृत्यु भएको हो भन्ने प्रतिवादी गोविन्द विश्वकर्माको साबिती बयानलाई समर्थन गर्ने गरी घटनाका चस्मदिद् अर्का प्रतिवादी तेजबहादुर विश्वकर्माले गरेको बयान, लास जाँच मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदनमा मृतकको मृत्युको कारण 'Head injury' भन्ने उल्लेख भएको, सो तथ्यलाई पुष्टि हुने गरी जाहेरवालाको किटानी जाहेरी दरखास्त समेतबाट प्रतिवादी गोविन्द विश्वकर्माले मृतक अशोक भन्ने मानबहादुर सार्कीलाई कर्तव्य गरी मारेको मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट देखिँदा निज प्रतिवादी गोविन्द विश्वकर्मालाई सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको सुरु भोजपुर जिल्ला अदालतको फैसला पुनरावेदन अदालत, धनकुटाले मिति २०७२।८।६ मा सदर गरेको मनासिब नै देखिँदा अन्यथा गर्नुपरेन, साधक सदर हुने।

इजलास अधिकृत: गीता श्रेष्ठ

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ २७ गते रोज २ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७२-RC-००४६, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. गणेशनाथ

प्रस्तुत मुद्दामा मिति २०६५।६।१९ गते बेलुकादेखि मेरी छोरी माया तिरूवा बेपत्ता भएको खोज तलास गरिपाउँ भनी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा मृतकका पिता देवराम तिरूवाको निवेदनपत्र परेकोमा मिति २०६५।९।८ गते गोपाल नाथको पत्थर खानीमा लास भेटिनु, लासमा रहेको कपडा, चप्पलबाट माया तिरूवाको लास हो भनी जाहेरवाला देवराम तिरूवा र निजकी श्रीमतीले सनाखत गरी दिनुसमेतबाट २०६५।६।१९ गतेका दिन स्वस्थ रहे भएकी माया तिरूवा लापत्ता हुनु र लास पाइनु, लास पनि दबाएको अवस्थामा भेटिनुबाट माया तिरूवाको मृत्यु सामान्य किसिमबाट भएको नभई कर्तव्यबाट भएको पुष्टि हुन आउने।

सिपाहीको नोकरी गर्ने प्रतिवादी अदालतबाट जारी भएको वारेण्ट पुर्जिलाई बेवास्ता गरी बेपत्ता रहेका र सहप्रतिवादी यिनै गणेश नाथका पिता गोपाल नाथ तथा माता प्रेमा देवी नाथले अदालतसमक्षको बयानमा २०६५ साल कार्तिक १८ गतेको दिनदेखि गणेशनाथ बेपत्ता छ भनी बकपत्र गरेकोबाट माया तिरूवाको मृत्यु यिनै प्रतिवादी गणेशनाथको कर्तव्यबाट भएको नै मान्नु पर्ने देखियो। अतः सुरु बैतडी जिल्ला अदालतबाट यी प्रतिवादी गणेश नाथलाई अभियोग दाबीबमोजिम ज्यानसम्बन्धीको १३(३) नम्बरबमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय कायम गरी भएको फैसला साधकको रोहमा सदर गरेको मिति २०७२।१०।२८ को पुनरावेदन अदालत, महेन्द्रनगरको फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने।

इजलास अधिकृत: गीता श्रेष्ठ

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल भदौ २७ गते रोज २ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७२-RC-०१८९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. कालीबहादुर राई

प्रतिवादी कालीबहादुर राईले आरोपित कसुरमा साबिती रही अदालतमा बयान गर्दा भाइ जीतबहादुर रक्सी खाई मातेर आई मसँग निहुँ खोजी मलाई कुटपिट गर्न आग्लो लिई आएको र मैले उक्त आग्लो खोसेपछि भाइले मलाई २/३ मुक्का हिकार्ए र मलाई पनि रिस उठी भाइलाई सोही आग्लोले २/३ चोटी हिकार्एको हो, उक्त आग्लोले प्रहार गर्दा लागेको चोटको कारणले भाइको मृत्यु भएको हुनुपर्छ। भाइलाई म एकलैले कुटपिट गरेको हुँ भनी गरेको बयानलाई घटनास्थल लास जाँच मुचुल्काबाट मृतकको शरीरमा घा चोटपटकसमेत देखिएको, मृतकको मृत्युको कारण Blunt abdominal injury rupture of spleen hemorrhagic shock भनी शव परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको, वस्तुस्थिति मुचुल्काका व्यक्तिहरू पूर्णबहादुर कार्की, वैद्यमान थापा, रामप्रसाद भट्टराई, घटना विवरण कागज गर्ने राम बहादुर पौडेल, केदारजंग कार्कीसमेतको भनाइबाट समर्थन गरिरहेको देखिँदा निज प्रतिवादी कालीबहादुर राईले आग्लो प्रहार गरेको कारणबाट परेको चोट पीडाले नै मृतक जीतबहादुर राईको मृत्यु भएको पुष्टि हुन आएको देखिँदा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको फैसला मिलेकै देखिने।

उल्लिखित आधार, कारण र प्रमाणहरू समेतबाट प्रतिवादी कालीबहादुर राईलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०७१।११।२७ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ठहर्छ। मृतक जीतबहादुर राई प्रतिवादी कालीबहादुर राईको भाइ नाताको भएको, मार्ने पर्नेसम्मको रिसइवी नदेखिएको, आफूलाई कुटपिट गरेको कारणबाट तत्काल रिस उठी मृतक जीतबहादुर राईले ल्याएको आग्लो खोसी सोही आग्लोले प्रहार गरेको तथा आफू अदालतमा समेत

आरोपित कसुरमा साबित भई न्याय प्रशासनमा सघाउ पुर्याएको र अपराध गरेको अवस्थासमेतलाई विचार गर्दा निज प्रतिवादी कालीबहादुर राईलाई १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्दा चर्को हुन जाने देखिँदा मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम कैद १४ (चौध) वर्ष कैद सजाय गर्दा न्यायको मकसद पुग्ने नै देखिँदा निज प्रतिवादीलाई १४ (चौध) वर्ष कैद सजाय हुने ।

इजलास अधिकृत: गीता श्रेष्ठ

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७२ साल भदौ २७ गते रोज २ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-०९२८, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. कन्हैया पासवानसमेत

मृतकको शव परीक्षण प्रतिवेदनमा Head injury cause of death is brain haemorrhage भन्ने उल्लेख भएको पाइएको छ । उल्लिखित मिसिल संलग्न कागज प्रमाण हेर्दा मृतकको मृत्यु स्वाभाविकरूपले नभई मोरङ जिल्ला विराटनगर-११ स्थित नारायण पोखरेलको घरमा टाउकोमा प्रहार गरेको चोटको कारणले पुष्टि हुन गएको पाइने ।

प्रतिवादी कन्हैया पासवानले अदालतमा बयान गर्दा आफू वारदात स्थलमा अनुपस्थित भएको भनी इन्कारी बयान गरेको भए पनि अनुसन्धानका क्रममा भने निजले आफ्नो श्रीमती सुनीता पासवानलाई मृतक समात्न आइपुगेकोले कपाल समाती टाउको भित्तामा ठोकी कुटपिटसमेत गरेको हुँ भनी कसुरमा साबित रही बयान गरिदिएका छन् । सो निजको अनुसन्धानको बयान प्रतिवादीहरू सुनीता पासवान र रेखा योज्जनको अनुसन्धानको बयान र प्रतिवादी रेखा योज्जनको अदालतको बयानसमेतबाट समर्थित हुन आएको छ । यी प्रतिवादी कन्हैया पासवानले आफू वारदातस्थलमा नभई अन्यत्र रहेको भनी अदालतमा

लेखाएको कुरालाई र आफूले अनुसन्धानमा गरेको बयानको व्यहोरा यो यति कारणले झुट्टा हो भनी प्रमाणबाट पुष्टि गराउन सकेकोसमेत देखिँदैन । यसरी अनुसन्धानका क्रममा आफूले लेखाएको कुरालाई र अन्य प्रतिवादीहरूले लेखाइदिएको कुरालाई झुट्टा हो भनी प्रतिवादी कन्हैया पासवानले साबित गर्न नसकेको र निजको अनुसन्धानको बयान अन्य प्रतिवादीहरूको बयान व्यहोरा तथा लास जाँच प्रकृति मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदनलगायतका वस्तुगत प्रमाणबाट समेत समर्थित भइरहेको अवस्थामा निजको कसुरमा संलग्नता नरहेको भनी भन्न नसकिने ।

प्रहार गरेको सम्बन्धमा यी प्रतिवादीको अनुसन्धान र अदालतको परस्पर समर्थित बयान र सो बयानको अन्य प्रमाणसमेतबाट पुष्टि भइरहेको देखिएकोले यी प्रतिवादी रेखा योज्जनको कसुरमा संलग्नता रहेको पुष्टि हुन जान्छ । निजले अदालतमा आत्मरक्षाको लागि प्रहार गरेको भनी लेखाए पनि कानूनअनुसार आत्मरक्षाको लागि प्रहार गरेको देखिने अवस्था (Condition of Valid Defense) रहेको देखिन नआएबाट निजको कसुरमा संलग्नता रहे भएकै देखिन आउने ।

कसैउपरको कसुर शङ्कास्पदरूपमा प्रमाणित हुने गरी वादी पक्ष नेपाल सरकारले प्रमाण गुजार्न नसकेको अवस्थामा केवल वारदातस्थलमा उपस्थित भएको कारणले मात्र संलग्नता रहेको हुनसक्छ भनी अनुमान मात्र गरी कसैलाई दोषी ठहर गर्नु सो फौजदारी न्यायको सिद्धान्तका आधारमा उपयुक्त हुँदैन । फौजदारी न्याय सम्पादनको क्रममा यस्तो आफू विरुद्ध शङ्कारहित प्रमाण पुर्याउन नसकेको फाइदा अभियुक्तले नै पाउने ।

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. मा ज्यान मार्नाको मनसाय रहेनछ, ज्यान लिनुपर्नेसम्मको इवी पनि रहेनछ, लुकी चोरीकन हानेको पनि रहेनछ, उसै मौकामा उठेको कुनै कुरामा

रिस थाम्न नसकी जोखिम हतियारले हानेको वा विष खुवाएको बाहेक साधारण लाठा ढुङ्गा लात मुक्का आदिले हान्दा सोही चोट पीरले ऐनका म्यादभित्र ज्यान मरेमा १० (दश) वर्ष कैद गर्नुपर्छ भन्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ । प्रस्तुत कानूनी व्यवस्था हेर्दा आवेशप्रेरित हत्या हुन मारुपर्ने पूर्वरिसइवी तथा मनसाय देखिनु नपर्ने, मार्ने योजना बनाएको पनि देखिनु नपर्ने, लुकी चोरी हानेको पनि नदेखिनु पर्ने र मौकामा केही कारणले रिस उठी सो रिस नियन्त्रण गर्न नसकी साधारण लाठा, ढुङ्गा, लात मुक्काले मात्र हानेको देखिनुपर्ने ।

प्रस्तुत वारदातका सन्दर्भमा हेर्दा पनि यी प्रतिवादीमा मृतकलाई मार्नेसम्मको रिसइबी रहेको र मार्ने पूर्वयोजना बनाई आएको मिसिलबाट देखिँदैन । त्यस्तै मृतकलाई लुकीचोरी र कुनै सांघातिक हतियारले नै हानेको पनि देखिएको छैन । प्रस्तुत वारदातमा मृतक देवेन्द्र पासवान प्रतिवादी रेखा योज्जन कोठामा नभएको मौका पारी ढोका फुटाई निजको कोठाभित्र पसेकोमा रेखा योज्जन अकस्मात आई कोठाभित्र पस्दा निजलाई देखी नजिक रहेको ढोकामा लगाउने आग्लोले निजलाई प्रहार गरेको देखिन्छ । निजले आफूले प्रहार गरी बाहिर आई गुहार माग्दा छिमेकमा रहेका प्रतिवादीहरू कन्हैया पासवान र सुनीता पासवान आई प्रतिवादीमध्येका कन्हैया पासवानले पनि नजिक भेटिएको वस्तुले प्रहार गरी कुटपिट गरेको कारणले मृतकको मृत्यु भएको छ । यसरी मृतक अर्कोको कोठामा कोही नभएको समयमा ढोका फुटाई प्रवेश गरेकोलाई निज मृतकको सफा मन भएको मान्न सकिँदैन । निज चोरी गर्न नै भित्र प्रवेश गरेको प्रस्ट हुन जान्छ । यस्तो मृतकको क्रियाकलापबाट कोठामा बस्ने प्रतिवादी रेखा योज्जनलाई रिस उठ्नु तथा आवेशमा आउने परिस्थिति बन्नु स्वाभाविक नै हुन जाने । यस्तो आवेशमा आएको अवस्थामा निजले आत्मनियन्त्रण गुमाई नजिक रहेको लाठा अर्थात् आग्लो पाउँदा सोही आग्लोले हिकारिएको देखिन्छ । हिकारिनुको साथै निजले

कराएको र आवेश तथा डरमा आई अरूको गुहार मागेकोमा निजको छिमेकमा रहेको अर्को प्रतिवादी कन्हैया पासवान र निजको श्रीमती सुनीता पासवान आएको देखिन्छ । निजको पनि यी मृतकसँग कुनै मार्नेसम्मको रिसइबी रही मार्ने कुनै योजना बनाएको देखिँदैन । निजमा पनि रातिको समयमा कोही नभएको अवस्थामा ढोका फुटाई अरूको घरमा प्रवेश गर्नेजस्तो मृतकको कार्यबाट रिस उठ्नु स्वाभाविक नै हुने ।

अभियोग दाबीअनुसार मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. अनुसारको कसुर ठहरी सोही नं. अनुसार सजाय गर्न प्रतिवादीहरूमा मृतकलाई मार्नेसम्मको रिसइवी रहेको र मार्ने योजना बनाई आएको देखिनु पर्नेमा यस वारदातमा सो देखिएको छैन । यसरी यी दुवै प्रतिवादीहरूले मृतककै क्रियाको कारण रिस तथा आवेशमा आई मौकामै मृतकलाई प्रहार तथा कुटपिट गरेको देखिँदै सोही चोटको कारण निजको मृत्यु भएको र कुटपिट तथा प्रहार गर्दा पनि कुनै सांघातिक हतियार प्रयोग गरेको नदेखिएकोले निज प्रतिवादीहरूले यस प्रकार गरेको हत्यालाई आवेशप्रेरित हत्या नै मान्नु पर्ने ।

वादी नेपाल सरकारले प्रस्तुत वारदातमा मृतकलाई प्रतिवादीहरूले पटकपटक प्रहार गरी कुटपिट गरेको देखिएको अवस्थामा आवेशप्रेरित हत्या मान्न सकिँदैन भनी जिकिर लिए पनि आवेश प्रेरित हत्या हुनु पूर्वरिसइवी तथा मार्ने मनसाय केही नदेखिएको अवस्थामा तत्काल उठेको रिस थाम्न नसकी साधारण लाठा ढुङ्गाले प्रहार गरेको पुष्टि हुनु नै पर्याप्त हुन्छ । समय परिस्थिति, रिस उठ्नुको परिवेश आदिको कारण चोट एकभन्दा बढी हुन सक्ने नै हुन्छ । यसमा पनि पहिला प्रतिवादी रेखा योज्जनले आफ्नो कोठामा आफू नभएको, रातको समयमा प्रवेश गरेको देखी प्रहार गरेको र पछि आफ्नो श्रीमतीलाई समेत झम्टन आएकोमा रातको अँध्यारो के कति चोट लाग्यो भन्नेसमेत थाहा नहुने अवस्थामा यी

प्रतिवादीले नजिक फेला परेको साधनले मृतकलाई हिक्राएको देखिन्छ । यसरी मृतकलाई कुनै योजना बिना तत्कालको परिस्थिति सामना गर्न र आवेशमा आएकोले मात्र प्रहार गरेको देखिने यस्तो अवस्थामा एकभन्दा बढी पटक प्रहार गरेको कारणले मात्र आवेश प्रेरित हत्या मान्न नमिल्ने भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिँदैन । त्यसैले सुरु तथा पुनरावेदन अदालतबाट आवेश प्रेरित हत्या ठहर्याई प्रतिवादीहरू कन्हेया पासवान र रेखा योजनलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. अनुसार १० वर्ष कैद गर्ने गरी भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने हुँदा पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०७०।०३।११ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल असोज ४ गते रोज ३ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७१-CR-१०७५, कर्तव्य ज्यान, केदार खाती वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी हरिमाने भन्ने केदार विश्वकर्मा गाउँबाट रक्सी खाएर आउँदा निजको आफ्नो हजुरआमासँग वादविवाद र झगडा पर्दा हजुरआमालाई मार्न भनी कत्ती लिई लखेटेको र कत्ती प्रहार गर्दा आफ्नै भाइ भक्ति खाती विश्वकर्मालाई लाग्न गई भाइ भक्ति खातीको मृत्यु हुन गएको देखिन्छ । यसबाट प्रतिवादीमा मानिसलाई मार्ने मनसाय रहेको नै देखिन आउने । मार्न भनी कत्ती जस्तो जोखिम हतियार राखेको ठाउँमा गई निकालेको, सो हतियार दापबाट निकाली नाङ्गरूपमा लिई मानिसलाई लखेट्दै गएको र सो हतियार जथाभावी तरिकाले प्रहार गरी वारदात हुन गएको यस्तो स्थितिमा कसुर हुन सक्ने भनी पूर्ववत् रूपमा यी प्रतिवादीले थाहा पाउन सक्ने

(Foresightedness of consequence) प्रशस्त सम्भावना रहेको देखिन्छ । यसमा यस्तो दुष्परिणामको पूर्व जानकारी प्रतिवादीलाई हुने स्थिति थिएन भनी प्रतिवादीले कुनै जिकिर लिन सकेको र मिसिलबाट समेत त्यस्तो कुनै परिस्थिति रहे भएको देखिन आउँदैन । एक सामान्य अवस्थाको मानिसलाई परिणामको पूर्व जानकारी रहन सक्ने यस्तो अवस्थामा मानिस मार्नुपर्छ भनी जागेको स्वेच्छाबाट परिचालित भई गरेको प्रहारबाट मानिस मरेकोलाई प्रतिवादीको मृतकसँग कुनै रिसइवी नरहेकोले मार्ने मनसाय थिएन र वारदात भवितव्यवश मात्र भएको भनी भन्न नसकिने ।

आपराधिक कार्य तथा अपराधी पत्ता लगाउने सन्दर्भमा कुन व्यक्तिउपर आपराधिक कार्य गर्ने मनसाय थियो ? र कुन व्यक्तिउपर आपराधिक कार्य हुन गयो ? भन्ने विषयले प्राथमिक भूमिका खेल्ने नभई आपराधिक मनसाय थियो वा थिएन ? र आपराधिक कार्य भयो वा भएन ? भन्ने विषयले नै महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने हुन्छ । त्यसैले आपराधिक मनसाय र आपराधिक कार्यको संयोजन भएको अवस्थामा अमुक व्यक्तिउपर कसुर गर्न खोजेकोमा अमुक व्यक्तिउपर कसुर हुन गयो भन्ने कुराले कसुरदार कायम गर्न कुनै तात्त्विक असर नपर्ने । प्रतिवादीले आफ्नो हजुरआमासँग रिस उठी हजुरआमालाई मार्नको लागि कत्ती प्रहार गर्ने कार्य मानिस मार्ने नियतद्वारा गरिएको र परिणाम पनि मानिस नै मर्न गएको अवस्थामा प्रतिवादीको कार्य अपराधिको सिमाभित्रकै मानिनुपर्दछ । यस्तो अवस्थामा निजमा आपराधिक मनसाय नभएको भनी वारदातलाई सांयोगिक घटना तथा भवितव्य मानी पुनरावेदन जिकिरअनुसार सफाइ पाउनुपर्ने तथा सजाय कम गर्नुपर्ने देखिँदैन । यस्तो एउटालाई मार्न प्रहार गरेको अर्कोलाई लाग्न गएको अवस्थामा मार्ने मनसायसमेत सरेको मानिन्छ र सरेको मनसायको सिद्धान्तअनुसार प्रहार गर्ने व्यक्ति कसुरदार नै ठहरिने ।

तसर्थ उपर्युक्त विवेचित आधार र कारणहरूबाट वारदातको परिणामको पूर्व जानकारी रहेको पर्याप्त रूपमा देखिने अवस्थामा प्रहार गरी भएको प्रस्तुत वारदातलाई भवितव्य तथा सांयोगिक घटना भन्न नमिल्ने र एउटालाई मार्न प्रहार गरेकोमा अर्कोलाई लागी मृत्यु भएकोबाट समेत सफाइ पाउनसक्ने तथा भवितव्य मानी कम सजाय गर्न नमिल्ने हुँदा प्रतिवादी कर्तव्यबाट नै मृतकको मृत्यु भएको देखिन्छ । सो देखिएकोले प्रतिवादी केदार खाती (विश्वकर्मा) लाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नम्बरमा वर्णित कसुरमा ऐ. महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याई सुरु तेहथुम जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, धनकुटाबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने ।

प्रतिवादीको उमेर, कसुर हुँदाको परिस्थिति, निजमा आएको पश्चातापको भावना तथा निजले न्याय निरूपणमा गरेको सहयोगसमेतका कुराहरू विचार गर्दा यी प्रतिवादीलाई कानूनअनुसार सजाय गर्दा चर्को पर्ने तथा दण्ड सजायको मक्सदसमेत पूरा हुने देखिँदैन । निजलाई सुरु र पुनरावेदन अदालतबाट व्यक्त रायअनुसार ११ वर्ष मात्र कैद गर्दा पनि दण्ड सजायको मक्सद पूरा हुने देखिएकोले ११ वर्ष मात्र कैद सजाय हुने भनी सुरु जिल्ला अदालतबाट व्यक्त राय सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालतको रायसमेत मिलेकै देखिन आएको छ । सफाइ पाउँ वा सोभन्दा कम सजाय हुने गरी राय लगाई पाउँ भन्ने पुनरावेदन जिकिर मनासिब नदेखिने ।

अतः प्रतिवादी हरिमाने भन्ने केदार खाती (विश्वकर्मा) लाई अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याई सुरु तेहथुम जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।०१।०८ मा भएको फैसला सदर हुने गरी पुनरावेदन अदालत,

धनकुटाबाट मिति २०७१/०५/०९ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । सो ठहरे पनि कसुर हुँदाको परिस्थिति, प्रतिवादीको उमेर, निजले न्यायिक प्रक्रियामा गरेको सहयोगसमेतलाई हेर्दा यी प्रतिवादीलाई ठहर्याएअनुसार सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखी अ.बं.१८८ नं. बमोजिम ११ (एघार) वर्ष मात्र कैद सजाय हुने भनी सुरु अदालतले व्यक्त गरेको राय सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको रायसमेत मिलेकै देखिँदा सदर भई निजलाई ११ (एघार) वर्ष मात्र कैद सजाय हुने ।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल असोज ४ गते रोज ३ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७१-CR-०७७८, कर्तव्य ज्यान, मिथुन राजवंशी वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले अदालतमा बयान गर्दा आफू अनुसन्धानको क्रममा कुटाइको डरले साबिती बयान गरेको हो भनी लेखाएको र निजको साक्षीले वारदात हुँदाको समयमा प्रतिवादी बिर्तामोडमा रहेको भनी लेखाइदिएको पाइन्छ । यसरी लेखाइदिए पनि निजलाई डर धाक देखाएको, कुटपिट गरेको देखिने वस्तुगत प्रमाण निजले पेस गर्न सकेको पाइँदैन । साथै कुनै पनि व्यक्ति आफूले नगरेको कुरालाई यसरी सिलसिलेवार तथा क्रमबद्धरूपमा भन्न सक्नेसमेत देखिँदैन ।

निजले डर त्रासमा परी भनेको भए त्यस्तो निजले आफ्नो बयानमा खुलाएको तथ्य अन्य वस्तुगत प्रमाणबाट समेत हुबहु समर्थित हुनसक्ने थिएन । निजले घटनाक्रमका बारेमा उल्लेख गरेको क्रमबद्ध तथ्यहरू निजको शारीरिक परीक्षण र शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट समेत पुष्टि हुन गएको अवस्थामा निजको अनुसन्धानको बयानलाई डर त्रासमा परी गरेको भनी असत्य मान्न सकिँदैन । त्यस्तै साक्षीले अन्यत्र रहेको

भने पनि सो कुरा यी प्रतिवादीले भन्न सकेको तथा सो सम्बन्धमा कुनै ठोस वस्तुगत प्रमाण प्रतिवादीले पुर्याउन सकेको नपाइएबाट साक्षीको भनाइको मात्र आधारमा यी प्रतिवादी वारदात समयमा वारदातमा संलग्न नरही अन्यत्र रहेका थिए भनी मान्न नमिल्ने ।

प्रतिवादी मिथुन राजवंशीले दाउरा काट्न गएको अवस्थामा करणी गर्ने मनसायले मृतकलाई पछाडिबाट समाई निजलाई नालीमा पल्टाई कराउन बन्द गर्न घाँटीमा ट्राउजरले कसी मारेको प्रस्ट हुन गएको छ । यस्तो अवस्थामा मृत्यु भएको भन्ने स्पष्टरूपमा देखिएको अवस्थामा निजले अदालतमा इन्कारी बयान गरेको र निजका साक्षीले प्रतिवादी उक्त समयमा अन्यत्र रहेको भनी लेखाइदिएकोले मैले सफाई पाउनु पर्ने हो भनी प्रतिवादीले लिएको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

योजनाबद्धरूपमा लुकिछिपी गई मृतकलाई पछाडिबाट समाती लडाएकोबाट प्रतिवादीको मृतकप्रति असल नियत रहेको तथा निजको कुनै वैध उद्देश्य रहेको देखिन नआई निजको अवैध तथा आपराधिक कृत्य गर्ने नै उद्देश्य रहे भएको प्रस्ट हुन जान्छ । त्यस्तै मृतकलाई नालीमा लडाई निजको घाँटी जस्तो स्थानमा श्वासप्रश्वास नै रोकिने गरी कसेमा मृत्यु हुन सक्छ भन्ने जो कसैले पूर्वानुमान गर्न सक्ने हुन्छ । यी प्रतिवादी पनि त्यस्तो पूर्वानुमान गर्न नसक्ने अवस्थामा रहे भएका थिए वा निजले काम सावधानी अपनाएर नै गरेका थिए भनेर पनि भन्न सकिँदैन । यसरी कुनै वैध कार्यको चाहना नभएको वा वैध कार्य गर्न नखोजेको र परिणामको पनि पूर्वानुमान गर्न सकिने प्रसस्त सम्भावना रहेको अवस्थामा गरेको कार्यको परिणाम स्वरूप आपराधिक कृत्य हुन गएकोलाई आपराधिक मनसाय नभएको मान्न नसकिने । एक १३ वर्षकी निर्दोष बालिकाउपर गलत नियत राखी योजनाबद्धरूपमा लुकिछिपी गई मर्न सक्छ भन्ने जोसुकै सामान्य सुझबुझ भएको मानिसले जान्नसक्ने

देखिएको कपडाले बेसरी घाँटी कस्ने गरेको कार्यलाई सजाय घटाउने आधारका रूपमा लिन न्यायोचित हुँदैन । प्रस्तुत वारदात आकस्मिकरूपमा वा दुर्घटनावश सावधानीपूर्वक गर्दागर्दै भएको देखिने कुनै अवस्थाको वारदातमा विद्यमान नदेखिएको अवस्थामा वारदातलाई भवितव्य वा भवितव्य जस्तो देखिने भनी अ.बं.१८८ नं.को प्रयोग गरी सजाय कम गर्न सकिँदैन । तसर्थ कम सजाय हुन भन्ने राय व्यक्त नगरी यी प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिम सजाय हुने गरी सुरु अदालतले गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको नै देखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट यी पुनरावेदक प्रतिवादी मिथुन राजवंशीले मृतक साबित्री राजवंशीको घाँटीमा च्यापी कर्तव्य गरी मारेको देखिँदा सुरु झापा जिल्ला अदालतले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको मिति २०६९।०५।२६ को फैसलालाई सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, इलामबाट भएको मिति २०७१।२।५ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।
इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल असोज ४ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ८

१

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०६७-CR-०५६४, बहुविवाह, नेपाल सरकार वि. जयराम छतकुली

वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर हेर्दा एकै घर ठेगाना भएका प्रतिवादीका श्रीमतीको नामको म्याद बेपत्ते तामेल भएको भनी निजको हकमा तामेलीमा राख्नुपर्नेमा निजको हकमा समेत कसुरदार

ठहर गरेको नमिलेको भनी सुरुको फैसला बदर गर्दा पक्राउ भई आएका प्रतिवादी जयराम छतकुलीको हकमा समेत सुरुको फैसला बदर गरी पुनः निर्णय भई आएका प्रतिवादी जयराम छतकुलीको हकमा समेत सुरुको फैसला बदर गरी पुनः निर्णय गर्न पठाएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको छैन भन्ने जिकिर रहेको देखिने।

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १४(ग) बमोजिम इन्साफ गर्नुपर्ने प्रश्नसँग सम्बद्ध प्रमाणहरू तल्लो अदालत, निकाय वा अधिकारीले बुझ्न छुटाएको रहेछ भने आफैँले जे जो बुझनुपर्ने हो, आफैँले बुझी न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १४(ख) बमोजिम तल्लो अदालत, निकाय वा अधिकारीले गर्न पाउने फैसला वा अन्तिम आदेश गर्न सक्नेमा सो नगरी उपस्थित प्रतिवादी जयराम छतकुलीको हकमा समेत सुरुले गरेको फैसलासमेत बदर गरी पुनः निर्णयका लागि सुरु मकवानपुर जिल्ला अदालतमा पठाउने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६७।०४।१८ को फैसला मिलेको नदेखिँदा बदर गरिदिएको छ। अब जे जो बुझनुपर्नेछ बुझी मिसिल सामेल रहेको सबुद प्रमाणको आधारमा प्रतिवादी जयराम छतकुलीको हकमा सुरु जिल्ला अदालतको फैसला मिलेको छ, छैन ठहर निर्णय गर्नु भनी तारिखमा रहेका प्रतिवादी जयराम छतकुलीलाई तारिख तोकी सुरु मिसिल पुनरावेदन अदालत, हेटौँडामा पठाइदिने।
इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल साउन २३ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७०-CR-०५१६, ०८६३, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. टेकबहादुर गुरागाईँ, टेकबहादुर गुरागाईँ वि. नेपाल सरकार

टेकबहादुरले आफ्नो गोरु बाँधेर आएपछि

मृतक उज्वललाई समाई उचालेर भुइँमा पछारेको मैले देखेको हुँ। नानी रोइरहेको थियो भन्ने व्यहोरा लेखाएको देखिन्छ। मृतकको शव परीक्षण प्रतिवेदनमा External examination बाट Multiple contusions देखिएको र cause of death मा due to injury to the lungs caused by blunt trauma along with shock भनी उल्लेख भएको देखिँदा मृतकको गाईगोरुले यी प्रतिवादी टेकबहादुर गुरागाईँको बाँधेको गाईगोरुलाई हानी दिएको कारणबाट रिस थाम्न नसकी नाबालक वर्ष ११ का उज्वल राईलाई यी प्रतिवादी टेकबहादुर गुरागाईँले निर्ममतापूर्वक कुटपिट गरी छातीमा समाती उचालेर भुइँमा पछारेको जरियाबाट नै नाबालक उज्वल राईको मृत्यु भएको कुरा पुष्टि हुन आउने।

मृतक वर्ष ११ को उज्वल राईलाई मार्नुपर्नेसम्मको मनसाय नरहेको, पूर्व योजना बनाई उचालेर भुइँमा पछारेको भन्ने पनि नदेखिएको लाठा दुङ्गा र साधारण सानातिना हात हतियारले कुटी हानी रोपी घोची मारेको भन्ने पनि नदेखिएको, केवल आफ्नो बाँधेको गोरुलाई मृतक उज्वल राईले आफ्नो गोरु ल्याई जुधाइदिएको भन्ने रिसको आवेगमा निज उज्वललाई दुई हातले उचाली भुइँमा पछारेको कारण फोक्सोमा Blunt trauma भई सोही चोट पिरको कारणले मरेको भन्ने देखिँदा त्यस्तो कार्यलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. को परिभाषाभित्र पर्न सक्ने नदेखिँदा मनसाय प्रेरित हत्या अन्तर्गत ऐ.१३(३) नं. बमोजिम प्रतिवादीलाई सजाय हुनुपर्ने भन्ने वादी नेपाल सरकारले लिएको पुनरावेदन जिकिर र विद्वान् सहन्यायाधिवक्ताको बहससँग सहमत हुन नसकिने।

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. मा ज्यान मार्नको मनसाय रहेनछ, ज्यान लिनुपर्ने सम्मको इबीलाग पनि रहेनछ, लुकीचोरीकन हानेको पनि रहेनछ, उसै मौकामा उठेको कुनै कुरामा रिस थाम्न नसकी जोखिमी हतियारले हानेको वा विष

खुवाएकोमा बाहेक साधारण लाठा, ढुङ्गा, लात, मुक्का इत्यादिले हान्दा सोही चोट पीरले ऐनका म्यादभित्र ज्यान मरेमा दश वर्ष कैद गर्नुपर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ। प्रस्तुत वारदातमा यी प्रतिवादी टेकबहादुर गुरागाईंले आफ्नो बाँधेको गाईगोरुलाई मृतक ११ वर्षिय उज्वल राईले निजको गाईगोरु ल्याई जुधाइदिएको कारण तत्काल उठेको रिस थाम्न नसकी दुई हातले नाबालकलाई उचालेर भुइँमा पछारिदिएको कारण मृतकको फोक्सोमा Blunt trauma हुन गई सोही चोटको पीडाबाट मृत्यु हुन गएको कुरा मिसिल संलग्न रहेको शव परीक्षण प्रतिवेदन, किटानी जाहेरी दरखास्त, प्रत्यक्षदर्शी मृतकका भाइ प्रज्वल राईको बकपत्र यमबहादुर बुढाथोकीको बकपत्र तथा शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट समेत समर्थित रहेको देखिँदा पुनरावेदन अदालत, इलामबाट यी पुनरावेदक / प्रतिवादी टेकबहादुर गुरागाईंलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद हुने सजाय हुने गरी ठहर गरेको फैसला मनासिब नै देखिने।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: सिजन रेम्मी

इति संवत् २०७३ साल भदौ १३ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. ९

१

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०७१-CI-०४६४, ०५४१, अंश चलन, श्रीमती दिल्लीमाया दर्शन वि. गोपालमान कपाली, गोपालमान कपाली वि. विनयकुमार कुस्लेसमेत

लामो समयको अन्तरालपछि आएर तेस्रो पुस्ताहरू बीचमा पनि अंशबन्डा र छुट्टिभिन्न भइसकेपछि हामीहरू बिच अंशबन्डा भएको छैन,

एकासगोलमा नै रहेका छौं भन्ने वादी र प्रतिवादी कुमारप्रसादको दाबीलाई न्यायसम्मत मान्न सकिने देखिँदैन। यी वादी र प्रतिवादी कुमारप्रसाद अष्टमानका छोराहरू रहेका र एक आपसमा अंशबन्डा भएको छैन भनी दुवैको मुख मिलेको हुँदा वादी र प्रतिवादी कुमारप्रसाद मात्र एकासगोलको अंशियार रहेको देखियो। तसर्थ प्रतिवादी कुमारप्रसादको नाउँमा नापी भएको काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. २५ को कि.नं. १२९ को जग्गा कित्ताबाट वादीले अंशहक पाउने गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा हो भनी मान नमिल्ने।

चितवन जिल्ला, भरतपुर नगरपालिका, वडा नं. १२ कि. नं. ३८०० को सम्पत्ति निजी आर्जनको सम्पत्ति हो भनी वादीले जिकिर लिएपनि स्पष्टरूपमा मेरो निजी आर्जनबाट जोडिएको हो भनी स्रोत खुलाउन सकेको देखिँदैन। यसरी निजी आर्जनको सम्पत्ति हो भनी प्रमाणित गर्न नसकेमा सगोलको आर्जनको सबै अंशियारको हक पुग्ने सम्पत्ति मानिन्छ। परिवारको मुख्यलगायत कुनै सदस्यले नगद आर्जन गरेबाटै सो सम्पत्ति निजको निजी आर्जन हुने होइन। अपितु त्यसमा सगोल परिवारको श्रम, सहयोग आदि पनि नपरेको भएमा मात्र निजी आर्जन हुने सबैको श्रम, सहयोग आदि परेको सम्पत्ति सगोलको हुने।

वादी र प्रतिवादी कुमारप्रसाद दर्शनबीच अंशबन्डा भएको भन्ने कानूनबमोजिमको तथ्य र अवस्था कहीं कतैबाट खुल्न आएको पनि छैन। सगोलको अंशियारले आफ्नो नाममा रहेका सम्पत्तिमा आफ्नो Exclusive right अर्थात् अन्य अंशियारबाहेकको आफ्नो निजी हक भनी दाबी गर्नका लागि कुनै वैध लिखत वा अन्य कानूनबमोजिमको कुनै ग्रहण योग्य प्रमाणबाट पुष्टि गर्नुपर्ने हुन्छ। तर प्रतिवादीबाट गरिएको मौखिक कथन मात्रले सो जिकिर अदालतले स्वीकार गर्न नसक्ने हुन्छ। प्रमाण

ऐन, २०३१ को दफा ६(क) अनुसार अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति भएको भनी अदालतले अनुमान गर्नुपर्ने हुन्छ र सोबमोजिम यी पुनरावेदक वादीले अदालतको अनुमानलाई अन्यथा प्रमाणित गरी खण्डन गर्न सकेको नपाइने ।

प्रस्तुत मुद्दामा वादीहरूको नाउँमा भएको सम्पत्ति एकासगोलका प्रतिवादी अंशियारले अंशको रूपमा पाउन नसक्ने भन्नु न्यायको मक्सद विपरीत हुन जान्छ । यसरी वादीले आफ्नो निजी सम्पत्ति हो भनी देखाएको सम्पत्ति निजी आयको स्रोतबाट जोडिएको भन्ने नदेखिँदा सगोलकै आर्जनबाट जोडिएको देखिन्छ । सगोलको आर्जनमा सबै अंशियारको हक लाग्ने भन्ने कुरामा विवाद हुन सक्दैन । यसरी वादीले जिकिर गरेको कित्ताको सम्पत्ति स्वआर्जनको हो भनी गरेको दाबी वस्तुनिष्ठ र सुस्पष्ट प्रमाणबाट पुष्टि गर्न सकेको नदेखिँदा वादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

तायदातीमा उल्लिखित सम्पत्ति आफ्नो ज्ञान सीपले आर्जन गरेको र अन्य अंशियारको अंश नलाग्ने निजी हकको सम्पत्ति हो भन्ने वादीको जिकिर तत्सम्बन्धी लिखतको आधारभूत र निश्चयात्मक प्रमाणबाट समर्थित नभएको र प्रतिवादी कुमारप्रसादको नाउँमा दर्ता भएको कि.नं. १२९ को जग्गा कित्ताबाट वादीले पनि आधा अंश हक पाउने देखिँदा वादी र प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर मान्य हुन सक्ने नदेखिँदा तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. २५ को कि.नं. १२९ र चितवन जिल्ला, भरतपुर नगरपालिका, वडा नं. १२ कि. नं. ३८०० जग्गाहरूबाट २ भागको १ भाग वादीलाई अंश दिने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७१।२।८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी र प्रतिवादी दुवैको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ ८ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०७१-CI-०२८५, अंश दर्ता, शंकर साह तेलीसमेत वि. चनर ज्योतिया तेलिन

प्रतिवादीहरूले कि.नं. १४९, कि.नं. १०४८ को जग्गा आफ्नो दाइजो पेवाको सम्पत्ति भनी दाबी गरेको अवस्थामा सो कुरा प्रमाणित गर्ने भार पनि निज दाबी गर्ने प्रतिवादीहरूमा नै रहन्छ । उल्लिखित यी जग्गा निजी तवरबाट प्राप्त सम्पत्ति नभै सगोलको परिवारमा रहँदा मूल्य तिरी खरिद गरी लिएको सम्पत्ति देखिन्छ । पारित लिखतमा दाइजो पेवाको सन्दर्भ उल्लेख गरिएको भएपनि सो तथ्य वादी पक्षले स्वीकार गरेको तथ्य नभएर स्वयम् प्रतिवादी पक्षले आफ्नै हितका लागि लेखाएको व्यहोरा देखियो । यस प्रकारको व्यहोराबाट उक्त सम्पत्तिमा वादीको हक पुग्ने रहेनछ भनी अर्थ गर्नु मनासिब नहुने ।

कि.नं. ४५९ को जग्गा बकस गरी लिएको हुँदा निजी आर्जनको सम्पत्ति हो भनी प्रतिवादी शंकर साहले जिकिर लिएपनि के कुन निजी आर्जनबाट जोडिएको हो भनी निजी आर्जनको स्रोत खुलाउन सकेको देखिँदैन । निजी आर्जनको सम्पत्ति हो भनी दाबी गरेपछि प्रतिवादीबाट निजी आर्जन प्रमाणित हुने प्रमाण पेस गर्न सक्नु पर्दछ । यसरी निजी आर्जनको सम्पत्ति हो भनी अन्यथा प्रमाणित गर्न नसकेमा त्यस्तो सम्पत्ति सबै अंशियारको अंश हक लाग्ने सम्पत्ति प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) बमोजिम अदालतले अनुमान गर्नुपर्ने ।

माथि विवेचित आधार र कारणबाट वादी दाबीबमोजिम तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित दर्ता स्रेस्ता मिले भिडेका जग्गाबाट २ भागको १ भाग वादीलाई अंश दिने ठहर्याएको पुनरावेदन

अदालत, हेटौंडाको मिति २०७१।३।१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी शंकर साह तेलीसमेतको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत : यज्ञप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ ८ गते रोज ४ शुभम् ।

- यसै लगाउको ०७१-CI-०२८५, अंश दर्ता, शंकर साह तेलीसमेत वि. चनरज्योतिया तेलीन भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

इजलास नं. १०

१

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६६-WO-०८०८, उत्प्रेषण, महेशकुमार श्रेष्ठ वि. त्रिभुवन विश्वविद्यालय पुनरावेदन आयोग, कीर्तिपुरसमेत

निवेदनमा उठाइएको मुख्य विवाद हेर्दा रिट निवेदकले मिति २०५२।८।१ देखि २०५६।३।२५ सम्मको अवधिको पारिश्रमिकलगायतको सुविधा पाउनु पर्ने हो वा होइन भन्ने देखियो । प्रस्तुत सन्दर्भमा रहेको कानूनी व्यवस्था हेर्दा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षक कर्मचारी सेवासम्बन्धी नियम, २०५० को नियम ९१ मा “कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई विश्वविद्यालय सेवाबाट हटाउने वा बर्खास्त गर्ने आदेश बढेर भई निज पुनः सेवामा कायम भएको अवस्थामा विश्वविद्यालय सेवाबाट हटाइएको वा बर्खास्त गरिएको मितिदेखि पुनः कायम भएको मितिसम्मको पूरा तलब भत्ता र ग्रेड वृद्धि भए त्यस्तो वृद्धिसमेत निजले पाउने छ” भन्ने प्रावधान रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी सोही नियमको नियम ८४ (झ) मा “लगातार ९० दिनसम्म बिना सूचना क्याम्पस वा कार्यालयमा अनुपस्थित रहेमा शिक्षक तथा कर्मचारीलाई विश्वविद्यालय सेवाका

निमित्त भविष्यमा अयोग्य नठहरिने गरी वा अयोग्य ठहरिने गरी विश्वविद्यालय सेवाबाट हटाउन वा बर्खास्त गर्न सकिने छ” भन्ने व्यवस्था रहेको देखिन्छ । ऐ. नियम ८४ (क) बमोजिम आफ्नो कर्तव्यमा लापरवाही गरेमा त्यस्तो अवस्थामा ऐ. नियम ८९ बमोजिम विभागीय कारवाही गर्ने अख्तियारवाला कार्यकारी परिषद् भएको पाइन्छ । कार्यकारी परिषद्ले नियम ८७ मा उल्लिखित कार्यविधि पूरा गरी अनुपस्थित भएको अर्थात् गैरहाजिर भएको मितिदेखि २०५२।८।१ देखि लागू हुने गरी निजलाई मिति २०५६।३।२५ मा सेवाबाट हटाउने गरी निर्णय गरेको र सो निर्णयको विरुद्धमा त्रि.वि. पुनरावेदन आयोगमा पुनरावेदन गरेकोमा पुनरावेदन आयोगले निर्णय गरिसकेपछि आयोगको निर्णयको विरुद्धमा सम्मानित अदालतमा रिट निवेदन दायर गरेकोमा सो निर्णयलाई सदर गरी २०५६।३।२५ बाट लागू हुने गरी अवकाश दिने गरी फैसला भएको देखिन्छ । प्रस्तुत सम्बन्धमा निज निवेदक मिति २०५२।८।१ देखि सेवामा उपस्थित नरहेको कुरामा विवाद देखिँदैन । मिति २०५२।८।१ देखि ९० दिनभन्दा बढी अनुपस्थित रहेको आधारमा नै सेवाबाट हटाउने गरी विभागीय सजाय भएको अवस्था पाइन्छ । निज सो अवधिमा अनुपस्थित रही हाजिरसमेत नभएको देखिएको र विभागीय कारवाही गर्नु पर्नाको कारण नै गैर हाजिर तथा अनुपस्थित रहेको भन्ने देखिएको अवस्थामा तलब भत्ता पाउनुपर्दछ भन्नु कानूनसम्मत नदेखिने ।

निवेदक २०५२।८।१ देखि २०५६।३।२५ सम्म क्याम्पसमा हाजिर भई काम गरेको अवस्था छैन । निज पुनर्बहाली भएको अवस्था पनि होइन । आफूलाई कानूनविपरीत हटाएको भनी यस अदालतमा रिट निवेदन दिएकोमा सो रिट खारेज भएको छ । सो अवधिको बिदा स्वीकृत भएको पनि छैन । यस्तो भवस्थामा काम नै नगरेको अवधिको तलब भत्ता पाउनुपर्छ भन्ने जिकिर न त युक्तिसङ्गत छ न

कानूनसम्मत नै हुने ।

तसर्थ निवेदकको मिति २०५२।८।१ देखि २०५६।३।२५ सम्म बिदा स्वीकृत भएको र निज कार्यालयमा हाजिर भएको पनि नदेखिएको तथा निवेदकले कार्यालयमा रही कार्य गरेको अवस्था पनि भएको नहुँदा केवल मिति २०५६।३।२५ देखि निवेदकलाई सेवाबाट हटाउने मितिसम्म कायम हुने उल्लेख हुँदा सो भन्दाअघि अनुपस्थित तथा गैरहाजिर रही काम नगरेको अवस्थाको तलब भत्ता पाउँ भन्ने निवेदकको दाबी त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षक कर्मचारी सेवासम्बन्धी नियम, २०५० को नियम ९१ को परिप्रेक्ष्यमा कानूनसम्मत नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर ७ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७२-WO-११४५, उत्प्रेषण, ब्रह्मप्रसाद महतो थारु वि. पुनरावेदन अदालत, हेटौँडासमेत

लेनदेन व्यवहारको ८ नं. हेर्दा, घरको मुख्य भई कामकाज गर्ने वा सगोलमै बसी विभिन्न ठाउँमा घर, खेती, व्यापार वा अरु कुनै काम गरी बस्ने उमेर पुगेका जानकार लोग्ने मानिस वा स्वास्नी मानिस आफू बसी काम गरेको ठाउँको मुख्य ठहर्छन् । त्यस्ता मुख्यले गरेको व्यवहार वा एकाघरका उमेर पुगेका अरूले गरेकोमा मुख्य जानकारको पनि सहिष्णुता वा लिखत भएको व्यवहार मात्र गोश्वारा धनबाट चल्छ भनी स्पष्ट उल्लेख भएको पाइन्छ । कलिया देवीले ऋण लिँदा रिट निवेदक ब्रह्मप्रसाद महतो थारूको मन्जुरी लिएको भन्ने कुनै आधार प्रमाण पेस गर्न सकेको अवस्थासमेत देखिँदैन साथै ऋण लिँदाको तमसुक लिखतमा समेत

यी रिट निवेदकलाई साक्षी राखेको नदेखिँदा त्यस्तो ऋण लेनदेन व्यवहारको ८ नं. अनुसार गोश्वारा धनबाट व्यहोर्नु पर्ने भन्ने विपक्षीतर्फका कानून व्यवसायीको बहस बुँदासमेत औचित्यपूर्ण नदेखिने ।

त्यस्तै लेनदेन व्यवहारको ९ नं. हेर्दा यसै महत्त्वको ८ नं. बमोजिम मुख्य भई कामकाज गरेकोमा बाहेक अरू अवस्थामा एकाघरका उमेर पुगेको कुनै व्यक्तिले कुनै व्यवहार गरेको रहेछ भने निजले आफूले आर्जन गरेको वा आफूखुसी गर्न पाउने सम्पत्तिबाट मात्र लिन पाउँछ... भनी स्पष्ट उल्लेख गरेको देखिन्छ । यसरी मुख्य भई कामकाज गरेकोमा बाहेक अरू अवस्थामा एकाघरका उमेर पुगेको कुनै व्यक्तिले (स्वास्नी, छोरा, अविवाहिता छोरी जोसुकै होस) कुनै व्यवहार गरेको रहेछ भने निजले आफूले पाउने धनमा निजको हक नपुगेसम्म साहुले सो धनमा समाउन पाउने नदेखिने ।

प्रस्तुत मुद्दामा कलिया देवीले लिएको ऋणबापत मन्जुरी नहुने ब्रह्मप्रसाद महतो थारूको सम्पत्तिबाट बिगो भरिभराउ गर्न नमिल्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्थाको विपरीत पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०७३।३।१६ को आदेश र सो आधारमा भएको काम कारवाहीसमेत उत्प्रेषणको आदेशबाट बदर हुने ।

इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक ४ गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. ११

१

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७१-CR-१०८५, जबर्जस्ती करणी, प्रकाश खडका वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक प्रतिवादीले अदालतमा करणीमा

इन्कार रहेपनि पीडितको यौन अङ्गमा औला छिराएकोमा साबित हुनु, पीडितको कन्याजाली च्यातिएको हुनु, योनिबाट रगत आइरहेको र घटनास्थलबाट बरामद पीडितको पाइन्टसमेतमा रगत देखिनु जस्ता तथ्य एवम् प्रमाणहरूले करणी गरेको पुष्टि भइरहेको अवस्थामा प्रतिवादीले लिएको आशय करणीको जिकिर यस मुद्दाको तथ्यसँग सान्दर्भिक हुन आएको देखिएन । प्रतिवादीले आफूले अदालतमा गरेको बयान मिसिल संलग्न अन्य कागजातहरूबाट समेत समर्थन हुन सकेको नदेखिने ।

जाहेरवालाको किटानी जाहेरी, पीडित र जाहेरवालाले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको कागज, वस्तुस्थिति मुचुल्काको मानिसहरूको भनाइ, घटनास्थल प्रकृति मुचुल्का, प्रतिवादीको मौकाको बयान, पीडितको स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदनलगायत मिसिल संलग्न प्रमाण कागजातहरूको आधारबाट यी प्रतिवादीले पीडित बालिकालाई जबरजस्ती करणी गरेको तथ्य पुष्टि हुन आएको देखिएको हुनाले पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर कानूनसम्मत नदेखिएकाले सुरु रूपन्देही अदालतले अभियोग दाबीबमोजिम कसुर ठहर गरी गरेको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

अतः प्रतिवादीले पीडित नाबालिकालाई जबरजस्ती करणी गरेको प्रमाणित हुन आएकोले निज प्रतिवादीलाई जबरजस्ती करणीको ३(१) नं. बमोजिम १२ वर्ष कैद र ऐ. को १० नं. बमोजिम पीडितलाई रु.५०,०००/- क्षतिपूर्ति भराई दिने ठहर्याई सुरु रूपन्देही जिल्ला अदालतबाट मिति २०७०।१।५ मा भएको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन बुटवलबाट मिति २०७०।१।१३ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: उदविर नेपाली

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर २० गते रोज २ शुभम् ।

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७२-CR-०११८, ज्यान मार्ने उद्योग, बसुन्धरा रेग्मी वि. नेपाल सरकार

कुनै पनि वारदातमा संलग्न रहेको यकिन गर्ने प्रत्यक्ष र विश्वासयोग्य प्रमाणको अभाव रहेको अवस्थामा सो वारदातपूर्वका घटनाक्रम, पीडित र प्रतिवादीका बीचको सम्बन्धसमेतलाई हेरिनुपर्ने । जाहेरवाला र प्रतिवादीका बीच अदालतमासमेत मुद्दा चली आपसमा विवाद भएको तथ्य स्थापित भएको छ । पीडितले जाहेरी दरखास्तमा, अनुसन्धानका क्रममा गरेको कागजमा र बकपत्रमा समेत आफू सोफामा बसिरहेको अवस्थामा प्रतिवादीले एसिड खन्याएको भनी लेखाएको देखिन्छ । सोफासमेत एसिडले जलेको घटनास्थल प्रकृति मुचुल्काबाट देखिएको छ । जाहेरवालालाई चरम पारिवारिक विवाद भइरहेको अवस्थामा यदि प्रतिवादीको भनाइअनुसार जाहेरवाला आफैँले आफ्नो शरीरमा एसिड खन्याएको भए यी प्रतिवादीले जाहेरवालालाई बचाउनेतर्फ प्रयत्न गर्नुपर्नेमा त्यस्तो गरेको अवस्थासमेत देखिँदैन । जाहेरवालाले आफ्नो शरीरमा आफैँ एसिड खन्याई आत्महत्या गर्नुपर्ने पूर्व परिस्थितिसमेत रहेको मिसिल प्रमाणबाट पुष्टि हुन सकेको छैन । सामान्यतया आपसी विवादमा एसिडको ग्यालेन खोसाखोस गर्ने क्रममा टाउकोमा एसिड पर्नसक्ने सम्भावना न्यून हुन्छ । यदि परिने हाले पनि थोरै मात्रामा पर्न सक्छ । प्रस्तुत वारदातमा जाहेरवालाको टाउको, अनुहार, घाँटी, छाती एवम् पाखुरासमेत एसिडले जलेको र निजको अवस्था मर्ने जोखिम रहेको भन्ने घाउ जाँच केस फारामबाट पाइने । वारदात प्रतिवादीले नगरेको भए जाहेरवाला गम्भीर घाइते भएको घटनाको जानकारी प्रतिवादीले मौकैमा सम्बन्धित निकायमा दिनुपर्ने र जाहेरवाला पतिको उपचारमा लाग्नुपर्नेमा १० गते भएको घटनापश्चात् यी प्रतिवादी फरार रही १४ गते मात्र फेला

परेको भन्ने प्रहरीको प्रतिवेदनबाट देखिएकोसमेतका उल्लिखित प्रमाण एवम् परिस्थितिबाट यी प्रतिवादीले बयानमा उल्लेख गरेअनुसार पीडित जाहेरवाला स्वयम्ले आफ्नो शरीरमा एसिड खन्याएको नभई यी प्रतिवादी वसुन्धरा रेग्मीले नै पीडितको शरीरमा एसिड खन्याएको पुष्टि हुन आउने।

ज्यान मार्ने उद्योगमा कर्ताले पूर्व मनसाय राखी तयारीका साथ इच्छित परिणाम प्राप्त गर्न उन्मुख भई काम गरेको हुन्छ। केबल इच्छाएको परिणाम मात्र पूरा भएको हुँदैन। ज्यान मार्ने उद्योगमा मनसाय तत्त्वले ठूलो महत्त्व राख्छ। मनसाय थियो वा थिएन भन्ने कुरा पीडितउपर प्रहार गरेको हतियार र सोको प्रयोगमा प्रयोग गर्ने व्यक्तिको इच्छामा निर्भर रहने।

ज्यान मार्ने उद्योगको अपराध ठहर हुनका लागि प्रतिवादीले पीडितलाई मार्ने मानसाय राखी सोहीबमोजिमको कार्य गरेको प्रमाणित हुनुपर्छ र त्यस्तो कार्यको परिणामस्वरूप पीडितको कुनै कारणबस ज्यानसम्म बचन गएको अवस्था स्पष्टरूपमा स्थापित हुनुपर्छ। ज्यान बचेको कारण तेस्रो पक्षको उपस्थिति हुनु नहुनुले अपराध घट्टाको परिस्थितिअनुरूप केही निष्कर्षमा पुग्न सजिलो हुन्छ, तर त्यही एउटा कारणबाट मात्र ज्यान मार्ने मनसाय थियो कि थिएन भनी भन्न सकिने अवस्था हुन्छ नै भन्न मिल्दैन। तेस्रो पक्षको उपस्थिति भन्दा पनि ज्यान मार्ने मनसाय हुनु ज्यानमार्ने उद्योगको अपराधमा आवश्यक तत्त्वको रूपमा रहने। वारदातमा एसिड जस्तो घातक तरल पदार्थ प्रयोग भएको अवस्था देखियो। उक्त प्रयोग गरिएको एसिडबाट पीडितलाई के कति क्षति पुर्याएको छ वा पीडितको ज्यानै जाने जोखिम छ कि छैन भनेर पनि हेर्नुपर्ने हुन्छ। पीडित बलबहादुर बुढाको घाउ जाँच केस फारममा Scalp, Face, neck, chest, Arm मा Acid Burn शरीर जलेको अवस्था र मर्ने जोखिम भएको भन्ने शिक्षण अस्पताल महाराजगञ्जको केस फाराम प्रतिवेदनबाट पनि देखिन्छ। यस्तो अवस्थामा

पीडितलाई सामान्य घाउचोट लागेको, पीडित बोल्न, हिँड्न सक्ने सामान्य रहेको कारणबाट ज्यानमार्ने उद्योग होइन, कुटपिट हो भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर र निजको तर्फबाट उपस्थित कानून व्यवसायीहरूको बहस जिकिर कानून तथा न्यायसम्मत नदेखिने।

प्रतिवादीले मौकामा र अदालतमा इन्कारी बयान गरेकै कारणबाट निर्दोष छु भन्ने जिकिर कानूनसम्मत देखिँदैन। प्रतिवादीको घाउचोट लाग्नु मात्र निर्दोषिताको प्रमाण हुन सक्दैन। उक्त वारदातको प्रत्यक्षदर्शी व्यक्ति भनिएका निजहरूका छोरा विवेक बुढाले मौका र अदालतमा गरेको बकपत्रमा एकरूपता देखिँदैन भने निज विवेक बुढाले भनेकोले थाहा पाएको हुँ भनी मौकामा कागज गरेका प्रतिवादीका साक्षीले अदालतमा आई गरेको बकपत्रको व्यहोरालाई मिसिल संलग्न अन्य प्रमाणबाट समेत पुष्टि भएको हुनुपर्ने हुन्छ। अन्य प्रमाणहरूले समेत समर्थन नगरेको प्रतिवादीका साक्षीको बकपत्रलाई प्रमाणमा लिन मिल्ने नदेखिएका कारण प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

प्रतिवादी वसुन्धरा रेग्मीले उल्लिखित प्रमाण आधारबाट ज्यान मार्ने उद्योगको कसुर गरेको पुष्टि हुन्छ। तर पुनरावेदक प्रतिवादीको नाबालक छोराछोरी भएबाट लोग्नेस्वास्नीको विवादको कारण घटना भएको तथ्यलाई समेत विचार गरी कैद निर्धारणमा ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. अनुसार ५ वर्ष कैद गर्दा पनि न्याय उद्देश्य पूरा हुने।

अतः अभियोगमाग दाबीबमोजिमको आरोपित कसुरमा प्रतिवादी वसुन्धरा रेग्मीलाई ज्यान मार्ने उद्योगमा ६ वर्ष कैद हुने ठहर गरेको सुरु बाँके जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।८।२१ को फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, नेपालगञ्जको मिति २०७१।११।१९ को फैसला सजायको हकमा सम्म केही उल्टि भई पुनरावेदक प्रतिवादी वसुन्धरा रेग्मीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. बमोजिम

५ वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: उदविर नेपाली

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर २० गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. १२

१

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०६८-WO-०८३५, उत्प्रेषण/परमादेश, चन्द्रकिरण राजभण्डारी वि. नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

व्यक्तिको निजी सम्पत्ति पनि सार्वजनिक हित र सडक निर्माण विस्तार वा सुधार गर्नका लागि राज्यले जुनसुकै बेलापनि अधिग्रहण गरी लिनसक्ने कुरा स्वीकार्य हुन्छ । सडक निर्माण, विस्तार वा सुधारको क्रममा सीमाभित्र परेका व्यक्तिहरूको घरजग्गा अधिग्रहण गरी लिँदा व्यक्तिगतरूपमा कुनै एक व्यक्तिलाई मर्का पर्ने भए पनि यो सार्वजनिक सम्पत्तिको रूपमा रहने र सबैले उपभोग गर्ने भएकाले लोकहितका लागि नै भएको मान्नुपर्ने हुन्छ । यसरी लोकहितका लागि व्यक्तिको सम्पत्ति राज्यले प्राप्त गर्ने कुरा स्वीकार्य भएपनि सो कार्य गर्दा कानूनबमोजिम निर्धारण गरिएका प्रक्रिया पूरा गर्न नपर्ने भन्ने कुरा स्वीकार्य हुन नसक्ने । निवेदकको सम्पत्ति सार्वजनिक उपयोगको लागि अधिग्रहण गरिएको अवस्था तथा परिस्थितिलाई विचार गर्दा सार्वजनिक हितका लागि उपयोगमा ल्याएको व्यक्तिको घरजग्गाबापतको क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा दिएर मात्र उपयोग गर्नुपर्नेमा सोसम्बन्धी कुनै कार्य अगाडि बढाएको अवस्था मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट देखिएन । अधिग्रहण गरिएका घरजग्गाको विवरणसहित सम्बन्धित व्यक्तिलाई सो कुराको सूचना दिने, मुआब्जा प्रदान गरिने वा नगरिने सम्बन्धमा कुनै निर्णय भई भए गरेको व्यहोरा जानकारी गराइएको पनि नपाइएको अवस्थामा राज्यका काम

कारवाही उचित र प्रक्रियासम्मत रूपमा भए गरेका छन् भनी मान्न सकिने अवस्था देखिएन । राज्यको जिम्मेवार निकायबाट व्यक्तिको निवास भत्काउने कार्य गर्दा सूचना प्रकाशित गर्नु मात्र पर्याप्त हुँदैन । त्यस्तो कार्यबाट सिर्जित समस्याको समाधान र असन्तुष्टिको सम्बोधनको लागि आवश्यकतानुसार व्यक्तिगत तवरमा समेत सम्बोधन गरिनु आवश्यक हुन्छ । व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण गरी लिएपछि हकवालालाई व्यक्तिगतरूपमा पनि पाउने हर्जाना वा क्षतिपूर्तिबारे सम्बोधन गरेको अवस्था यकिन गरी विवरण प्रस्तुत गर्न सकेको पनि देखिएको छैन । उल्लिखित अवस्थामा विपक्षी अधिकारप्राप्त निकाय वा पदाधिकारीले गरेका काम कारवाहीमा कानूनबमोजिम तोकिएको कर्तव्य पूरा भएको भन्ने देखिन नआउने ।

तसर्थ, उल्लिखित आधार,कारण र कानूनी व्यवस्थासमेतबाट प्रस्तुत रिट निवेदनमा उल्लिखित कि.नं.६६ र कि.नं.२३२ को जग्गा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौँबाट प्रकाशित मिति २०६९।९।१९८ को सूचनामा परेको अवस्था समेत देखिई रहेकोले उक्त जग्गा सडक सीमाभित्र परेको जग्गा हो, होइन ? निवेदकले उल्लेख गरेका घरलगायतका निर्माण कार्य कानूनको प्रक्रिया पूरा गरी निर्माण गरेको देखिन्छ वा देखिँदैन ? सोसमेतको वास्तविक तथ्य यकिन गरी कानूनबमोजिम सार्वजनिक सडकमा परेको घरजग्गाबाहेक निवेदकको निजी हक वा स्वामित्वको जग्गामा समेत पर्ने गरी सडक निर्माण गरिएको देखिन आएमा निवेदकको त्यस्तो सार्वजनिक सडकमा पारिएको निजी सम्पत्तिबापत कानूनबमोजिम मनासिब क्षतिपूर्ति दिनु वा दिनु नपर्ने भए सोको कारणसहितको जानकारी निवेदकलाई दिने कार्य गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूको नाउँमा परमादेशको आदेश जारी हुने ।
इजलास अधिकृत: नगेन्द्रकेशरी पोखरेल
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर १४ गते रोज ३ शुभम् ।

- यसै प्रकृतिको ०६८-WO-०९३६, उत्प्रेषण / परमादेश, चन्द्रकृष्ण श्रेष्ठसमेत वि. ललितपुर उपमहानगरपालिकासमेत भएको मुद्दामा पनि यसै अनुसार फैसला भएको छ।

२

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या. श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६८-WO-०९५४, उत्प्रेषण, लिलाबहादुर सुनार वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरवार, काठमाडौंसमेत मालपोत ऐन, २०३४ को उक्त दफा ७(२) को व्यवस्थाअनुसार नापीमा दर्ता हुन छुट भएका जग्गाहरू सम्बन्धमा साबिक दर्ता, तिरो र भोगसमेतका आधारमा आवश्यक छानबिन गरी तोकिएको प्रक्रिया अपनाई जग्गा दर्ता गर्न सकिने भन्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्था रहेकोमा मालपोत कार्यालयले सो कानूनी व्यवस्थाको पालना गरी निवेदकको साबिक दर्ता तिरो, एवम् भोगसम्बन्धी सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कन एवम् छानबिन गरेको देखिन नआउने।

छुट दर्ता गरिपाउँ भनी आफ्नो हक भोग तिरोसमेतको प्रमाण साथै राखी रिट निवेदकले मालपोत कार्यालय ओखलढुंगामा दिएको निवेदनको सम्बन्धमा कानून बमोजिम निवेदकको दाबी पुग्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा पेस भएको सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी निर्णय गर्नुपर्नेमा निवेदकले पेस गरेका सबुद प्रमाणको कुनै मूल्याङ्कन नगरी उल्लिखित कि.नं. ९०८ र ७६ को जग्गाहरू र ७६ को जग्गाहरू सरकारको नाममा भएको भन्ने पत्रलाई मात्र आधार लिई निवेदकको निवेदन तामेलीमा राखिदिने गरेको मालपोत कार्यालय, ओखलढुंगाको मिति २०६८।२।१९ को टिप्पणी आदेश सदर गरेको कार्य उक्त कानूनी व्यवस्था र यस अदालतबाट प्रतिपादिन सिद्धान्तसमेतको विपरीत भई त्रुटिपूर्ण रहेको देखिँदा उक्त मिति २०६८।२।१९ को टिप्पणी आदेश उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने।

रिट निवेदकले मालपोत कार्यालय,

ओखलढुंगामा दिएको छुट जग्गा दर्तासम्बन्धी निवेदनको विषयमा निवेदकले पेस गरेको सबुद प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी कानूनबमोजिम बुझनुपर्ने आवश्यक प्रमाण बुझी मालपोत ऐनको कानूनी प्रक्रिया पूरा गरी निवेदकले दाबी लिएको जग्गा निजका नाममा दर्ता हुन सक्ने हो, होइन ? भनी कानूनबमोजिम निर्णय गर्नु भनी विपक्षी मालपोत कार्यालय, ओखलढुंगाको नाममा परमादेशसमेत जारी हुने।

इजलास अधिकृत: इन्द्रबहादुर कठायत
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल पुस ३ गते रोज १ शुभम्।

इजलास नं. १३

१

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०६८-CI-१२०८, लिखत बदर, दर्ता बदर दर्ता, मिथिलेशकुमार मण्डल वि. भूमिका कुमारीको संरक्षक भई आफ्नो हकमा समेत वीणा कुमारी मण्डल

फिराद दाबीको तथ्य अवलोकन गर्दा प्रतिवादीले वादी पत्नी विणा कुमारीले छोरी जन्माएको कारणबाट निजमाथि पुनरावेदक पतिले असामान्य व्यवहार गरेको भनी लेखेको पाइन्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीले प्रतिउत्तर पत्रको प्रकरण ४ मा पुनम कुमारी मण्डललाई दोस्रो पत्नीको रूपमा विवाह गरेको स्वीकार गरेबाट वादीहरू प्रति पिता पतिको हैसियतले गर्नुपर्ने व्यवहार निज पुनरावेदक प्रतिवादीले नगरेको भन्ने नै देखिन आउँछ। यस तथ्यले पुनरावेदकले वादीलाई कानूनबमोजिम दिनुपर्ने सम्पत्तिमा दखल पुर्याउने उद्देश्यले दाबीको कि.नं.१८४ को जग्गा वादीलाई थाहा जानकारी नदिई बिक्री गरेको भन्ने वादीको दाबी अन्यथा रहेछ भन्न नसकिने।

पुनरावेदकले यो यस्तो परिबन्द परी व्यवहार चलाउनको लागि दाबीको जग्गा लिखत गरी बिक्री गरेको

भनी तथ्यगत र वस्तुतः रूपमा प्रमाणित गर्न नसकेको र लिखत गर्दा एकासगोलकी अंशियार श्रीमती वादी विणा कुमारीको मन्जुरी लिएको पनि नदेखिँदा वादी विणा कुमारीको हकमा लिखत बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेन भन्ने पुनरावेदन जिकिर मनासिब नदेखिने ।

तसर्थ, माथि उल्लिखित आधार र कारणबाट नाबालक भूमिकाकुमारीको हकमा लिखत बदर नगरी वादी विणा कुमारी मण्डलको हकमा सम्म ५ भागको १ भाग लिखत र दर्ता बदर भई निज वादी विणा कुमारीको नाममा दर्ता हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट मिति २०६८।१।१२ मा भएको फैसला मिलेको हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृतः कपिलमणि गौतम

कम्प्युटरः अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल पुस १८ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०६८-CI-१३३६, उत्प्रेषण / परमादेश, घुर्नी थरूनी वि. भूमिसुधार कार्यालय, सुनसीसमेत

भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २५ बमोजिम पति रामे चौधरीको मोहियानी हक कायम रहेको अवस्थामा मात्र निजको पत्नीको हैसियतले ऐ. ऐनको दफा २६(१) बमोजिम पुनरावेदिकाले नामसारी गर्न पाउने हो । पतिले २०२४ सालमा नै कमाउन सकिदैन भनी छोडपत्र गरेपछि त्यस्तो जग्गामा पत्नीको हैसियतले मोहियानी नामसारी गर्ने हकद्वया पुनरावेदिकामा रहने स्थितिसमेत भएन । मोही लगत कट्टा भएको मितिले करिब ३७ वर्षसम्म पतिले आफ्नो जीवनकालमा उजुर नगरी बसेको तथ्यले पुनरावेदिकाले दाबीको जग्गाको जोतकमोद हालसम्म गरिरहेको भनी लिएको जिकिर पनि विश्वसनीय देखिएन । पति मोहीको जीवन कालमा मोही लगत कट्टा भएको विषयमा लगत कट्टा भएको करिब ३७

वर्षसम्म निजले उजुरी गरी उपचार माग गर्न नसकेको कुरामा निजको मृत्युपश्चात् पत्नीको हैसियतले दाबीको जग्गामा पतिको मोहियानी हक नामसारी गर्न हकदाबी गर्न पाउने हकाधिकार पुनरावेदिकामा रहेको भन्न नमिल्ने ।

तसर्थ, माथि उल्लिखित आधार र प्रमाणबाट भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६ बमोजिम आफैं मोही बनी नसकेको अवस्थामा निर्विवाद हकमा जारी हुने उत्प्रेषणको आदेश विवादित विषयमा आएको देखिँदा निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भनी पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०६८।१।१५ मा भएको आदेश मिलेको हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृतः कपिलमणि गौतम

कम्प्युटरः अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल पुस १८ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. १४

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६९-CR-०२८६, ०५२९, ०६९-RC-०१०६, कर्तव्य ज्यान, पुरन सुनारसमेत वि. नेपाल सरकार, तुलवीर राना वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. मनिसरा बुढा

प्रतिवादीहरूको प्रहरीमा भएको साबिती बयान, उक्त बयानलाई पुष्टि हुने गरी प्र. मनिसराले अनुसन्धानमा गरेको बयान, मनिसराले पुनरावेदन अदालतमा यी प्रतिवादीहरूलाई डोरी दिएको भनी प्र. मनिसराले यी प्रतिवादीहरूलाई त्यत्तिकै पोल गर्नुपर्ने कारणको विद्यमानता नदेखिएको, एकजनाले मात्र उक्त वारदात गराउन सक्ने अवस्था नदेखिएको । प्र. मनिसराले पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतमा पुनरावेदन दिँदा “हुल हुज्जतका साथ पुरुष मानिसहरू मेरो घरमा आउँदा मेरो सुरक्षामा नै खतराको अवस्था एकातिर थियो भने उनीहरू मृतकलाई मार्ने योजना बनाएर

आएका हुन् भन्ने कुरा पनि मलाई थाहा थिएन, केवल डोरी ल्याउनु भनेको भरमा मैले उनीहरूको डरले मात्र डोरी दिएकी हुँ" भनी पोल गरी अन्य प्रतिवादीहरूको वारदातमा संलग्न रहेको कुरा व्यक्त गरेकोमा सो बयानलाई निजहरूले उल्लेख गरे अनुरूप लास प्रकृति मुचुल्का र पोस्टमार्टम रिपोर्टबाट स्थापित हुनुबाट यी सबै प्रतिवादीहरूको कर्तव्यबाट मृतक दुर्गबहादुरको मृत्यु भएको हो भन्ने देखिन आउने ।

यी सबै प्रतिवादीहरूले विभिन्न किसिमबाट गरेको कार्यले मृतकलाई मृत्युको मुखमा पुर्याएको देखिन गई यसैको प्रहारबाट मृतकको मृत्यु भएको भन्ने नदेखिएकोले सबैलाई जन्मकैदको सजाय हुने नै देखिने ।

प्रतिवादीहरूले मृतकलाई मार्नुपर्ने सम्मको पूर्व रिसइवी केही नभएको, धारिलो हतियारको प्रयोग गरेको अवस्था पनि नरहेको, मनिसराले आफ्नो लोकलाजबाट बचनका लागि र अन्य प्रतिवादीहरूले सामाजिक अवाञ्छित क्रियाकलापबाट समाजलाई जोगाउने उद्देश्यले मृतकलाई तर्साउने प्रयोजनका लागि गरिएका कार्यहरूको परिणामस्वरूप मृतकको मृत्यु भएको हुन सक्ने कुरालाई इन्कार गर्न सकिने अवस्था नरहेको देखिँदा प्रतिवादीहरूलाई जन्म कैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने भएकोले मुलुकी ऐन, अ.बं.१८८ नं. बमोजिम १४ वर्ष सजाय हुनुपर्ने देखिने ।

अतः माथि उल्लिखित तथ्य एवम् प्रमाणको विवेचनासमेतको आधारमा प्रतिवादीहरूले मृतक दुर्गाबहादुर दमाईलाई कर्तव्य गरी हत्या गरेको ठहरेको सुरु सुर्खेत जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । प्रत्येक प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १४ (चौध) वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक ३० गते रोज ३ शुभम् ।

मान्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मान्या. श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०६५-८१-०३०३, घर भत्काई जग्गा खाली, जमुना साह कलवार वि. धीरेन्द्रप्रसाद जैसवाल

२०५३ सालमा भएको विवादित न.नं. ३ को जग्गाको पूर्वतर्फको किल्लामा रहेको न.नं. १३८ को जग्गा मिति २०६२।७।२८ मा भएको नक्सा मुचुल्कामा मिलेको छैन । नापी कार्यालयबाट प्राप्त नक्सा ट्रेस हेर्दा पनि वादीको कि.नं. १३९ को जग्गाको पूर्व सिमाना कि.नं. १३८ रही सो कि.नं. १३८ को जग्गाले दक्षिणतर्फ कि.नं. १२४ समेतको जग्गाको सिमानालाई छोएको देखिन्छ । साथै २०६२ सालमा भएको नक्सा मुचुल्कामा साबिक २०५३ सालको नक्सा मुचुल्कामा खोलिएको प्रतिवादीको कि.नं. १९८ र २०० को जग्गा के कहाँ छ देखाइएको नपाइँदा प्रस्तुत मुद्दामा मिति २०६२।७।२८ मा भएको नक्सा मुचुल्का नापी कार्यालयको नक्सा प्रिन्ट तथा २०५३ सालमा भएको नक्सा मुचुल्कासँग मिल्न भिड्न नआएकोले त्रुटिपूर्ण देखिँदा सो नक्सा मुचुल्का बदर गरी दिएको छ । त्यस्तो नमिलेको नक्साको आधारमा वादी दाबीबमोजिम घर भत्काई पाउने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६५।५।९ को फैसलासमेत मिलेको नदेखिँदा बदर गरी दिएको छ । अब वादी प्रतिवादीको स्वेस्ताअनुसारको जग्गा देखिने गरी, २०५३ सालको नक्सामा वादीले जिती पाएको जग्गा समेत देखिने गरी र नापीको नक्सा प्रिन्टसमेतसँग भिडाई रीतपूर्वक नक्सा गरी पुनः इन्साफ गर्नु भनी प्रस्तुत मुद्दाको लगत कट्टा गरी उपस्थित पक्षहरूलाई तारिख तोकी प्रस्तुत मुद्दाको सुरु तथा पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिसिल उच्च अदालत जनकपुर, वीरगञ्ज इजलासमा

पठाई दिने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम्

२

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०६९-CI-०७०२, ०७०-CI-०५०४, अंश चलन, तिलकमान सिंह प्रधानसमेत वि. रत्नकुमारी श्रेष्ठ प्रधान, गंगादेवी प्रधान वि. रत्नकुमारी प्रधान (श्रेष्ठ)

लामो समयदेखि पैतृक थाकथलोबाट बाहिर बसेपनि पुर्खाको पैतृक सम्पत्तिमा वादीको अंश हक निहित रहेकै हुने ।

वादीका कान्छा ससुरा माणिकलालसमेतको नाउँमा पैतृक सम्पत्ति संयुक्त नाउँमा रहेको भन्ने तथ्यलाई स्वयम् प्रतिवादीले स्वीकार गरेको पाइन्छ । पुर्ख्यौली सम्पत्ति ४ पुस्तासम्मका व्यक्तिहरूको नाउँमा संयुक्त रहेको हुँदा केही पैतृक सम्पत्ति बन्डा हुन बाँकी नै रहेको पुष्टि हुने ।

कि.नं. ८६७ को जग्गामा ३ तले माटोको जोडाई जस्ताको छाना भएको घर रहेको भन्ने तायदातीमा उल्लेख छ । कि.नं. ८७१ को घर जग्गा प्रतिवादी तिलकमानले ०३६ सालमा स्ववासी दर्ता गरेको भन्ने देखिन्छ । उक्त दुवै कित्ता घर जग्गा स्ववासी रहेको आधारबाट दर्ता रहेको भन्ने देखिन्छ । परापूर्वकालदेखि बसोबास भोगको आधारबाट दर्ता भएको देखिँदा ती घर जग्गा पुर्खाकै पालादेखि कै बसोबास भइरहेको भन्ने बुझिन्छ । काठमाडौं उपत्यकामा बसोबास गरिरहेको घर स्ववासीको रूपमा नजिर्ई नाप जाँच हुने प्रचलन रहेको र त्यस्तो स्ववासीले पुरानो लामो समयदेखिको भोग बसोबासलाई जनाउने गरेको पाइन्छ । कतिपय अवस्थामा बसोबास भोग व्यवहार लामो समयदेखि अलगअलग भए पनि पुर्ख्यौली पैतृक सम्पत्तिबाट हक हिस्सा पाउन बाँकी नै रहेको हुन्छ । यस अवस्थामा पुर्ख्यौली सम्पत्तिबाट

सम्म हक हिस्सा छुट्याई दिनुपर्ने ।

बाबुबाजेको पैतृक सम्पत्ति अंशियारलाई बन्डा लाग्ने अंशबन्डाको महलको १४ नं. मा कानूनी व्यवस्था रहेको छ । पैतृक सम्पत्तिबाट अंशियारलाई अंश हिस्सा छुट्याई दिने हाम्रो न्यायिक परिपाटी रहेकै छ । कतिपय अवस्थामा बाबु, बाजेसमेतका बीचमा पैतृक सम्पत्तिको हिस्सा नछुट्टिएको लामो अवधिसम्म पनि सगोलमै रहन गएको हुन्छ । यसमा विविध कारणहरू हुन सक्दछ । जस्तै प्रस्तुत मुद्दामा १९९८ सालमा नै वादीका ससुरा नोकरीको सिलसिलामा काठमाडौं बाहिर गई उतै बसोबास गरे, त्यस्तै प्रतिवादी माणिकलालतर्फ पनि वीरगञ्ज गई बसे यस अवस्थामा वादीतर्फका हाँगा उपत्यका बाहिर गई बसेको हुँदा पैतृक हक हिस्सा छुट्टिन सकेन । प्रतिवादी तिलकमानको प्रतिउत्तरमा वादीको हिस्सा गंगामायासँग रहेको भनी उल्लेख गरेका छन् । यसबाट पनि वादीले पैतृक सम्पत्तिबाट हिस्सा भाग पाएको भन्ने नदेखिने ।

तसर्थ ४ पुस्तासम्म पनि केही जग्गा संयुक्त नाउँमा नै रहन गएको भन्ने प्रतिवादी तिलकमानले स्वीकार गरेको पाइयो । वादीतर्फका हाँगाले पैतृक थाकथलोको घर जग्गाबाट हक हिस्सा पाइसकेको भन्ने पुष्टि भएको पाइँदैन । वादी र प्रतिवादीहरूले अलगअलग बसोबास व्यवहार गरी आएको देखिए तापनि उक्त कि.नं. ८६७ र ८७१ को घर जग्गा पुर्ख्यौली सगोलकै अबन्डा गोश्वाराधनको रूपमा रहेको सम्पत्ति भन्ने देखिँदा सो कि.नं. ८६७ र ८७१ को घर जग्गाबाट वादीले आफ्नो हक हिस्सासम्म अंश पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६७।३।१४ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: यमप्रसाद बास्कोटा

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर २२ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६९-CI-१२५७ र ०७०-

CI-११८५ अंश दर्ता, पतिलाल राउत कुर्मीसमेत वि. मनमतियादेवी कुर्मीसमेत, मनमतियादेवी कुर्मीसमेत वि. पतिलाल राउत कुर्मीसमेत

वादी मनमतियादेवी कुर्मीले सुरज राउत कुर्मीको नाउँको विभिन्न ३ कित्ता जग्गा मिति २०५४।४।८ मा नामसारी गराइलिएको देखिन्छ । मृतकको सम्पत्ति कुनै अंशियारका नाममा स्थानान्तरण गर्ने कार्य नामसारी हो । यसले अंश लिइसकेको कुरालाई इंगित गर्दैन । प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) अनुसार एकाघरसँगका अंशियारहरूमध्ये जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था देखिँदा यसरी कुनै अंशियारको नाममा नामसारी भएको सम्पत्ति सगोलकै सम्पत्ति भई सबै अंशियारका लागि बन्दायोग्य हुन्छ । तसर्थ सगोलका अंशियारमध्ये कुनै अंशियारको मृत्युपश्चात् सगोलकै परिवारका कुनै सदस्यको नाउँमा जग्गा नामसारी भएकै कारणबाट नामसारी गरी लिनेको पैतृक सम्पत्ति माथिको अंशको हक परित्याग भएको निष्कर्ष निकाल्न नमिल्ने हुँदा व्यवहार प्रमाणबाट छुट्टी भिन्न भएको आधार प्रमाणको रूपमा नामसारी क्रियालाई लिन मिल्ने अवस्था नरहने ।

प्रतिवादीहरूले मिति २०६८।१।२९ मा पेस गरेको तायदाती फाँटवारीको दर्खास्तमा प्रतिवादी पतिलाल राउत कुर्मीको नाउँमा विभिन्न ६ कित्ता जग्गा र निजका पिता स्व. चनरदेव कुर्मीका नाउँमा १ कित्ता घरसहितको जग्गा रहेको भन्ने देखिन्छ । उल्लिखित जग्गाहरू पैतृक होइनन् बन्दा गर्नुपर्ने होइन भनी प्रतिवादीहरूले जिकिर लिएको देखिँदैन । वादी प्रतिवादीको सम्पत्ति हेर्दा दुवैतर्फको सम्पत्तिमा समानता नभई असमानता रहेको भन्ने पनि देखिन आउँछ । व्यवहार प्रमाणबाट छुट्टी भिन्न भएको जिकिर लिनेले पैतृक सम्पत्ति यो यस हिसाबबाट बन्दा गरी

छुट्टी भिन्न भएको हो भनी प्रमाणित गर्न पनि सक्नु पर्दछ । उपरोक्त कानूनी व्यवस्थाबमोजिम समान अंशियारका बीचमा समान किसिमले पैतृक सम्पत्तिको बाँडफाँड गरी छुट्टी भिन्न भएको हो भन्ने कुनै वस्तुनिष्ठ प्रमाण प्रतिवादीहरूले पेस गर्न सकेको नदेखिने ।

समान अंशियारका बीचमा समान तरिकाले अंशबन्डा भए गरेको वस्तुगत आधार नदेखिएको यस प्रकारको पृष्ठभूमिमा भूमिसुधार कार्यालयमा अलग अलगरूपमा १ नं. फाराम भरिएको आधारमा अंशजस्तो कुनै पनि व्यक्तिको नैसर्गिक हकबाट वञ्चित गर्न मिल्दैन । मोहियानी हकको प्राप्तिको लागि मोहीको एकासगोलको परिवारले कति क्षेत्रफल जग्गा मोहीबापत कमाउन पाउने भन्नेसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको प्रयोजनको लागि १ नं. फारामको महत्त्व हुन सक्दछ । अलगअलग रूपमा १ नं. फाराम भरेको आधारले पैतृक सम्पत्ति बन्दा भइसकेको भनी मान्न सकिँदैन । १ नं. फारामको औचित्य र प्रयोजन मूलतः मोहियानी हकको अधिकारको लागि नै हो । सगोलको अंशियारको बीचमा रहेको पैतृक साझा सम्पत्ति बाँडफाँड अंशबन्डासम्बन्धी विवादलाई सो १ नं. फारामले मात्र निर्धारण नगर्ने ।

यसै सन्दर्भमा पुनरावेदक प्रतिवादी निजामुद्दीन मियाँसमेत प्रत्यर्थी महमद मियाँ भएको अंश मुद्दामा “वादी प्रतिवादी दुवै नाउँमा भूमिसम्बन्धी अनुसूची फाराम १ नं. तथा ७ नं. फारामहरू अलगअलग भरी छुट्टै बस्दै आएको भन्नेसम्बन्धमा जग्गाको विवरण भरी एकै परिवारका २ व्यक्तिले अलग अलग पेस गर्दैमा अंशबन्डा भइसकेको भन्न सकिने स्थिति नहुने । कानूनबमोजिम बराबर हक हिस्सा अंश कायम हुने दाजु भाइ बीचमा देखिएको असमान जग्गा दर्ताको अवस्था देखिँदा वादी प्रतिवादी बीच अंशबन्डा भएको र वादीले अंश हक छुट्टी सकेको भन्न सकिने अवस्था नहुने ।” भनी (नेकाप, २०६०, वैशाख, नि.नं.

७१७२) सिद्धान्त प्रतिपादन भएको देखिन्छ । तसर्थ प्रस्तुत मुद्दामा समेत भूमिसम्बन्धी १ नं. फाराम अलग अलग भरेकै आधारमा अंशबन्डा भइसकेको ठहराउनु न्यायोचित हुने नदेखिने ।

तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित सम्पत्तिमध्ये के कुन सम्पत्ति बन्डा लाग्ने हो ? भन्नेतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदन अदालतले तायदातीमा उल्लिखित सम्पत्तिमध्ये बकसपत्रबाट पाएको सम्पत्तिबाहेकका अरू सम्पत्ति बन्डा लाग्ने निष्कर्ष निकालेको देखिन्छ । उक्त तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित प्रतिवादी ओमप्रकाश प्रसाद नाउँको पर्सा, मजडिया पिप्रा-७ कि.नं. ९३ को जग्गा बिगाहा ०-१-१४ जग्गा उक्त जग्गा वादी मनमतियादेवीले साबिकमा कोसिला सोनारलाई र.नं. २७६० मिति २०५९।९।१ मा राजीनामा गरी तहतह बिक्री हुँदै सोही कि.नं. ९३ को जग्गा रमेशकुमार अग्रवालबाट प्रतिवादी पतिलालका छोरा प्रतिवादी ओमप्रकाश प्रसाद पटेलका नाउँमा र.नं. २६१ग मिति २०६५।४।२२ को राजीनामाबाट प्राप्त भई निजका नाउँमा रहेको राजीनामाको लिखतको प्रतिलिपिबाट देखिन आएको ।

यसरी स्वयम् वादीले बिक्री गरेको जग्गा दोस्रो पुस्ताका व्यक्ति प्रतिवादी ओमप्रकाशप्रसादले खरिद गरेको सो जग्गाबाट वादीले अंश पाउने देखिन आउँदैन । तसर्थ उक्त कि.नं. ९३ को जग्गालाई समेत बन्डा लाग्ने भनी पुनरावेदन अदालतले निकालेको निष्कर्ष मनासिब नदेखिने ।

तसर्थ विवेचित आधार कारण प्रमाणहरूबाट उल्लिखित कि.नं. ९३ को जग्गासमेत बन्डा लगाइ दिने ठहर्याएको हदसम्म पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६९।१।१३ को फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई बकसपत्रबाट पाएको सम्पत्तिबाहेक अरू तायदातीमा उल्लिखित सम्पत्तिबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्याई भएको फैसला सो

हदसम्म मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर १५ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १६

१

मान्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मान्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई, ०६८-WO-०९९७, उत्प्रेषण / परमादेश, रामसिंह थापा वि. लोक सेवा आयोग, के.का. अनामनगर, काठमाडौँसमेत

प्रस्तुत निवेदन यस अदालतमा विचाराधीन रहेकै अवस्थामा विपक्षीमध्येको सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको मिति २०७०।२।२ को बढुवा नियुक्तिपत्र र नेपाल सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको मिति २०७०।२।२ को निर्णयानुसार निवेदक रामसिंह थापाले नेपाल वन सेवा, स्वायल एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह राजपत्राङकित द्वितीय श्रेणी (प्रा.) पदमा बढुवा भई नियुक्ति पाइसकेको भन्ने नेपाल सरकार वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको च.नं. ३३७३ मिति २०७०।२।२ को पत्र निवेदकतर्फका विद्वान् अधिवक्ता श्री राजु कटुवालबाट बहसका क्रममा पेस भएको पाइयो । विपक्षी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमार्फत वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयबाट राजपत्राङकित द्वितीय श्रेणीको (प्रा.) पदमा निवेदकले बढुवा नियुक्ति पाइसकेको अवस्थामा सोही पदका सम्बन्धमा बढुवाको दाबी गरी परेको रिट निवेदनको औचित्यभित्र प्रवेश गरी निर्णय गरिरहनु पर्ने अवस्था देखिन आएन । तसर्थ, प्रस्तुत निवेदनको औचित्य र प्रयोजन नै समाप्त भइसकेको हुँदा कुनै प्रकारको आदेश गरी रहन परेन । रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर २० गते रोज २ शुभम् ।

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७०-CI-१२२२, ०७१-CI-००६४, सम्बन्ध विच्छेद, तीर्थ माया मल्ल वि. शिवप्रसाद मल्लसमेत, बालकुमारी श्रेष्ठ मल्ल वि. तीर्थ माया मल्ल

पुनरावेदक प्रतिवादी बालकुमारी मल्लको पुनरावेदन हेर्दा निजले तायदातीमा पेस गरेको कि.नं. १०० को १-१-३-२ जग्गा र सो मा बनेको घर मैले शिक्षक पेसाबाट कमाई गरी आर्जेको रकमबाट खरिद गरेको हुँदा बन्डा हुनुपर्ने होइन भन्ने जिकिर गरेको देखियो। निजले २०४६ सालबाट स्थायी शिक्षक भई काम गरेको नियुक्तिपत्र पेस गरे पनि उल्लिखित कि.नं. १०० को जग्गा निजले शिक्षण पेसाबाट आर्जन गरेको रकमबाट नै खरिद गरेको हो भन्ने तथ्य पुष्टि हुने प्रमाण पेस गरेको देखिएन। जग्गाको खरिद मूल्य र प्रतिवादीले शिक्षण पेसाबाट आर्जन गर्न सक्ने पारिश्रमिक रकमका बीच कुनै स्वाभाविक तादात्म्यता रहेको समेत पाइएन। कुनै पैसा, व्यवसायमा संलग्न रहेकोसम्मको कारणबाट सो अवधिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति निजी आर्जनकै हुन्छ भनी मान्न मिल्ने पनि हुँदैन। निजी आर्जनबाट नै प्राप्त गरेको कुरा तथ्ययुक्तरूपमा प्रमाणित गर्नु आवश्यक हुन्छ। सगोलको परिवारमा रहँदा को कसले निजी तवरबाट कति आर्जन गर्यो भन्ने कुराको पुष्टि स्वयम् जिकिर लिनेले नै गर्नुपर्दछ। अन्यथा सो सम्पत्ति सगोलकै सम्पत्ति मानिन्छ। प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६ (क) मा अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म “एकाघरसँगका अंशियारहरू मध्ये जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नेछ” भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ। तसर्थ उल्लिखित कि.नं. १०० को जग्गा र सोमा रहेको घरसमेत अंशबन्डा लाग्ने नै देखिने।

ऋणका सम्बन्धमा वादी तीर्थमाया मल्लले लिएको पुनरावेदन जिकिरतर्फ विचार गर्दा सो ऋण

कुनै संस्थागत प्रकृतिको ऋण नभई जहिलेसुकै पनि तयार गर्न सकिने घरसारको लिखतका आधारमा व्यक्तिसँग लिएको ऋण भन्ने देखियो। यस प्रकारको ऋणका सम्बन्धमा साहूको नालिस परी ठहरेबमोजिम गर्ने न्यायिक परम्परा र प्रचलन रही आएको देखिन्छ। अंश मुद्दा फैसला गर्दा नै ऋण भरिभराउ गरी दिने सम्बन्धमा निरूपण गरी दिने विषय पनि होइन। तसर्थ साहूका नालिस परेका बखत ठहरेबमोजिम हुने भनी गरेको तत्कालीन पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला मनासिब नै देखिने।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणहरूबाट कि.नं. १०० को जग्गा बन्डा लाग्ने र तायदातीमा पेस गरेको ऋणका हकमा साहूको नालिस परेका बखत ठहरेबमोजिम हुने भनी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०७०।६।१४ मा भएको फैसला मिलेकै हुँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी तीर्थमाया मल्ल र पुनरावेदक प्रतिवादी बालकुमारी श्रेष्ठ मल्ल दुवैको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर ८ गते रोज ४ शुभम्।

इजलास नं. १७

मा.न्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७१-WO-०२७२, उत्प्रेषण, नयनबहादुर सुवेदी खत्री वि. नेपाल सरकारसमेत

कानूनबमोजिम मालपोत कार्यालयले कुनै जग्गा सार्वजनिक हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्न सक्ने अधिकार रहेकोमा व्यक्तिको नाममा विधिवत् दर्ता रहेको जग्गाको वैधानिकता जाँच गर्ने र संविधान प्रदत्त सम्पत्तिसम्बन्धी हक प्रभावित हुने जस्ता जग्गा प्रशासनसम्बन्धी निर्णय गर्ने कुनै क्षेत्राधिकारै नभएको

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले आफ्नो काम कर्तव्य र क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई गरेको निर्देशित आदेशबाट स्वयम् मालपोत कार्यालयको क्षेत्राधिकार नै निष्क्रिय र सीमित हुन गएको देखिन्छ। जुन निकाय वा पदाधिकारीले सार्वजनिक जग्गा सम्बन्धमा निर्णय गर्न सक्ने हो त्यस निकायको अधिकारक्षेत्र भित्र प्रवेश गरी अमुक काम गर्नु वा नगर्नु भनी कितानी निर्देशित आदेश एवम् निर्णय गर्ने कार्य मुलुकी ऐन, अ.बं. ३५ नं. समेतले बदरभागी हुने।

कुनै सार्वजनिक जग्गा कानूनप्रतिकूल कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता हुन्छ भने दर्ता गरिएको वा तह तह हस्तान्तरण भएको भन्नेसम्मको कारणले निजी ठहर्ने हुँदैन। त्यस्तो जग्गाको दर्ता जहिले पनि बदर हुन सक्छ। तर त्यस्तो बदर साधिकार निकायबाट दर्ता स्रेस्तामा नाम देखिएको व्यक्तिलाई आफ्नो कुरा भन्ने मौकासमेत दिई गरिनुपर्ने हुन्छ। कानूनबमोजिम दर्ता बदर भएमाबाहेक दुष्परिणाम सच्याउने नाममा व्यक्ति विशेषको नाममा कायम रहेको दर्तालाई बदर गर्नु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रात्मक त्रुटि रहेको देखिन आउने।

कसैको हक हितविपरीत हुने गरी कुनै निर्णय गर्दा त्यस्तो व्यक्तिलाई आफ्नो भनाइ राख्न पाउने मौका दिनुपर्ने हुन्छ। सुनुवाइको मौका नदिई कुनै प्रतिकूल निर्णय गरिन्छ भने त्यस्तो निर्णय प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत भई कायम रहन नसक्ने हुन्छ। विपक्षीले पहिलानै विवादित जग्गाको लगत कट्टा गर्नु भनी निवेदकको हक समाप्त हुने गरी निर्णय गरी कार्यान्वयनका लागि भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयलाई लेखिसकेको हुँदा सोपश्चात् प्रदान गरेको सुनुवाइको मौका पर्याप्त नहुनुका साथै त्यसबाट सार्थक परिणाम आउने नदेखिने।

तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणबाट निवेदकको हक स्वामित्वको जग्गाको लगत कट्टा गरी

नेपाल सरकारको नाउँमा कायम गर्नु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णय अधिकारक्षेत्र विहीन एवम् कानूनविपरीत समेत देखिँदा उक्त निर्णय तथा सो निर्णयको आधारमा जारी भएको मिति २०७०।१०।२७ को पत्र तथा विपक्षी मालपोत कार्यालय, काठमाडौँबाट जारी भएको मिति २०७१।४।२८ को सूचनासमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल पुस ६ गते रोज ४ शुभम्।

२

मा.न्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१०-WO-१०१२, उत्प्रेषण / परमादेश, बलबहादुर थापा क्षेत्री वि. गृह मन्त्रालयसमेत

सशस्त्र प्रहरी नियमावली, २०६० को नियम ८७ को व्यवस्थाअनुसार १५ दिनभन्दा बढि बिदा स्वीकृत नगराई बसेमा त्यसरी बस्ने प्रहरी कर्मचारी विरुद्ध कारवाहीको अवस्था बन्छ भने ३५ दिन नाघेपछि त अधिको बिदा स्वीकृत गराउने व्यवस्थासमेत नियमावलीमा नहुँदा भागी हिँडेको रहेछ भन्नेतर्फको अनुमान मजबुत बन्न जान्छ। त्यसैले कारवाहीको चरणमा पनि ३५ दिनभन्दा अघि वा पछिको अवस्थामा फरकफरक अनुमान बन्न सक्छ। तर कारवाही गर्नुपूर्व नियम ९३ को खण्ड (ख) मा गरिएको व्यवस्थाअनुसार “भागी पत्ता नलागेको वा अरु कुनै कारण सम्पर्क स्थापित गर्न असम्भव भएको” अवस्थामा मात्र सफाइको मौका दिनु नपर्ने हुँदा यस्तो स्थिति थियो भन्ने निर्णयबाट स्पष्ट देखिनु पर्छ। अन्यथा कारवाहीको सूचना जानकारी नै दिनु पर्दैन भन्ने नहुने।

भागेको हो र सम्पर्क गर्न सम्भव थिएन भन्ने कुरा स्थापित नभई सेवाबाट हटाउँदा सेवाको सुरक्षा

प्राप्त हुँदैन र यस्तो भएमा सम्बन्धित कर्मचारीउपर अन्याय पर्न जान्छ । यहाँ बिदा स्वीकृति गराउने अवधि बाँकी रहेको, घर द्वारमा म्याद तामेल भएकोसमेत नदेखिएको, मिति २०७१।३।३१ देखि ड्यूटी छाडेकोमा मिति २०७१।४।१८ मा अर्थात् १८ दिनभित्र नै निर्णय भएको र सोही निर्णयलाई पुनरावेदनको तहबाट सदर भएको देखिए पनि सशस्त्र प्रहरी नियमावली, २०६० को नियम ८७(१) (छ) वा ९३(ख) अनुसार सेवा छाडी भागेको (Desertion) हो भन्ने निष्कर्षमा पुगी हाल्ने अवस्था रहे भएको नदेखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट सशस्त्र प्रहरी नियमावली, २०६० को नियम ८७ को उपनियम (१) को खण्ड (छ) को कसुरमा सोही नियमावलीको नियम ८४ को खण्ड (ख) को (१) बमोजिम भविष्यमा सरकारी सेवाको निमित्त अयोग्य नठहरिने गरी बर्खास्त गर्ने गरी सशस्त्र प्रहरी बल, बंगलामुखी विशेष कार्यदल गणका गणपति सशस्त्र प्रहरी उपरीक्षकबाट मिति २०७१।४।१८ मा भएको निर्णय र सो निर्णय सदर गर्ने गरी सशस्त्र प्रहरी बल प्रधान कार्यालयका सशस्त्र प्रहरी नायब महानिरीक्षकबाट मिति २०७१।१२।१९ मा भएको निर्णयमा सशस्त्र प्रहरी नियमावलीको नियम ९१, ९३(ख), १०९(२), ११३(३) समेतको त्रुटि भएको देखिँदा सो निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरिदिएको छ । अब, निवेदकलाई पूर्ववत् सेवामा हाजिर गराई कामकाजमा लगाउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल
इति संवत् २०७३ साल मंसिर २२ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १८

१

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-WO-०२९१,

उत्प्रेषण, नरेन्द्रबहादुर खत्री के.सी. वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगालसमेत

सरकारी जग्गा व्यक्ति विशेषले दर्ता गराएमा त्यस्तो दर्ता बदर गर्ने अधिकार सम्बन्धित मालपोत कार्यालय वा नेपाल सरकारले तोकेको अधिकारीलाई मात्र भएको मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४(२) को प्रावधानबाट देखिन्छ । यसरी लगत कट्टा गर्ने अधिकार, सो अधिकार प्रयोग गर्ने अधिकारीले जाँच प्रारम्भ गरी जग्गा दर्ताको वैधानिकताको सम्बन्धमा प्रमाणको मूल्याङ्कनद्वारा वस्तुनिष्ठरूपमा सार्वजनिक जग्गा हो भन्ने प्रमाणित भएको अवस्थामा मात्र उक्त अधिकारीले लगत कट्टा गर्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ । निवेदकको हकभोगको जग्गाको लगत कट्टा गर्ने निर्णय गर्नुपूर्व सुनुवाइको मौका नदिएको हुँदा प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत भएको निर्णय बदर गरिपाउँ भनी निवेदकले दाबी लिएको पाइन्छ । जग्गाको विषयमा कुनै निर्णय गर्दा असर पर्ने व्यक्तिलाई समेत बुझी निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । सरोकारवाला व्यक्तिलाई आफ्नो भनाइ राख्न पाउने यथोचित मौका दिनुपर्ने हुन्छ । सुनुवाइको मौका नदिई कुनै प्रतिकूल निर्णय गरिन्छ भने त्यस्तो निर्णय प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत हुन जान्छ र निर्णयसमेत बदर हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले मिति २०७०।१०।१७ मा निवेदकको नामको जग्गा दर्ता बदर गर्ने निर्णय गरी मालपोत कार्यालय, काठमाडौँलाई निर्देशन प्रेषित गर्नु अघि निवेदकलाई बुझ्ने र प्रतिवाद गर्ने मौका प्रदान गरेको नदेखिने ।

विवादित जग्गा सार्वजनिक हो भनी वस्तुनिष्ठ आधारमा पुष्टि गर्न नसकेको र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले मिति २०७०।१०।१७ मा निवेदकको नामको जग्गा दर्ता बदर गर्ने निर्णय गरी मा.पो.का. काठमाडौँलाई निर्देशन प्रेषित गर्नुअघि निवेदकलाई सुनुवाइको मौका नदिएकोसमेत आधारमा प्रस्तुत रिट निवेदन जारी हुने ।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मिति २०७०।१०।७ मा भएको निर्णय र सो निर्णयानुसार प्रेषित भएको मिति २०७०।१०।२७ को पत्र एवम् सोसमेतको आधारमा मालपोत कार्यालयबाट मिति २०७१।४।२८ मा भएको निर्णयसमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने।

इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक ३ गते रोज ४ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७२-WO-०४८२, उत्प्रेषण / परमादेश, बोधनाथ दुवाडसमेत वि. नेपाल सरकारसमेत

सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा २ को (झ४) हेर्दा, अधिकारप्राप्त अधिकारी भन्नाले यातायात व्यवस्था कार्यालयको प्रमुख सम्झनु पर्छ भनी स्पष्टरूपमा उल्लेख गरेको पाइन्छ। मिति २०७२।०८।२० को निर्णयको उपस्थिति हेर्दा ऐनको दफा ७६ र २(झ४) बमोजिमको अधिकारप्राप्त अधिकारीले गरेको निर्णय भन्न मिल्ने देखिएन। अधिकारप्राप्त अधिकारीबाहेक उनाउ व्यक्तिहरू समेत सम्मिलित भई गरेको निर्णयलाई कानूनसङ्गतको निर्णय भन्न मिल्ने अवस्था रहेन। अर्कोतर्फ एकपटक रूट इजाजत प्रदान गरिसकेपछि यसमा कुनै थपघट वा परिवर्तन गर्नुपर्ने भएमा इजाजतवालाहरूलाई बुझिएको पनि देखिँदैन। सरोकारवाला व्यक्तिलाई नबुझी अन्य प्रतिस्पर्धीकै पहलमा एकतर्फिरूपमा इजाजतपत्रमा थपघट गर्नु प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त प्रतिकूल हुन जान्छ। सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६८ अनुसार अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए

तापनि स्वच्छ प्रतिस्पर्धात्मक ढङ्गबाट यातायात व्यवसायको विकास गर्नका लागि सार्वजनिक सवारीलाई चक्र प्रणालीअन्तर्गत यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने गरी इजाजतपत्र प्रदान गरिने छैन भनी उल्लेख भएको परिप्रेक्ष्यमा समेत भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयका सचिवको उपस्थितिमा धादिङ यातायात व्यवसायी संघलाई समेत सामेल गरी गरेको सामूहिक निर्णयलाई कानून सङ्गतको निर्णय मान्न सकिने अवस्था नदेखिने।

उमेश कुमार श्रेष्ठको नाममा दर्ता रहेको बा.३ ख. ९०४० को सवारी साधनको सडक इजाजत प्राप्त गर्न मिति २०७२।७।२२ निवेदन गरेको, निवेदन दर्ता गर्दा नियमानुसारको दस्तुर तिरिसकेको, धादिङ - काठमाडौं बस सञ्चालन गर्नका लागि चाहिने सम्पूर्ण प्रक्रिया पूरा गरिसके तापनि मेरो निवेदनउपर सुनुवाइ नगरी सडक इजाजतपत्र दिन आनाकानी गरेको हुँदा परमादेशको आदेश जारी गरिपाउँ भन्ने मुख्य निवेदन मागदाबी देखियो। बाटो इजाजतपत्रको लागि रीतपूर्वकको निवेदन पर्न आएको छ छैन ? हेरी ऐनले तोकेको मापदण्ड एवम् कार्यविधि पूरा गरेको छ छैन ? बाटोको अवस्था, यात्रु तथा अन्य व्यक्तिका सुरक्षा बाटोमा यात्रीको चाप, यातायात सेवामा संलग्न सार्वजनिक सवारीको संख्या, प्रदूषणको कारण वा अन्य कुनै कारणबाट कुनै सार्वजनिक सवारीको निमित्त बाटो इजाजतपत्र प्रदान गर्दा सार्वजनिक हितको प्रतिकूल हुन्छ हुँदैन ? आदिको विचार गरी कानूनबमोजिमको उपयुक्त निर्णय गर्नुपर्ने।

भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको मिति २०७२।८।२० को निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर भई बा.३ ख. ९०४० को सवारी साधनको सम्बन्धमा कानूनबमोजिमको उपयुक्त निर्णय गर्नु भनी सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १(झ ४) ले तोकेको अधिकारप्राप्त अधिकारीका नाउँमा

परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने ।
इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल
कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल कात्तिक ३ गते रोज ४ शुभम् ।

एकल इजलास

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७३-WO-
००१४, उत्प्रेषण / परमादेश, मिश्रण के.सी. वि.
बुद्धबहादुर जिंसीसमेत

२०६१।७।२५ मा भएको फैसलालाई
निवेदकले ११ वर्ष ९ महिना जति विलम्ब गरी
२०७३।४।४ मा मात्र चुनौति दिनुभएको अत्याधिक
विलम्ब ग्रस्त छ । विपक्षीसँग निवेदकको लेनदेन
कारोबार भएको कुरामा निवेदकको स्वीकारोक्ति छ ।
माओवादीको कारणले प्युठानबाट निवेदक विस्थापित
हुनुपरेको तथ्यगत विषयको निरूपण रिटबाट हुँदैन ।
प्युठान जिल्ला अदालतबाट जारी म्याद बुझ्ने व्यक्तिमा
निवेदकको नाम रहेको देखिन्छ । यसलाई निवेदक
किर्ते भन्नुहुन्छ । तर यसको निरूपण पनि रिटबाट

हुने स्थिति छैन । २०६३ सालको विस्तृत शान्ति
सम्झौतापछि कमसेकम जिल्लाको सदरमुकाममा
माओवादीको कारणले फर्कन नसक्ने अवस्था रहेको
कुरा सामान्य जानकारीविपरीत छ । यस अवस्थामा
निवेदकले प्रस्तुत विषयमा १२ वर्ष जतिको लामो
विलम्ब गर्नुपर्ने मनासिब कारणको सर्वथा अभाव
छ । २०७२।२।१७ मा उक्त मुद्दासम्बन्धी आधिकारिक
जानकारी पाएपछि पनि १४ महिनाको विलम्ब गरी
निवेदकले यो निवेदन दिएको पनि मिलेको छैन ।
अर्कोतिर निवेदकको प्रमाणहरूको मूल्याङ्कन गरी
रिटबाट छिनोफानो गरिपाउँ भन्ने निवेदकको मागमा
न्यायिक मर्यादा र शिष्टताको पनि कमी देखिन्छ । यस्तो
रिटलाई प्रोत्साहन दिन हुँदैन र यसमा सम्बन्धित
विद्वान्हरूले सतर्क हुन आवश्यक छ । यस्तो रिटबाट
अदालतको समय मात्रै नष्ट भएको छ । प्रस्तुत रिट
निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: यमप्रसाद बास्कोटा

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल साउन १७ गते रोज २ शुभम् ।